

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

10 - 16 februarie 1999
(Anul XXXII)

5

HAVEL și multiculturalismul

(pag. 12-13)

SALA DE
LECTURĂ

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Împăratul alchimistilor, Rudolf al II-lea de Habsburg

(pag. 20-21)

DIAGONALE
de Monica
Lovinescu:

TREPTILE
CĂDERII

(pag. 7)

ILIE CONSTANTIN la 60 de ani

(pag. 15)

Experimentul din strada Precistenka

(pag. 16)

Chestionar cu gripă

(pag. 17)

Minerii și psihologia

(pag. 3)

Harold Bloom și canonul occidental

(pag. 19)

Lotul Mircea Cărtărescu

(pag. 4)

Două efecte ale citirii cărților

TRADITIA ne oferă dovezi foarte puternice pentru două efecte ale citirii cărților: diferite unul de altul, ba chiar contradictorii sau opuse. Dacă ținem seama de ele, putem dezvolta două pedagogii incompatibile. Ceea ce se întemeiază pe primul efect nu găsește nici un punct de sprijin în al doilea și invers. Aș considera primul efect idealist, iar al doilea materialist.

Efectul idealist este acela din *Don Quijote*. Nu știm prea bine de ce bărbatul de aproape cincizeci de ani din La Mancha, care a trăit singur toată viața și n-are drept companie decât o menajeră, o nepoată, pe preotul și pe bărbierul satului, a dat în patima lecturii romanelor cavaleresti și și-a schimbat identitatea și viața din pricina lor. Cervantes nu ne explică nimic. Comentatorii se mărginesc să constate nebunia personajului, o nebunie însă extrem de ciudată, despre care Unamuno crede că este "de dragul nostru și spre folosul nostru", ca "un exemplu etern de generozitate spirituală". Admirabilă caracterizare, dar care nu lămurește lucrurile cîtuși de puțin. Tot ce putem afirma cu oarecare siguranță este ceea ce putem, ca să zic așa, pi-pai noi înșine, ceea ce se petrece în roman. Alonso Quijano devine Don Quijote din manie solitară a lecturii. El nu învață mare lucru din cărți, ceea ce poate însemna că nu sînt bune la cine știe ce. Îi sucesc mințile, fără a-l instrui, emoționîndu-l, poate, în felul lor, deși pasiunea cu care le citește e mai degrabă oarbă intelectual și mecanică sentimental. Vîrînd să copieze ce a găsit în ele, Quijano-Quijote pierde treptat și complet simțul realității. Acest fapt ne îndeamnă să vedem în cărți o mare primejdie potențială, mai curînd decât un model demn de urmat. Pentru Quijote ele nu sînt altceva decât o invitație la confuzie, tot ce e fictiv începînd prin a-i apărea real și tot ce e real devenind în ochii lui fictiv. Confuzia aceasta e sublimă, în măsura în care lumea pe care Quijote și-o construiește (și care nu e nici aceea a sătucului din La Mancha, nici aceea a cavalerilor răfăcitori din romanțurile picaresce), cu ajutorul lecturilor sale necritice și neselective, este ea însăși sublimă, o lume a altruismului, curajului, dezinteresului și onoarei. Efectul quijotic de lectură este idealist, individualist, cu urmări pe planul imaginației fiecăruia dintre noi, fără implicații sociale sau pragmatice, nu ne ajută să trăim mai bine, dar ne revelă adîncă frumusețe ascunsă în sufletul oamenilor, ne învață să visăm și să iubim visele, pe scurt, este, înainte de toate, estetic.

Celălalt efect de lectură îl descoperim dacă privim rolul cărților în anumite momente ale societății europene. Karl Popper face, într-o conferință din 1989, afirmația șocantă că, la începutul democrației ateniene, s-a aflat prima piață liberă a cărții din istorie. La Atena, puțin după mijlocul secolului VI înainte de Cristos, copierea, expunerea și vînzarea de papirusuri cu opera lui Homer, din ordinul lui Pisistrate, au determinat o intensificare a schimbului de idei, a vieții spirituale, în general, constituind cele dintîi forme de societate civilă din istorie. Dacă democrația ateniană a trecut cu bine prin războaiele din secolul V, care este al construcțiilor lui Pericle, dar și al celor mai grave devastări din toată istoria Atenei, acest fapt se datorează conștiinței de sine, conștiinței valorilor și identității sale spirituale pe care orașul grecesc a dobîndit-o prin cărți. Este evident că efectul atenian, spre deosebire de cel quijotic, este colectiv, nu individual, cu urmări sociale și practice, pufînd fi de aceea considerat materialist. El nu stîrnete imaginația literară, ci practica politică. E vorba apoi de o piață, legînd cartea de negoț, de circulația bunurilor. Cărțile sînt factori modelatori pentru întreaga societate, pornind de la o elită subțire spre grosul populației. Iată cărți care formează caractere, îi solidarizează pe oameni și le dau un criteriu de identitate!

Între visul minunat și eroic al lui Quijote și realizările democrației ateniene nu este totuși decât aparent o prăpastie. Civilizația europeană bazată pe cititul cărții este cea mai complexă din cîte au existat pe pămînt. Chiar opoziția dintre un individualism nebunesc și democrație ca unitate de a măsura puterea oamenilor în fața tentațiilor și orgoliilor puterii se dovedește caracteristică pentru noi. Liberalismul e o creație europeană. Nu-l găsim în vechea Chină și nicăieri altundeva. Liberalismul are, la un capăt, afirmarea valorilor individuale, ale persoanei și ale libertății ei de acțiune și de visare, iar la celălalt, afirmarea valorilor democrației, ale societății capabile să se autoregleze și să se transforme nonviolent. De aici provine toată ambivalența modernă a citirii cărților.

In 504

CONTRAFORT

de *Mircea Mihaiescu*

CÂRNAȚI PENTRU EUROPA

RECENTA mineriadă a demonstrat - a câta oară? - că societatea românească e departe de a fi una liniștită și așezată în matca normalității. Nu mă refer doar la marșul cvasi-fascist al minerilor asupra Bucureștiului, ci și la reacțiile trezite în interiorul societății românești de busculadele de la Bumbesti, Costești și Râmnicu-Vâlcea. Ca la un semnal, forțe ce stătuseră până atunci în amănunt s-au reactivat militariste și, ca în timpul pucului de la Moscova din august 1991, au început să-și joace cărțile murdare. Din fericire, poporul român a mai scăpat o dată, ca prin urechile acului, de incredibilele primejdii ce-l pasc. Partea proastă e că odată pericolul trecut, clasa politică s-a relaxat brusc, în cunoscutul stil cinic-flegmatic, continuând să-și vadă de micile interese, mai mult sau mai puțin avuabile.

Că restaurația comunistă e dorită, fie și inconștient, de unii oameni care aparent se află de partea democrației o dovedesc măsurile incredibile luate de noul ministru de Interne, Dudu Ionescu. Logica acestui personaj e în cel mai bun caz bizară, iar dintr-o perspectivă a bunului simț - oripilantă. Iată: o serie de generali considerați culpabili pentru eșecul forțelor de ordine în confruntarea cu mineriile sunt aduși în situația de a-și da demisia, ori suspendați din funcții. Credeți că acest târânist de frunte a dus lucrurile mai departe, așa cum o cere nu numai bunul-simț, dar și legalitatea, pe care, în cel mai înalt grad, e pus s-o apere? Aș! Domnii cu pricina au fost numiți imediat în alte funcții de conducere! Ba pe la evidența populației, ba pe la Academia de poliție! Probabil pentru a fi siguri că polițistul de mâine va fi selectat după criteriile prin care s-a făcut remarcat cel de azi: incompetent, laș, trădător!

Strategia ipocriziei, în care acești domni guvernânți au devenit adevărați ași, spune totul despre nivelul deplorabil al clasei politice de la noi. Un Vlad Roșca, tuns chilug, apare cu fățarnicie pe posturile de televiziune și, într-un moment de cumpănă pentru soarta țării, afirmă răspicat și nerușinat că serviciile secrete și-au făcut, în timpul răzmeriței minerești, cu brio datoria și că bietul prefect de Râmnic, care deplângea "izolarea informațională" în care fusese ținut, habar n-are ce vorbește! Nu știu ce să mai crezi despre acești oameni: sunt chiar atât de proști? Sau chiar atât de ticăloși? Tare mi-e teamă că e vorba de o combinație între cele două epitețe. Altfel, cum să acționezi, lipsit de scrupule, împotriva logicii și a evidențelor: ori generali cu pricina sunt nevinovați - și atunci se ridică întrebarea de ce au fost schimbați din funcții? -, ori dacă sunt vinovați, de ce au primit alte însărcinări de răspundere, lăsându-ne impresia că trăim, ca pe vremea lui Ceaușescu, în blestematul sistem al "rotirii cadrelor"?

Politicienii noștri se prefac a nu observa - îmbătați cum sunt de mirosul de busuioc al unor declarații de sprijin sosite din străinătate (dacă ar avea puțină minte, ar observa că respectivele mângâieri pe frunte au venit postfactum, după ce politicienii occidentali au văzut cum ies lucrurile!) - că starea țării rămâne în continuare explozivă. Sunt șocat că nimeni nu dă importanță unui fenomen pe care, din păcate, îl anticipasem încă din ianuarie 1998, într-un serial publicat chiar în această revistă, sub titlul "Revolta provinciei": și anume, despre ruptura care s-a produs în România între Capitală și restul țării. Menținerea în aceeași mână de fier a aparatului decizional, crearea unei dependențe infantilizante de structurile centralizate crează "în teritoriu" imense frustrări și o stare de mocnă revoltă față de concentrarea la București a absolut tuturor pârghiilor puterii.

Nimeni nu pare să fi dat importanță că una dintre cele mai virulente lozinci, scandată mai ales de lumpenul care s-a adăugat pe parcurs rebeliunii minerești, alături de "Murim, luptăm./ Pe Cozma-l apărăm!", a fost "Jos București!". Acest slogan sintetizează, din nefericire, întregul capital de ură, resentiment și oroare față de un spațiu perceput, de către tot mai mulți români, drept un fel de Sodomă și Gomoră din care iradiază răul țării. E greu să-i explici provincialului aflat cu

treburi prin București că nu toți locuitorii Capitalei sunt niște escroci patentati care n-au alt scop decât să te jefuiască, să-ți smulgă geanta de pe umăr, să te îmbrâncească în metrou și să-ți fure întreaga agoniseală, că nu toți taximetriștii practică tariful care l-ar speria și pe miliardarul Rockefeller, că nu toți funcționarii ministeriali sunt niște ciubucari nerușinați, că nu toată lumea e hoată, nesimțită și violentă la București! Din nefericire, marea majoritate cu care omul mânat de nevoi în Capitală are de-a face corespunde acestui tip uman.

În acest context, lucruri îngrijorătoare petrecute în provincie au toate șansele să nu ajungă nici măcar în pagina de mărunțișuri a ziarelor centrale - ca să nu mai vorbim de posturile de televiziune. M-am numărat, zilele trecute, printre inițiatorii, la Timișoara, ai unei conferințe de presă care-și propunea să tragă un semnal de alarmă în legătură cu înțepirea practicilor totalitare ale serviciilor secrete românești. Pornisem de la experiența dramatică pe care un distins universitar timișorean, d-na Gabriela Colțescu, o avusese cu un individ, Dumitru sau Dragomir, care se prezentase ca fiind ofițer S.R.I. D-na Colțescu este membru al colectivului de cercetare "A Treia Europă", binecunoscut de-a-cum în mediile intelectuale din țară. Adus de mână de unul din foștii parlamentari PDSR, Romulus Dabu, care l-a și prezentat ca fiind "ofițerul S.R.I. care răspunde de universitate", respectivul personaj își permitea să insinueze că "A Treia Europă", grup condus de Adriana Babeți și Cornel Ungureanu, are misiunea de a rupe Transilvania și Banatul de România, că proiectele cercetătorilor români au un scop antinațional și antistatal!

Firește că aberațiile de acest gen nu puteau să ocolească la nesfârșit Timișoara, percepută încă de acum zece ani drept un spațiu suspect, care geme de trădători de țară, de vânzătorii agenturilor străine și de provocatori. Nu mai vorbesc de faptul că amenințările la adresa unora dintre intelectuali s-au înțepit în ultima vreme, că un scriitor precum Daniel Vighi a fost injuriat telefonic pentru îndrăzneala de a se fi numărat printre organizatorii manifestației împotriva violențelor minerești etc. Trist este că astfel de acțiuni, petrecute departe de centrul Bucureștilor, nu au nici un fel de ecou în presa noastră interesată exclusiv de picanterii politice și de mondenități în care sunt implicate una sau alta din dubioasele vedete ale vieții publice.

Nu mă miră, de pildă, că un eveniment care, cel puțin în Timișoara, a fost comentat pe pagini întregi ale ziarelor locale și căruia i s-au acordat multe minute la stațiile de televiziune din zonă, a căzut în totală indiferență a diriguitorilor televiziunilor naționale. Nu e vorba aici de orgoliile mărunte ale unor intelectuali mai de la margine care aspiră să se vadă la televizor. Pur și simplu, e vorba de cinismul unor realizatori TV (aceiași ce se pregăteau să pună televiziunea națională la dispoziția lui Vadim, chiar înaintea izbânzii loviturii de stat!) care, exact în acele zile, au considerat deplin ilustrativ pentru viața publică a Timișoarei transmiterea unui reportaj de la... festivalul cânaților! Buni și cămași!, nici vorbă, dar parcă discutăm prea mult despre ei și din ce în ce mai puțin despre Europa!

Pentru a încheia: tare mi-e teamă că iresponsabilitatea oamenilor politici și a celor aflați în fruntea instituțiilor publice ale statului va duce la ceea ce serviciile secrete pun în seama unor intelectuali care se încapățânează să rămână, chiar în aceste vremuri ale ciumei anti-intelectuale, în slujba adevăratelor valori ale spiritului. Din nefericire, România de azi e condusă (ori manevrată din umbră) de pitecantropi care văd în ideea de Europă un dezastru și o servitute, adică falimentul privilegiilor nemeritate, și nu "o nouă suveranitate" (după expresia fericită a lui Alain Duhamel). Și, în aceeași logică, o primejdie în faptul că "A Treia Europă" tipărește "Peripețiile bravului soldat Svejk", dar consideră absolut normal ca infractorii, trădătorii și ticăloșii de toate culorile politice să-și facă nestingheriți de cap.

POST-RESTANT

de *Constanta Buzea*

CU ADEVĂRAT cel mai bine este să-i lăsăm oricărui adolescent care încearcă să pună pe hârtie ceea ce simte, *speranța* că va reuși în timp s-o face frumos și în armonie cu sine.

Un sine în devenire, la suprafață, dar un sine care teribil de lent se desfășoară în direcția propriilor taine din profunzime. La a 50-a poezie, cu un caiet de dictando plin de cuvinte, va fi mult dacă va înțelege că face versuri și nu literatură, ca sa se descarce de uimirea dureroasă că viața îi oferă lent și nesigur răspunsuri anapoda la întrebări. Face versuri nu neapărat ca să devină scriitor, ci ca să dea din sine afară și să se distanțeze de ea, o materie reflectantă, sufletul său convertit în cuvinte. Așa începe contemplarea, extazul, dezamăgirea de sine, variantele convenabile, falsurile și mărturisirile, lupta cu imaginația, acceptarea ei ca drog subtil în doze binefăcătoare. Ani de zile nu va reuși nimic de seamă, va fi o acumulare cantitativă descurajantă, construcția fabuloasă în dimensiune se va dovedi un labirint din care foarte puțini se vor capacita, prin eroismul propriei spaime, să găsească drumul, *în sus*. Dacă nu ai acces la cărți, ieșirea din labirint, în direcția soarelui, este greu de imaginat. Înveți de la alții cum stau lucrurile, prin exemplul altora te liniștești, capeti adică acea liniște de care ai nevoie pentru a te compara lucid și a te evalua corect, pentru a-ți afla măsura proprie prin rezonanță cu alții. Și dacă vei deveni scriitor, să nu-ți imaginezi cumva că opera ta va ajunge pe buzele tuturor, ci află că va fi o fericire să fii citit cum trebuie de numai câțiva. Te invit să citești, dar te invit să citești ca un geamăn al lor pe cei mai buni. Nu toate cărțile sunt de citit. Nu toate cărțile sunt cu adevărat folositoare. Lumea e plină de spectacole cronofage, de maculatură violentă și maculatură clisoasă. Este atât de greu să te descurci singur, este imposibil să nu greșești, să nu te înșeli, să nu te lași luat de val. Și totuși singur vei decide dacă vei scrie sau te vei lăsa de scris. Ți se lasă nădejdea de a nu greși. Ca să nu învinuiești pe nimeni că te-a derutat. Până una alta scrie și mai ales citește cu nesatul celui care *trebuie* să aștepte un răspuns pentru sine.

(*Adelina Iordache*) ● Dumneata poți să arunci o privire în textul de deasupra și să-ți dai seama cât de singur și fără de sine este un copil la 14 ani, și cât de singură și disperată am fost când i-am răspuns la întrebări, care nu mie mi le-a pus. Dumneata poți, pentru că el n-o va face, nu va avea curiozitatea să citească textul meu de răspuns pentru altul, și nici poemul dimitale intitulat, (ce nimereală, nu-i așa!?) *Singur*. Dumneata poți să-mi verifici riguros și să-mi conștăți ori să-mi recunoști competența, de a revela un poet acolo unde este, adică într-un text, fie acela și imperfect, fie acesta și minat de gesturi grandilocvente sau de termeni ce lungesc fraza inutil. Primul vers al poemului dimitale îmi confirmă că teoria pe care i-am servit-o zadarnic adolescentului, nu este un fals. Și nu este nici hazardul ci altceva, altcineva cel ce, lucrând pentru mine, îmi lasă să apuc din sacul cu scrisori tocmai plicul pe care-l semnezi dumneata! Este un semn bun pentru noi amândoi, și lucrul acesta se va vedea acum când simt imperios nevoia să transcriu și iată, o fac cu bucurie, cuvânt cu cuvânt *dovada* revelației noastre, a amândurora. *Singur*, deci: "acest text care sunt pentru un singur cititor/ ura batjocura crizele de nervi răsul schimonosit literele informe/ toate pentru un singur cititor/necunoscut neimaginat vreodata/ bine ascuns între foile unei scrisori care așteaptă să fie scrisă/ corpul meu fără număr de ordine pe scena unei singure reprezentări/ cu un singur regizor acela din tine care vrea să moară la sfârșitul/ morții cuvintelor/ acela din tine/(care nu mă arată cu degetul) zid al căderii/ e textul cu schelet de mercur în picaj/ această piesa de teatru care sunt// urc treptele scenei/ oprirea mișcarea lor moleculele acestei secunde tahicardice/ nu se supun respirației mele ci morții care ma așteaptă la ieșire/ eu - textul/ textul din mine/ secunda din noi doi". Pe spațiul rămas, să vadă ce și cât mai încapă. Între *Iadul*, *Mesaj de la traumatologie*, *Imagine suprarrealistă*, *Metamorfoza teatrului*, *Fusul orar*, *Proces verbal*, *Isus actorul* și *Deratizare* aleg pentru acum *Iadul*, lăsând restul pentru o altă ocazie. *Iadul*, deci: "destul de incert cumva/ nu văd de spatele iluziilor întoarse/ cu fața/ cu corpul/ despărțirea are parfumul ei/ clipele în rochii de sârmă ghimpată/ uitate pe banchetele cu virgulă - poate viața/ descrește («monotonă, mărginită»)/ termometre-carabine cu secunde-gloanțe lovindu-mi creierul/ sistematic/ sistematic cimentistule/ te-a uitat și pe tine vremea naufragiilor/ te-a sugrumat de ziua aceea fără sfârșit/ fără siluirea uitată prin colțurile apartamentului -/ în vremea asta - căci scenariul își vedea de cronometru/ muream noi/ în scrierile vreunui postalion zgomotos cârând/ limbi stilizate - iad cu scară rulantă". Revăzând textul scrisorii d-tale, în egală măsură te-aș contrazice și ți-aș aproba scepticismul. O apreciere sinceră poate, într-adevăr, ar constitui un imbold (o compensație) pentru un tânăr medicinist? Răspunsul este: Să fie! (*Mihai Chiloftlisch*, Brașov).

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanta Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Elena Raicu (contabil), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Adriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

e-mail:romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro; bic.romlit.ro

http://www.sfos.ro/news/romlit

http://www.kappa.ro/news/romlit

Minerii și psihologia

CÂT este "psihologie" în ceea ce traversăm? Este, desigur, o întrebare retorică. Însă este mai mult decât atât: este o prostie să pun o asemenea întrebare. Dar iată că o pun, pentru că este implicită în atitudinea generală și, de asemenea, pot demara astfel discuția. În tot ceea ce "traversăm" este implicat *psihicul*; excluzând "forțe supranaturale" (dar poate și atunci), totul este "*psihologie*".

Se vorbește foarte mult, în genere, despre "factori economici", "sociali", "politici", în viața României de astăzi - și s-a insistat îndeosebi, mai recent, asupra unor asemenea fațete sau determinante ale evenimentelor pe care le trăim, comprimate în cuvinte ca: "tranziție", "reformă", "disponibilizare", "lichidare", "restructurare", "mine", "marșul minerilor", "scutieri", "trupe anti-tero", "scutieri", "(mărire de) salarii", "forțe de ordine", "București! București!", "grevă (generală)", "lovitură de Stat", "ciocniri"... Cuvinte, unele din limbajul profan, de toate zilele - care, mai de curând, au dat fiori, au trezit reminiscențe apocaliptice, legate de alte cuvinte ca "mineriade(le)", altele sunt termeni tehnici sau expresii căzute în desuetudine pentru a căror precizare, chiar definire, trebuie să se întruacească "sesiuni *extra* (pronunțat așa, cu intonația de alarmă) ordinare", sau să se decidă dacă este just cuvântul ori în ce condiții poate fi utilizat ("stare de urgență" ori "de asediu", ori -?). Dar în substrat nu puține încețoșează mințile, prin ceea ce au cuprins în trecutul vorbirii noastre, sau nu rareori aruncă pale de amenințare - sau, invers, bălbăielii unse cu miere - pentru o voită manipulare.

Dar se uită că este vorba despre noi toți, care suntem *oameni*. Expresiile și în definitiv justificările - "Economicul", "Politicul", "Financiarul" - se plachează peste ceea ce fundamental în ființe de la un eșalon al speciei animale în sus (unii savanți pretind că și "mai jos": *psihicul*, cu treptele noastre interioare, ca *inconștient*, *subconștient*, *conștient*. Și nu prea se ține seama de faptul că sunt specifice acestei ființe bipede "superioare": *conștiința*, *limbajul*, *gândirea* modelată de *cunoștințe*, de *învățatură* (nu de simpla "învățare" ca legătură behavioristă ori pavlovistă între salivarea câinelui și clopoțel), de *educație*, care transformă orice boț de carne *normal*, ieșit din pântecul oricărei mame normale, într-un *om*, înzestrat cu atributele, mai rafinate ori nu, mai "frumoase" ori nu, ale umanității, ale "omeniei", zisă așa în subtila limbă românească și oglindind conceptul filosofic popular.

Pentru a curăța mai întâi ograda discuției, în care, probabil, s-ar năpusti argumente "contra", explicații (unilaterale), chiar vociferări sau murmure de protest, de apărare, de obidă "neînțeleasă" (toate, în fond, expresii ale "psihicului"), să fac propria mărturisire de credință, clar și explicit. "Economicul" este un factor fundamental - și multe din pacostea actuală derivă din schiopătări incompetente sau din greșeli voite, într-un mers îndrumat din interior - pe față sau ocult - sau din exterior, după 1990, inclusiv ce trăim acum. Nu exclud "socialul" și "politicul", corupția și "mafii" și "forțe ascunse" ori externe, și imixtiuni ale unor stihii vechi, "infiltrate" în struc-

turile aparent noi, și sclerozarea în stereotipii de organizare, de conducere, de birocrație predominantă - iar dacă am omis ceva "important" sau ceva ce nu mai menționez aici din cerințe de încadrare într-un spațiu grafic limitat, subliniez că am în vedere, implicit, orice alte "determinante", "cauze", "efecte" etc. Firește că doresc "schimbarea" (reală), că nu neg necesitatea unei "reforme" (chiar cu R mare dar cu condiția să se știe bine ce este, cât timp durează și pe ce etape se eșalonează, cu câtă competență, bună credință și grijă pentru om este condusă. Fac abstracție, chiar, de modalitatea strategiei economice și chiar de gafele sau greșelile grave politice legate de această străbateră printr-un câmp încă nedefinit de alții.

Dar trebuie să se înțeleagă o dată pentru totdeauna, că *nimic*, în "economic", în "financiar", în industrie sau în comerț, în efecte "sociale" sau în demersuri politice, *nu* se petrece în afara *psihicului uman*. Că "socialul" este o abstracțiune periculoasă dacă se uită - voit sau nu - faptul că în viața pe care o trăim (adică, nu în cărți ori în manuale de vulgarizare) nu se poate opera cu un concept abstract: "socialul", "societatea" sunt realități concrete, *compuse din* (nu "din care fac parte") indivizi, ființe cu psihic - determinat, fără îndoială, de factori sociali, de contextul social în care trăiesc, dar și *pe care-l constituie*. Cât de mult se observă (ori se mărturisește) că aspectele "financiare" ("viața financiară") sunt generate *nu* robotic, în afara unor oameni și că ei operează cu instrumente create, mânuite de ei și adresate unor oameni (care pot *reacționa* într-un mod sau altul, și atunci, eventual, se prăbușește "Bursa din Londra", cresc ori scad ofertele de capital, sunt manipulate, prin *gândire*, *limbaj*, de către un *om* sau un grup tot de *oameni*, evenimente din economia unei colectivități de *oameni* (uneori se conde: vezi expresia "pragul psihologic al leului"). "Politicul" este creat de persoane, de partide, compuse din *oameni* (peste tot de adăugat "psihicul"), se realizează prin "Puteri", care pot dirija prin calități psihice pozitive, sau pot manipula negativ tot prin conduite psihice în esență. "Trupele de ordine" sau "antitero" nu sunt abstracțiuni generice, ci sunt formate din indivizi cu *psihic* și tot ce este legat de acesta. La fel, "localnicii" din Oltenia sau "agricultorii" din Polonia, feroviarilor din Ungaria, "Sindicatelor" de pretutindeni, ori "Parlamentele".

S-a vorbit puțin - acum ceva mai mult - despre "*mentalitate*", dar se omit să se înțeleagă prin aceasta *gândirea*, *capacitatea de înțelegere*, imbinată cu unele *cunoștințe* (stocate nu în computer, ci în *memoria umană* unde se amestecă și cu *afecte*, cu diverse asocieri) și cu anumite calități *morale* - adică, toate, particularități de *ordin psihologic*. Unele confuzii dovedesc și lipsa de cultură psihologică: am auzit acum, de pildă, identificarea *motivație-motivare*. Aceeași optică nu numai îngustă, dar și falsificatoare este implicată în insistența asupra necesității de *dialog* (sau a criticării situației de "*monolog*"); dar niciodată nu se va realiza un *dialog real* (nu "vorbiți între surzi") sau pentru înșelarea ori dominarea partenerului dacă nu se înțelege că el are loc între ființe

umane, adică nu între computere (și acelea insuficient de bine programate): ci este vorba despre *proces psihice*, despre posibilități de exprimare dar și de cunoștințe pentru înțelegere, de stăpânire de sine pentru ascultarea celuilalt, de învățare - cel puțin prin practică, dacă nu teoretic - a regulilor, de pildă a nonîntreruperii interlocutorului. "*Negocierea*" - la orice nivel - poate fi realizată și prin încercări de "faultare" ori de "dribling" al replicilor partenerilor, sau chiar prin ascunderea adevăratelor intenții, prin folosirea unui limbaj ipocrit, mascant, iar partenerii le depistează ori nu, prin competențele lor *psihice*.

Zilele de după mijlocul lui ianuarie '99 au fost înfierbântate de clocotiri *psihice* - dar nu s-a vorbit decât despre vectori economici-sociali-politici, și ca despre abstracțiuni, sau, când au intervenit în tot ce s-a vehiculat prin vorbire, unele cuvinte legate direct de *psihic* au fost fie atribuite cel mult domeniului *sociologiei*, și nu am auzit ori citit aproape deloc termenii "psihologie", "psihic" (nici măcar "suflet"!). S-a vehiculat, uneori, expresia "psihologia mulțimilor" sau a "maselor" (un ziarist spunea, vădit influențat de bibliografia franceză, "psihologia de masă"!), regretându-se că nu s-au folosit cunoștințele (din bătrânul Gustave - Le Bon: relative la aceasta, în legătură cu comportamentul "minerilor". Dar *psihicul* acestora nu s-a manifestat și nu se manifestă în toate ocaziile numai ca "mulțimi" tumultuoase, pe marginea violenței. Cum sunt ei în alte împrejurări - dinainte, după și acum? Cei din afara "ortacilor" (ce ignorantă și absurdă preluare a unui cuvânt greșit generalizat: cuvântul nu este sinonim cu "mineri", ci este folosit în interiorul breslei, sau al oricăreia, cu sens de "tovarăș" de meserie) deci "*outsider*"-ii au retrăit, *firesc* (să fie toți înțeleși!), prin procese *psihice* normale, de amintire, aprehensiune, obsesie chiar, evenimente petrecute nu prea demult, cristalizate în sedimentele noastre *psihice*: semenii de bună credință ai bucureștenilor, minerii care strigau "București! București!" trebuiau să știe asta, *dacă erau bine îndrumați*. Iar "celorlalți", "outsider"-ilor, trebuia să li se explice - tot pe cale psihică, adică pe calea "*comunicării* prin limbaj" - bunele intenții, delimitarea "bunilor minerii" de cei care s-au infiltrat malign printre ei, sau *cauzele psihologice* ale posibilității de transformare *psihică*, din "blajin" în "turbulent", chiar în violent. Poate acei câțiva "*outsider*"-i - și mă număr printre ei - care au intrat cu adevărat în mină - nu la gura ei (cum îmi spunea un miner, prin 1963: "Este frumos aici, la noi, în mină") -, și au pătruns în măruntaiele pământului, cațărându-se pe scara de piscică, prin hornul îngust și încheiat de zgura noroioasă, până în "camera de abataj", înfeme de căldură sufocantă, de aer insuficient, de pulbere înghițită și respirată până în bronhii, de singurătatea vibrând de ciocanul care tremură, și unde mocnește teama de explozia oricând posibilă (de unde și receptivitatea față de religie ori superstiții, vezi "Noroc bun!") - poate aceia, ca mine, *înțelegem* (proces psihic!) *psihologia* acestor oameni care contribuie la lumina, la căldura, la bună starea celorlalți, față de care se simt "mai presus" și așteaptă, de la ei, "mai mult", pentru bezna nesigură în care muncesc. Așteaptă să nu fie întâmpinați cu aroganță, cu violență, care se dezlănțuie și la ei ușor chiar și numai la perspectiva acesteia. Sensibili la viața pe care o trăiesc, sunt și lesne supuși instigării și manipulării. De-o parte și de alta (greșit formulat, dar la asta duc cuvintele care departajează) este *același psihic* uman, însă cu particularitățile lui contextuale determinate de stările psihice firesc trăite, anterior, de cunoștințele pe care le-au căpătat ori de lipsa lor, de educație, de persuadări exterioare. Nu este o exagerare *pro domo* și nici melodramă: totul este *psihic*, cu diversele determinări - și dacă nu se va *înțelege* aceasta, de toți, și se va continua în agravarea oricărui neînțelegeri, cu consecințele acestora va trece și "ceasul al doisprezecelea". La ce poate duce aruncarea unei găleți cu apă în clocot, peste un trup înfrigorat, în orice caz nepregătit măcar cu un scut de apărare? Scutul, în asemenea circumstanțe, este și *pregătirea psihologică*, educativă, pe lângă măsurile de protecție socială, economică (insuficientă fără celelalte).

Indiferent care ar fi strategiile economico-politico-sociale, oricare ar fi deciziile statale generale, trebuia să se fi început de mult, preventiv, și ar trebui să se înceapă neîntârziat o activitate constantă, *bine gândită*, competentă și cinstită - cu "lealitate" față de cel educat -, de educare a mentalităților și inclusiv a atitudinii față de "muncă", ca și de (re-)educare profesională în alte sfere, o "orientare profesională" (la care s-a renunțat, ca profesie a unor specialiști în psihologie), o comunicare de cunoștințe noi (pentru a face față "schimbării"), o explicare continuă a ceea ce se întâmplă și *se va întâmpla*, o cointereseare prin sublinierea necesității efortului în muncă și a solidarității pe plan de "țară", o tratare a *Omului* ca *psihic* - implicit *conștiință*. Competența în domeniul Psihologiei ca știință trebuie folosită (în sens pozitiv, nu pentru avantaje proprii - personale, politice sau de orice altă natură) și este păcat că nici psihologii ca breaslă nu s-au manifestat în acest sens sau nu și-au creat competența și credibilitatea necesare, nici nu s-a făcut mare lucru în ultimii ani pentru reabilitarea acestui domeniu ca și pentru re-educarea psihologilor ei înșiși.

Ar fi păcat, însă, ca efectul unei pledoarii cum este cea de mai sus să deașeze în derizoriul unor încropeli, în eșuarea în incompetență și, în necinstea unor pescuitori de beneficii (tot de natură *psihică*!) sunt - câte truisme! - asemenea manopere).

Tatiana Slama-Cazacu

Declarația Universală a Drepturilor Omului (final)

DE LA Isus Hristos încoace, drepturile omului se răspindesc pe cale orală. Unica lor forță (în realitate, colosală!) rezidă tocmai în capacitatea strict informativă de care dispun. În îndepărtatul an 1948, după ce *Declarația* fusese votată de Adunarea Generală a ONU, unul dintre inspiratorii ei, Charles Malik, a spus că documentul care devenea oficial în acea clipă este «o armă ideologică decisivă»: puțini vor fi crezut atunci că într-adevăr așa va fi.

Mai târziu, când Președintele Carter a făcut din drepturile omului principalul său slogan politic, dictatorii comuniști din întreaga lume trebuie să se fi amuzat copios: de unde a mai aparut și caraghiosul asta cu «drepturile» lui, pe care nimeni nu le ia în serios? Ca întotdeauna, secretarii generali ai partidelor comuniste au subapreciat rolul cuvântului trecut din gură-n gură. În numele acelor drepturi ignorate, evocând o formulare din articolul 23 («Orice persoană are dreptul de a fonda, împreună cu alții, sindicate»), muncitorii polonezi constituiau în 1980 *Solidaritatea*, pentru ca, zece ani mai târziu, mișcarea pornită de la Gdansk să ducă la prăbușirea unui sistem de aparențe indestructibile.

Conform unei legi interne specifice, tot ce ține de individualitatea creatoare a omului se află, în *Declarație*, exacerbat, într-o măsură ce poate părea scandaluoasă unui hindus sau unui musulman. Dacă nu uităm însă că manifestul a fost compus de minți având formație europeană, nu ne vom mai mira întâlnind în el toate obsesiile intelectualului din Vechiul Continent:

«Orice individ are dreptul la libertatea de opinie și de expresie; ceea ce implică dreptul de a nu fi persecutat pentru păreri sale» - articolul 19;

«Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire și de asociere. Nimeni nu poate fi obligat să facă parte dintr-o asociație» - articolul 20;

«Fiecare om are dreptul la protecția intereselor morale și materiale decurgând din producția științifică, literară sau artistică al cărei autor este. E drept ca autorul oricărei opere să fie cunoscut și mai ales recunoscut de generațiile viitoare» - articolul 27.

SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

re» - articolul 27.

Nu mai par «drepturile omului», ci «drepturile intelectualului»! Originalitatea lor constă tocmai în această metonimie invadatoare: setul de reguli elementare începe prin a defini dorințele unei categorii umane insignifiante (intelectualii liberali de formație europeană, adică 0,001% din populația lumii), continuă transformându-se în principii populare europene (și acestea reprezentând doar 10% din omenire) și sfârșesc prin a deveni principii ale umanității în întregul ei. Micul grup de visători reușise să gândească și să vorbească în numele universului.

Au gândit și au vorbit în franceză - iar amănuntul nu trebuie trecut cu vederea. Eleanor Roosevelt posedea limba franceză ca o franțuzoaică, iar Charles Malik era, intelectual vorbind, francez. Chiar dacă varianta engleză e cea care a fost adoptată de Adunarea Generală în 1948, nu-i mai puțin adevărat că *Declarația* are ca limbă originară franceza - această latină a epocii noastre, din care ambiguitățile latinei au dispărut. Limba lui Racine, ca și ilustra ei înaintașă, e clară, săpată în piatră, oferind formulările cel mai puțin interpretabile.

În 1948, Adunarea Generală a ONU număra doar 56 de membri, deoarece compoziția ei reflecta situația politică din clipa încetării războiului. Pusă la vot, *Declarația* a fost adoptată cu 48 de voturi pentru și 8 abțineri. Știți cine s-a abținut, nefiind de acord cu principiile ei? Bielorusia, Cehoslovacia, Polonia, Ucraina, URSS, Iugoslavia, Arabia Saudită și Republica Sud-Africană. Adică țările comuniste, campioana integrismului islamic, precum și țara ce făcea din inegalitatea rasială principiul de guvernare.

S-ar zice că, în 1948, *Declarația* suna deja înalt-premonitor. Comuniștii, integristii și rasiștii s-au aliat spontan contra ei. Dar scorul obținut atunci de Democrație (48 la 8, ca la un meci de rugby între două echipe de valoare vădit inegală) arată, încă de acum o jumătate de secol, spre ce tip de societate se îndrepta de fapt omenirea.

Lotul Mircea Cărtărescu

Sedinta de cenaclu ca operă

În fața instanței pe care o reprezintă istoria literaturii române, Mircea Cărtărescu va fi judecat, probabil, împreună cu tinerii cărora le este mentor (și prieten) la Cenaclul Facultății de Litere din București. A trecut vremea când numele său evoca automat o apartenență: la Cenaclul de Luni (sau la generația '80). Acum, Mircea Cărtărescu, scriitor-vedetă și profesor nonconformist, are propriul lui cenaclu, de care se ocupă cu o pasiune rece și cu pedanterie, ca un colecționar de colecția sa.

Cunoscutul poet (și extraordinarul prozator) este bun conducător de literatură. Prin performanțele lui literare creează o atmosferă de emulație. În plus, multe din textele pe care le scrie au o factură demonstrativă. Iată cum se face literatura (inclusiv din literatură) - acesta este mesajul său subtextual.

În felul lui Mircea Cărtărescu de-a se ocupa de tineri s-ar putea descifra dorința sa de a-și retrăi tinerețea. Cenaclul Facultății de Litere este, într-un fel, o reeditare a Cenaclului de Luni. Mircea Cărtărescu nici nu ia în considerare eventualitatea ca rolul său de *magister ludi* să se exercite și altfel decât în cadrul unui cenaclu (de exemplu, în relația cu un singur discipol, condus socratic până la o deplină exprimare, sau în dialog cu o mulțime de autori invizibili, prin intermediul unei rubrici de "poșta redacției"). În plus, chiar structura cenaclului trebuie să fie aceea inventată și experimentată în anii '80. Mircea Cărtărescu râsuflă ușurat când constată că cenaclul Facultății de Litere, față de care la un moment dat se simțise străin, începe să semene cu concepția sa despre această instituție: "Au apărut și serile faste, cu lecturi fulminante și surprizele, dar mai ales a apărut acel «team spirit», acea coerență de atitudine, de gândire, aproape aș spune de *ideologie* artistică fără de care un cenaclu e numai o șezătoare. S-a format o ierarhie și o distribuție de roluri (criticul gen «spiritus rector», «nebulă», «Gică Contra», «frumoașa», «bestia»)".

Concepută astfel, o sedință de cenaclu devine un spectacol în sine, ceva între *commedia dell'arte* și *happening*. Opera principală a cenacliștilor o constituie chiar acele improvizații colective de câte-o seară, amestec de elan creator și umor studențesc, care creează iluzia feeriei a succesului literar. Textele care rezultă din asemenea momente de euforie colectivă sunt de obicei nerelevante. Criticul care le studiază are impresia că a pătruns într-o sală de spectacole după plecarea spectatorilor și că adună de pe jos și de pe scaune programe de sală incapabile să evocă magia evenimentului artistic consumat cu puțină vreme înainte.

Rockerii și sataniști

Așa se întâmplă și cu "volumele colective" ale membrilor cenaclului Facultății de Litere, publicate prin strădania lui Mircea Cărtărescu. Primul volum de acest fel (apărut în 1995 și cuprinzând texte semnate de Sorin Gherguț, Svetlana Cârstea, Răzvan Rădulescu, Mihai Ignat,

Cezar Paul-Bădescu, T.O.Bobe) avea încă o anumită pregnanță, datorită prezenței în sumar a unor autori cu personalitate: Sorin Gherguț, Răzvan Rădulescu și Cezar Paul-Bădescu. Intitulat *Tablou de familie*, volumul nu era lipsit de un prim-plan, în care se instalaseră câțiva tineri scriitori capabili să prezinte interes și prin ei înșiși, nu numai ca membri ai unui clan. Noul produs editorial al cenaclului Facultății de Litere, *Ferestre* (titlu care pare școlăresc și demodat numai celor care nu au auzit de *Windows*), este însă mai șters. Semnatarii textelor din cuprinsul lui - Ioana Vlașin, Iulian Băicuș, Cecilia Ștefănescu, Marius Ianuș, Angelo Mitchievici, Victor Nichifor și Doina Ioanid - ni se impun mai mult ca participanți la o partidă de text în grup, decât ca autori de sine stătători.

Aceasta nu înseamnă că volumul ne lasă indiferenți (o prezentare generoasă a grupului a apărut, de altfel, în avanpremieră chiar în *România literară*). Ne interesează în cel mai înalt grad cum scriu tinerii de la un cenaclu al Facultății de Litere - deci din zona zero a conștiinței literare românești. Iar faptul că ei se află în imediata apropiere a unui scriitor de valoare lui Mircea Cărtărescu nu face decât să ne marească curiozitatea.

S-ar putea crede că tinerii promovați de Mircea Cărtărescu scriu ca Mircea Cărtărescu. Nu este adevărat. În *Ferestre* nu regăsim acea desfășurare amplă a pelerinei inspirației care ne încântă când citim *Levantul* sau *Orbitor*. Poeto-prozatorii din recentul "volum colectiv" scriu chinuit, mândri parcă de lipsa lor de dexteritate și refuzând cu o grimasă sarcastică orice tentație a măreției. Ei își exhibă prolixitatea și prozaismul în felul sfidător în care rockerii își afișează capetele rase, hainele jerpelate și mersul șleampăt. Uneori, practică un ritual al cruzimii, delectându-se cu plictisirea cititorilor așa cum sataniștii se delectează cu strangularea pisicilor în cimitire.

Dincolo de retorica schimonosită se întrevăd amintiri din copilărie și complexe de adolescenți prost cotați pe piața dragostei, ceea ce nu face decât să divulge ca-

Ioana Vlașin, Iulian Băicuș, Cecilia Ștefănescu, Marius Ianuș, Angelo Mitchievici, Victor Nichifor, Doina Ioanid, *Ferestre 98*, prefată (*Șapte personaje în căutarea unui auditor*) de Mircea Cărtărescu, coperta și fotografia de Ioan Godeanu, Onești, Ed. Aristarc, 1998. 208 pag.

racterul pueril al modului lor de-a înțelege literatura.

Etalarea urâteniei nu se ridică decât foarte rar la nivelul unei estetici a urâtului. Urâtenia cea mai expresivă poate fi găsită în poemele lui Marius Ianuș, "trăznitul" grupului:

"Într-o tufă, lângă gard, stătea nemișcat un bătrân albit admiră/lumina mi-am spus trecând prin fața lui apoi mi-am întors capul/ căscase gura ca un pește muribund pe tejghea și și-o freca prin/ pantalonii cu privirea înfiptă într-un grup de aurolici care stătea/ pe o bancă din partea cealaltă a bulevardului" (*Hamei Sutră*).

"Divaghez sau sunt încă liniștit n-o să mă sinucid/ decât după ce lumea se va distruge și/ moartea va fi/ M-am pisat pe stradă/ Cei care se masturbează sunt niște flori/ pe stradă/ Am plâns pe stradă/ Am văzut vrăjitoarele nopții înfigându-și sticle de cola/ în fund pe stradă" (*Manifest anarhist*).

Biografism voalat

Ioana Vlașin își povestește voalat, aluziv diferite episoade din copilărie. Poemele sale sunt un fel de reverii biografice, declanșate de binecunoscuta nostalgie a copilăriei petrecute la țară (nostalgie considerată desuetă și incriminată de tânăra generație!):

"Pe atunci nu circulam cu 69./nu mă interesa ce aud și nici ce se întâmplă după cinci/ când troleele pleacă, iar somnul se întoarce/ în copilăria cu țepii aricilor de lângă casă,/ în zona strămtă a bucătăriei/ pe care zilnic o inventam din mușchi de copac/ și din brusturi.../ eu și cu sora mea/

treceam prin pădurea lui Jaicu/ dezvelind pălărioare de *Amanita muscaria*/ pe sub care păianjeni minusculi țeseau viața;/ împreună culegeam mărgelușe apoase și le așezam în cărare,/ dar asta mai târziu, când ne întorceam" etc. (*Motto*).

Iulian Băicuș, elocvent, intelectualizat, este singurul care intră oarecum în raza de atracție a poeziei lui Mircea Cărtărescu. Printre textele sale există și o rescriere - de pe o poziție estetică postmodernă - a *Scrisorii I* de Eminescu:

"Când cu genele de piatră sara suflu-n lumânare/ Constelații intră-n priză, e-o veioză Carul Mare/ Dorm în mine nebuloase, cu placenta hrănesc sori/ Iar prin vis, prăvalnic zboară, cad comete în ninsori./ Doar în mintea mea de smoală a rămas aprins un led/ E poema somnoroasă, cea în care încă cred."

În proza Ceciliei Ștefănescu, ca și în versurile Ioanei Vlașin, apar cețos elemente autobiografice. Luându-și inima în dinți, tânăra autoare face mărturisiri complete în legătură cu obsesiile ei:

"...nu am fost niciodată o persoană atrăgătoare. Ba din contră, aș putea spune că de fiecare dată când trebuia să mă hotărâsc cu ce mă îmbrac înainte de a ieși sâmbăta seara în oraș sau de a merge la o petrecere, făceam alegerile cele mai proaste: bluze închise până-n gât, fuste trei sferturi, drepte și aproape fără talie și pantofi cu talpă ortopedică." (*8ème Jour*)

Angelo Mitchievici, convins și el că un scriitor trebuie să evedențieze urâtenia lumii din jur, identifică mereu, cu o insistență provocatoare, dovezi ale degradării și promiscuității, într-o proză uneori pitorească, dar de cele mai multe ori dizgrațioasă:

"Îl plesnește ușor peste mână pe Păsăroi care se scobește în nas, răscolește mucii pe care îi face cocoloașe și apoi le înghite." (*Grădini suspendate*)

Victor Nichifor cultivă, ca poet, o exprimare eliptică și exotica prin recurgerea la cifre, sintagme englezești și termeni tehnici, fără valoare literară:

"7, 3016 nu 1111, 30 altfel la fel propensiunea/ spre poezie nu-i intuită, șaiab/ insolubil tronează, dar: inginer clement/ ce crede în desul irisului, analizez/ caractere de firmă, des/ compun stupidenia «time is money» pe calendar,/ îmi storc mîntea din care picură viermi" (*Epoca LU*).

Iar Doina Ioanid încearcă, fără succes, să facă poezie din proza vieții de fiecare zi: "La amiază, piața e goală, străzile se lichefiază. În cofetărie, miros acru. Îmi sorb limonada, balansând piciorul. Vanzătorul dormitează la tejghea. Obloanele cad calcinate. În gang e răcoare. Spate lipit de zid. Copilul împlântă cuțitul și plasticul crapă". (*Miniaturi*)

Raportate la fermecătoarele sedințe de cenaclu pe care le evocă Mircea Cărtărescu în prefată, toate aceste texte par funinginea rămasă după un mirific foc de artificii.

Cărți primite la redacție

- ◆ Ioan Slavici, *Amintiri - Închisorile mele - Lumea prin care am trecut*, ediție de Constantin Mohanu, București, Ed. Albatros, 1998. 472 pag.
- ◆ Ion Pillat, *Scrisori* (1898-1944), ediție îngrijită, datarea scrisorilor, note, cronologie, postfață (*Istoria unei ediții*), schița bio-bibliografică de Cornelia Pillat, București, Ed. DU Style și Ed. Atlas, col. "Opera omnia", 1998. 526 pag.
- ◆ Mircea Eliade, *Noaptea de Sânziene*, roman, postfață de acad. Eugen Simion, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1998. 568 pag.
- ◆ Ion Negoitescu, *Dialoguri după tăcere* (scrisori către S. Damian), București, Ed. DU Style, col. "Epistolar", 1998. 160 pag.
- ◆ Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și românism*, studiu introductiv, note și îngrijire de ediție de Constantin Schifimeț, București, Ed. Albatros, 1998. 246 pag.
- ◆ Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, memorii, București, Ed. Albatros, 1998. 448 pag.
- ◆ Grigore Ilisei, *De la apa Iordanului la fiordurile norvegiene*, jurnal de călătorie, cuvânt înainte de Florin Faifer, Iași, Ed. Omnia, 1999. 204 pag.
- ◆ Doina Uricariu, *Vindecărilor*, București, Ed. Eminescu, col. "Poeți români contemporani", 1998 (ediție retrospectivă). 800 pag.
- ◆ Doina Uricariu, *Nichita Stănescu, lirismul paradoxal*, București, Ed. DU Style, col. "Eseuri", 1998. 192 pag.
- ◆ Maria Dinescu, *Mihail Sebastian, publicist și romancier*, București, Ed. DU Style, col. "Eseuri", 1998. 144 pag.
- ◆ Maya Belciu, *Vin americanii?... destin amânat*, București, Ed. Cartea Românească, 1998 (roman). 312 pag.
- ◆ Nicolae Neagu, *Citiți-mă singuri*, poeme, București, Ed. Eminescu, 1998. 88 pag.

Un basm pentru adulți

NEGREȘIT, lirismul lui Barbu Cioculescu demarează din zona psihologiei vîrstelor. Poetul e încă năucit-fascinat de ipostaza sa de copil, ca de-o origine absolută (mit "lăuntric", în unicat), pe care o confruntă cu "meșterul" maturității, doar aparent apoteotic, căci "umbra" impalpabilului, inefabilul zorilor existenței scapă oricărei comparații: "Sunt un maestru abil în apoteoze/ sau doar copilul strîngînd în pumn/ umbra amiezii?" (*Vestire*). Copilăria reprezintă zenitul ocrător al ființei în devenire, "inima tuturor vîrstelor", cum spune Blaga. Chiar situată la depărtări simbolice astronomice, ea e un izvor al binelui, nesecat: "Am un nor care-mi sosește tiptil dintr-o planetă/ rotită cu palmele de zeul copil care-mi ocrotește suspinele-/ îl văd de departe, știu că-mi vrea binele" (*ibidem*). Obiectualizîndu-se, transpunîndu-se adică în propriul său decor, la adecvatul ceas matinal, vîrsta fragedă beneficiază de șansa fixării. O fixare instinctivă, transpoetică, în ciuda subtilității instrumentului expresiv ce-o consemnează: "Mirosul prenatal al zorilor, un singur fluture la felinar, muguri asudați între frunze făgăduite/ ca o călătorie care se pregătește.// Tîpii de fier ai grilajului la patru/ dimineața - peste mîntea mea stelele/ tot atîtea obloane curat închise:/ nemișcată copilărie" (*După spectacol*). Echivalată cu "cea mai curată singurătate din lume", vîrsta incipientă încearcă a-și făuri propria sa lume, una a imaginației larvare, care amestecă - fără alt scrupul decît cel al unei aburoase verosimilități interioare - basmul cu datele fragmentate ale realului, aluziile geologiei, ale florei și faunei cu aventura livresc-juvenilă, intimitatea percepțională cu vastitatea intercontinentală, viața cu moartea. Elegia e conținută, e rece aidoma unei bucăți de carne congelată, în care se deslășesc structurile organice: "Oșteni de mazăre săriți din teacă/ îmbătați de aerul tare ziua-și încep-/ cu răsunset pocnesc pe funduri de oale.// Pere de marmure galbene cad peste dinții/ fericiților durmitori în iarba înaltă/ burdușiți de lăcuste - și-i satură.// Lume bucuroasă tîpăită de grauri fără astîmpăr, viața mea stăruie pe o nesfîrșită cîmpie/ unde nu știu cine mi-a strigat numele.// Vestii căpitani trăgînd după ei mușuroaiele/ au călărit către mări vînturîndu-și umbra/ pînă cînd printre țărîși se pierdura.// Deci nu ei mă caută. Gușterul/ care tocmai clipise privindu-mă/ pieri dintr-o întorsătură.// Fără grabă anii și-au strîns taberele/ și doar un cort colorat atinge/ cu flamura pe rînd continentele.// Nicăieri nu e cer, alături e marea/ rîvnind la falca de asin veche-n furnici/ furisată-ntr-o groapă de var" (*Tapasya*).

Emoționantă e împrejurarea că bardul cu dezabuzată scriitură își păstrează un mecanism productiv de ordin infantil. El visează cu ochii larg deschiși, propunînd un imaginar doldora de promisiuni eliberatoare, sub egida unui excentism "naiv", calculat ca atare, dar și dat de o fatalitate a simțirii. Spre deosebire de simbolizii care cultivau viziunea exotică pentru a fugi de ei înșiși, contemporanul nostru dă glas unei înclinații spre exotism, pentru a se cufunda în sine. Reveria e, așadar, centripetă, în căutarea unui centru, care nu e decît mirabila "Libertate" primară: "Cum trece ziua prin fiecare m-aș ridica să/ le chem într-o luntre verde îndeajuns/ de iute cît să-mi îngăduie cu ochii/ închisi să plutesc peste insule/ acoperite de păsări.// Tapiserii tremurînd în ciucuri pe lespede/ dimineți cu mierle, amurguri cu lebede, voi, aștept din văzduhul lăstunilor picătura/ care să-mi descleșteze ochiul și gura/ troznind din somn să mă reped la geam/ și fărîmîndu-l să aud Libertatea!" (*Tapiserie cu păsări cîntătoare*). "Jocul" scriptic apare placat pe un ludic copilăresc, cochetînd cu natura, de care, în ciuda rafi-

namentului său, nu s-a desfăcut de tot: "Tac// născocind trecători, acesta e jocul și/ uneori scriu cite o carte la orele zece/ strivind sub bancă firimiturile - cum/ nici o columbă nu trece să// apuce cu ciocul maximele și aforismele, dragălașe chemări din fulgi și din gheare" (*Dragălașe serbări de fulgi*). Modalitatea predilectă: o pastişă, am spune, psihocritică, în care nu e urmat un model textual, ci unul umoral, ducînd la figurarea unor origini fabuloase. De relevat factura lor resemnată, care îmbină asprimea erei geologice cu spectrul delicat al amintirii "copilului iubit" ce-a fost odinioară și care nu încetează a se căuta în algiditatea climei livești, îmbunate doar de umbra complice, prelinsă din primele lecturi, a lui Robinson. A unui Robinson însă "scos din priză", aidoma unei jucării stricate. Întrucît constentează gratuitatea (*id est* absurdul) marelui peisaj oceanic și constată decesul "ceasului amiezii", al acelui ceas pe care demonia îl face să se spargă precum un balon prea umflat: "Robinson, ai devenit o persoană de vază! Oceanul/ sapă litere într-o oglindă acoperită de nori, unde a și plesnit ceasul de amiază" (*Insulă*). Însenînd întemeieri apocrife, poetul pomește temerar "în căutarea timpului pierdut", ajungînd a pipăi amintirile virtuale, "netrăite", însă, în principal, urmărind cu o dureroasă stupeoare, abia temperată de bonomia analogiilor, cum cele trăite dispar, cum nimbul lor de peripeție eliberatoare și de fabula mintuitoare se resoarbe, pierzîndu-se după prozaicul colț de stradă. E ca și cum o rană n-ar fi înfățișată direct, ci prin bandajul însingurat ce-o acoperă: "Începutul ploii îl face zborul albinelor seara/ prin căldura obscură a unor amintiri netrăite, pe străzi ce-au fost copilărie și aventură.// Case mari s-au desprins asemeni unor corăbii/ cu marinari fabuloși pe catarge - s-au clătinat și trecură/ prin ape colcând de țipări și de muște/ trăgînd tăcut din tunuri sub nori la fel de joși -/ lucea și-atunci pe sâlcii o ploaie de-nceput, o stea vroiau să-mpuste acești eroi faimoși.// Însă trecură colțul și nu i-am mai văzut! (*Trăgînd tăcut din tunuri*).

Timiditatea ("Ghiocuri sparte pe masa de lucru/ teama de a voi să scriu poezie/ într-o lume în care-au biruit cascadorii" - *Meditație*) se apără - de cînd lumea - prin ironie. Adică prin acea irealizare ușoară, la îndemînă, prin aceea alegră, fin-cinică decizie de sine, care pune în cumpănă lutoasa apăsare a realului. Cele mici dau seama, fără a avea aerul, de cele mari: "acum la început de septembrie/ marea trebuie să fie un semn/ într-o scoică.// O să treacă fluviul printre urechile acului" (*Cheile anului*). Cîteodată nervura persiflatoare se-ngroașă cum o vîna prin care singele satiric pulsează abundent: "vei triumfa, gloria e pe cale/ spre tine, a fost expediată cu toate formele/ primi-vei buchetul ei de mărgean/ a făcut un drum de treizeci de ani" (*Meditație*). Îndeobște însă, ea se exprimă printr-o subtilitate retractilă, resignată, în cheia părelnic minoră a imaginerii transparente, visător aurite: "o coloană nu tocmai dreaptă/ în jurul ei rotitoare și mania scoicii/ cu dungi de tigră calin. Ora de soare.// Pe o masă de lucru carafă cu vin/ libertatea de a mai fi puțin în/ visul de aur al unei parole" (*Meditație*). Sau: "Puțină, albă răbdare și vei auzi cum cîntă/ lebăda fără lac într-un parc/ cu grilajul de marmură" (*Dragălașe serbări de fulgi*). Unde "alba răbdare", răsfrîntă în albea lebedei și-n cea a marmurei, mărturisește asupra absorbției afectului de către universul fizic, care-i alină neîmplinirea, așezîndu-l în leagănul imaginii. Limita ironiei e dublă. Pe de o parte, ea se izbește de dramatismul măturiei nete, pe care nu mai simte nevoia a o mai "înfrumuseța" prin grațiile dezgolirii (*striptease stilistic*): "Cite-o chemare la care-am răs-puns cu acuratețe -/ vechimi ce s-au înnoit

între timp, bănuială/ că s-ar fi putut face mai bine/ tot atîtea pacte ale singurătății" (*Mai departe*). Pe de alta, atitudinea ironică intră în impact cu realul ostil, cu adversitatea ontică însăși, pe care n-o mai conjură prin mijlocirea eufemismelor, acceptînd a o desemna cel mult la modul grav al personificărilor: "Și bate vîntul, bate, cu nesinceritate/ se desprind de pe mine scoicile/ algele" (*ibidem*). Ajunsă la suprasaturație, ironia "pleznește" precum "ceasul amiezii" mai înainte menționat.

Prin urmare dezamăgirea poetului stăpînit de nostalgia posturii de "copil iubit" nu merge prea departe pe drumul anihilant al ironiei, ai cărei acizi rod fără milă tot ce înțilnesc, sfîrșind prin a ține în șah însuși discursul poetic. Fără a renunța la tonalitatea ironică (binevenită pentru a tempera, relativiza formal incandescența, patetismul, abisalitatea), autorul o implică într-o mișcare reconstitutivă. Lumea aurorală pierdută - lume *naturală* a sufletului însingurat - e înlocuită de una *artificială*, în care arhetipurile cosmice coabitează, în duhul, poeziei moderne, cu tablourile civilizației, cu cele ale industriei, ale conviețuirii și tabieturilor colective, laolaltă trecute prin "mașina de tocat" a metaforizării. Dacă spațiul interior al copilăriei era, după cum am văzut, un spațiu al libertății, al divinei libertăți, nu mai puțin "poemul sintetic" ilustrează o tentativă a spiritului actual de a-și conserva libertatea în mediul, unei vîrste "amăgite" și al unei societăți tehnificate, planificate, comercializate. Insubordonarea duce la un compromis tradus prin insolitul formelor. Astfel cum la Apollinaire mașina poate deveni magică, Isus fiind "primul aviator", iar lui Pierre-Jean Jouve o pată groasă de ulei îi amintește de singele matern, poetul nostru evadează în regiunea unor asociații restructurate, precum un artificiu al artificiei. Libertatea estetică e un substitut al celei morale: "Biruitoarea pe calul de spijă/ din piața îngrădită în lanțuri cască.// Muște cu mască îmboldesc nobilul cal/ care sforăie și se cabrează - e unu amiază/ din copita ridicată ies aburi" (*Instantaneu fotografic*). Sau: "Anul trecut nici nu a fost - mici obiecte/ uitate în palmă se jucară o vreme cu noi/ obosiră speriate de sine așteptîndu-ne/ să vorbim, să răsuflăm, să începem, să pășim din duminică-n joie" (*Happy New Year*). Gloanțele, salvatorul, nava, direcția necunoscută pot avea o conotație mistică: "Gloanțe ici-colo cu piepturi discuta, e limpede cerul, salvatorul grăbit/ încarcă cu prieteni helicopterul/ pentru o direcție necunoscută" (*Instantaneu fotografic*). O amănunțită descripție, de tip suprarrealist, a "ciinilor mecanici" se așează la răscrucea dintre absurd și aspirația de reciclare, de regenerare într-un alt cod al existenței apuse. Dacă la Prévert, în *Le combat avec l'ange*, lupta cu ingerul e un meci de box, aci ciinele - străvechi simbol al pazei și al fidelității, însă avînd și funcția de psihopomp, de călăuzitor al omului în împărățiile de după moarte - e "tehnicitizat", adus adică, printr-o secret-deznădăduită translație a valorilor, la puțința unei integrări în umanul actual: "Pe bulevardul ciinii mecanici trec tanțoși.// În ochiul lor arde becul albastru/ al credinței curate, din nări le ies/ aburi sintetici cu miros de șes/ din botul de pluș pus la «cățeluș»/ ies mîriuri caraghioase.// Fabricăm pentru ei oase/ dintr-un plastic mustos și/ re folosibil.// Iubim creatura fidelă în care recunoaștem scilipirea umană/ și-o mîngîiem pe blană pe colți/ cu-o măturică albă care le-narcă/ fidelitatea cu volți, servomotoarele, pînă-și scutură vesel picioarele/ ori aruncă la rădăcinile stilpilor/ lichidul care și-a făcut/ circuitul/(...) Produc la dorință căldura, răcoare, deosebesc nordul, estul și sudul/ năpîrlesc automat, se potrivesc/ cu peruca, poșeta și nudul/ cu noaptea

Barbu
Cioculescu

Navigând, navigând

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Barbu Cioculescu, *Navigând, navigând*, Ed. Cartea Românească, 1998, 80 pag., preț nementionat.

de cumpărături/ și dimineața de dragoste.// Ciini de bordeie, ciini de palate/ dotați c-o inimă care se zbate.// La timpul trei sunt gata să inghită/ flacoane golite de spray, amantă-nvechită/ și ambalajele de celuloză redîndu-le-n/ jetoane de culoare neagră și roză/ pentru jocurile de societate.// Ciine, iubite, prima cunoștință a omului! Purici nu prinde, nu necesită baie, are lasere în măruntăie, diode, orice piesă se schimbă - atenție la/ contrafacere - marca e imprimată pe limbă/ sub etichetă nouă deci/ nu-l udă ploaia, încălzește odaia, vara funcționează ca ventilator, iama ouă dacă stăpînii vor.// Aspiră praful, scoate dopul din sticlă, istovește musca, strănută ioni negativi, găsește cheia pierdută și se vinde în rate, a ghici viitorul poate iar printr-un/ sistem etajat și subtil se ghemuiește/ sub leagănul de copil" (*Ciini mecanici*). Procedul nu e deosebit, în fond, de cel al liturghiilor efectuate de pe bandă magnetică ori al spectacolelor de dans, la modă în unele biserici occidentale! Înfașurarea unui nor evocă pictura unor Max Ernst sau René Magritte: "un nor cît un crap din poleistocen/ își lasă țîțele pe un zar în flăcări/ și trece prin urechile veacului lin:/ incest, viol, holocaust" (*Navigând, navigând*). Un nud e tratat printr-o reificare, în care prezența operatorului uman transpare doar prin ingeniozitatea operației: "Cap cu bărbia în pumn - întînecat/ mă înteste ochiul strateg:/ ca o învîrtire de cheie în broască.// Sinul din profil se vede întreg.// Între coapse deschise e cartea/ la mijloc crăpată de-o lungă mînușă.// Gîtul întors către ușă/ are o prezență obscenă" (*Nud în fotoliu*).

Cu o voluptate sadic-caritabilă a mixturii de materii, autorul extrage din asemenea eteroclitie învecinări efectul unei libertăți secunde - surogat de copilărie, "*nel mezzo del camin de nostra vita*". "Ce poți găsi la jumătatea vieții - fier chinuit/ mercur ucis se zbatuseră cîndva în odaia unde/ nu susura aurul și nu medita argintul/ doar mari topoare de tablă/ salutau țepan domnia, uralele stîlce/ în dreptul chipiilor fără creier.// Dacă tot urcasem puteam să cutreier.// Cu mult regret pe-al ruginii apret". (*ibidem*). Ori într-o manieră simplificată, acest iarmaroc al asocierilor jucăuse, acest basm pentru adulți, acest teatru de marionete lexicale, mimînd dispoziția copilului ce-ar fi putut fi mai lesne cucerit de rimele care îngîna simetriile nostime ale rațiunii cu irațiunea: "Un profet într-un bufet, un condotier într-un/ șifonier, un arlechin într-un scrin, un/ poet într-un sipet, un tragedian/ într-un pian, un filozof într-un pantof/ cînd se trage cortina voi priviți în armoarul/ cu fotolii, mese și personaje, așteptați/ lovitură de teatru: se despoaie o sirenă/ fiți cu ochii în patru.// Poate cam prea îngrămădiți pe scenă" (*ibidem*).

Luînd în considerare, alături de poezie, producția d-sale de eseist istoric literar, prozator, memorialist și, nu în ultimul rînd, pe cea de gazetar incisiv, îl putem socoti pe Barbu Cioculescu drept una din personalitățile literaturii noastre de azi, încă insuficient evaluat de o critică ce are grijă a neglija totdeauna rezerva de "mîni ne-iubite, inimi coclite" (*ibidem*), din care totdeauna răsar surprize.

Actualitatea culturală

Lansări

◆ Vineri, 29 ianuarie a.c., a avut loc la Uniunea Scriitorilor lansarea volumului *Firul ierbii* (articole, eseuri, interviuri) de Mihai Șora, apărut recent la

MIHAI ȘORA

Firul ierbii

Editura Scrisul Românesc din Craiova (seria "Polis"). Despre carte și personalitatea lui Mihai Șora au vorbit Stelian Tanase, Cristian Preda, Nicolae Balotă și Marius Ghica, directorul Editurii Scrisul Românesc. În închidere a luat cuvântul autorul.

◆ Joi, 21 ianuarie, la Uniunea Scriitorilor, în sala oglinzilor, Editura DU Style - Editurile Universală au lansat volumele: Cornelia Pillat: *Ion Pillat - Scrisori (1899-1944)*, Amelia Pavel: *Simboluri, surse, idolatrii în arta modernă*; Tatiana Slama-Cazacu: *Un copil în București*; Constanța Buzea: *Start la șevalet*; Roxana Sorescu: *Reinventând Europa*; Maria Diniescu: *Mihail Sebastian publicist și romancier*; Brândușa Palade: *Renovatio Mundi*; Iulia Pana: *Statuia zilei de mîine XX love* (versuri sponsorizate de Gelu Tudose și D. Antoniu). Cărțile au fost prezentate de: Barbu Cioculescu, George Pruteanu, Gheorghe Vida și Doina Uricariu.

Seară de literatură română la Viena

Joi, 21 ianuarie, la Centrul Cultural Român "Aula Romaniae" din Viena, a avut loc o seară de literatură română contemporană. Au citit din opera lor Alexandru Ecovoiu și Mariana Marin. Scriitorii au fost prezentați de dl. dr. Alexandru Popescu, directorul Centrului Cultural Român, și de poetul Ștefan Sragher.

Tot cu acest prilej, a fost lansată de către scriitorul și editorul austriac Lev Detela antologia "Rumänische Dichter" ("Poeți români"), alcătuită de Matei Albastru și Virginia Carianopol.

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Artă, Știință va invităm să ascultați:

● Miercuri, 10 feb., pe Canalul România Cultural (C.R.C.), la ora 12,30 - "Presa culturală, încotro?" În discuție revista "Vatra". Participa Cornel Moraru și Virgil Podoaba. Redactor: Eugen Lucan.

● La ora 20,45, pe C.R.C., - "București, istorii scrise și nescrise". Calea Victoriei între Bulevardul Elisabeta și Piața Palatului Regal - o imagine din anii '30. Colaborează prof. univ. Ion Zamfirescu. Redactor: Victoria Dimitriu.

● Joi, 11 feb., pe C.R.C., la ora 9,50 - "Poezie românească". Ion Minulescu. Versuri în interpretarea actorului Iurie Darie. Redactor: Ioana Diaconescu.

● Vineri, 12 feb., pe C.R.C., la ora 21,30 - "Dicționar de literatură universală". Alexandr Griboedov - pionier al "realismului rus" în dramaturgie; Iannis Ritsos - poetul între mitologie și cotidian. Comentariu de Dinu Adam; Premiul Cervantes pe anul 1998: scriitorul cubanez Guillermo Cabrera Infante. Redactor: Titus Văjeu.

● La 23,50, pe C.R.C., - "Poezie universală". Poeți englezi: Oscar Wilde și Francis Joseph Tompshon. Traduceri și lectură: Mihai Radulescu. Redactor: Dan Verona.

● Sâmbătă, 13 feb., pe C.R.C., la ora 9,50 - "Poezie românească". Horia Stamatu. Versuri în interpretarea actorului Ștefan Velnicu.

● La ora 23,50, pe C.R.C., - "Poezie universală". Versuri de Wisława Szymborska, în traducerea și lectura poetei Maria Urbanovici.

● Duminică, 14 feb., pe C.R.C., la ora 9,50 - "Poezie românească". Din poezia de dragoste a lui Lucian Blaga în interpretarea actorului Florin Piersic jr.

● La ora 17,15, pe C.R.C., - "Revista literară radio". Din sumar: Tableta emisiunii sub semnătura lui Alex. Ștefănescu; Impresii de lector: Florența Albu despre volumul "Salonul refuzaților" de Florin Șlapac. Redactor: Georgeta Drăghici.

● La 23,50, pe Canalul România Actualități (C.R.A.) - "Revista revistelor de cultură". Redactor: Nicolae Breb Popescu.

● Luni, 15 feb., pe C.R.C., la ora 12,30 - "Teatrul secolului XX": Samuel Beckett și teatrul absurdului. Începuturi, influențe, receptari contemporane. Participa: Eugen Nicoară și Dominic Dembinski. Redactor: Mariana Ciolan.

● La 21,30, pe C.R.C., - "Cărți, idei, manuscrise". Din sumar: Autograf sonor - Barbu Brezianu despre volumul său de versuri "Desfăcare"; Jurnal de lector: Sorin Alexandrescu - "Paradoxul român" (eseuri). Scriitori la masa de lucru: Ana Blandiana. Redactor: Ileana Corbea.

● Marți, 16 feb., pe C.R.C., la ora 12,30 - "Sfârșit de veac și de mileniu". Tendințe și direcții în literatura actuală. Manifeste și programe literare. Participa Al. Cistelean și Dumitru Mureșan. Redactor: Eugen Lucan.

● La ora 21,30, pe C.R.C., - "Zări și etape". Mircea Vulcănescu - scriitorul; Un critic literar interbelic: Octav Șuluțiu. Redactor: Cornelia Marian.

● La 23,45, pe C.R.A., - "Scriitori la microfon". Emil Mladin. Redactor: Liviu Grăsoiu.

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Ștefan Cazimir și Costache Olăreanu la sărbătorirea "României literare" (octombrie 1998)

CALENDAR

6.II.1803 - s-a născut Theodor Aaron (m.1859)

6.II.1891 - s-a născut Adrian Maniu (m.1968)

6.II.1908 - s-a născut Geo Bogza (m.1993)

6.II.1916 - s-a născut Gabriel Tepelea

6.II.1921 - s-a născut Dan Constantinescu (m.1991)

6.II.1927 - s-a născut Lucian Zatti

6.II.1933 - s-a născut Sorin Holban

6.II.1961 - a murit Vasile Uscatescu (n.1883)

6.II.1993 - a murit George

Corănescu (n.1918)

7.II.1777 - s-a născut Dinicu Golescu (m.1830)

7.II.1932 - s-a născut Ion Acsan

7.II.1932 - s-a născut Dan Haulică

7.II.1934 - s-a născut Florin Mugur (m.1991)

7.II.1936 - s-a născut Adela Popescu-Muntean

8.II.1911 - s-a născut Liviu Deleanu (m.1967)

8.II.1979 - a murit Alexandru Al. Philippide (n.1900)

8.II.1993 - a murit Alex. Barcălia (n.1914)

9.II.1904 - s-a născut Mircea Vulcănescu (m.1952)

9.II.1908 - s-a născut Cicerone Theodorescu (m.1974)

9.II.1924 - s-a născut Teodor Balș (m.1983)

9.II.1932 - s-a născut Rusalina Mureșanu

9.II.1934 - s-a născut Toma István

9.II.1936 - s-a născut Andrei Pandrea

9.II.1977 - a murit Emil Serghie (n.1897)

9.II.1991 - a murit Florin Mugur (n.1934)

10.II.1902 - s-a născut Anton Holban (m.1937)

10.II.1916 - s-a născut Haralambie Tugui

10.II.1923 - s-a născut Constantin Vonghizis (m.1992)

10.II.1933 - a murit Vasile Gherasim (n.1893)

10.II.1941 - s-a născut Mihai Dușescu

10.II.1942 - s-a născut Olga Mărculescu

11.II.1911 - s-a născut Pericle Martinescu

11.II.1914 - s-a născut Paul-Alexandru Georgescu

11.II.1918 - a murit Emilia

Maiorescu-Humpel (n.1838)

11.II.1919 - s-a născut Maria Rovau

11.II.1922 - s-a născut Margareta Barbuța

11.II.1929 - s-a născut Traian Filip (m.1994)

12.II.1894 - s-a născut Otilia Cazimir (m.1967)

12.II.1905 - s-a născut I.O. Suceveanu (m.1960)

12.II.1922 - s-a născut Valeriu Gorunescu

12.II.1924 - s-a născut Banu Radulescu (m.1998)

12.II.1930 - s-a născut Teodor Vărgolici

12.II.1979 - a murit V.G. Paleolog (n.1891)

12.II.1996 - a murit Alexandru Struțeanu (n.1921)

13.II.1877 - a murit Costache Caragiale (n.1815)

13.II.1907 - s-a născut Alexandru Calinescu (m.1937)

13.II.1911 - s-a născut Șerban Nedelcu (m.1982)

13.II.1923 - s-a născut Horia Matei

13.II.1932 - s-a născut Aurel Covaci (m.1993)

13.II.1935 - s-a născut Petru Carare

13.II.1959 - s-a născut Nicolae Popa

13.II.1985 - a murit Grigore Hagiu (n.1933)

13.II.1992 - a murit Tudor Ștefănescu (n.1912)

13.II.1998 - a murit Grigore Tanănescu (n.1923)

14.II.1892 - s-a născut Const. T. Stoika (m.1916)

14.II.1902 - s-a născut Ion Calugaru (m.1956)

14.II.1907 - s-a născut Dragoș Vrăncănu (m.1977)

14.II.1927 - s-a născut Vintila Omaru

14.II.1928 - s-a născut Radu Câmcei

14.II.1931 - s-a născut Gheorghe Achiliei

14.II.1932 - s-a născut Anca Balaci

14.II.1934 - s-a născut Axentie Zlanovschi

14.II.1935 - s-a născut Grigore Vieru

14.II.1936 - s-a născut Doina Salajan

14.II.1937 - s-a născut Damian Necula

14.II.1937 - s-a născut Dumitru Țepeneag

14.II.1937 - s-a născut Mihai Gramatopol (m.1998)

14.II.1945 - s-a născut Mihai Cantuniari

14.II.1947 - a murit Ioan Iancu Botez (n.1872)

14.II.1986 - a murit Veronica Obogeanu (n.1900)

15.II.1834 - s-a născut V.A. Urechia (m.1901)

15.II.1840 - s-a născut Titu Maiorescu (m.1917)

15.II.1910 - s-a născut Paul Daniel (m.1983)

15.II.1920 - s-a născut Lucian Emandi

15.II.1921 - s-a născut V.Em. Galan (m.1995)

15.II.1923 - s-a născut Petre Solomon (m.1991)

15.II.1930 - s-a născut Romulus Zaharia

15.II.1931 - s-a născut Petre Stoica

15.II.1941 - s-a născut Doina Curcăpcanu

15.II.1944 - s-a născut Florica Mitroi

15.II.1945 - s-a născut Cornel Cotușu

15.II.1945 - s-a născut Ion Roșu (m.1996)

15.II.1950 - s-a născut Dan Alexandru Condeescu

15.II.1971 - a murit Ion Calovia (n.1929)

15.II.1984 - a murit Lola Stere Chiracu (n.1913)

15.II.1988 - a murit Israil Bercovici (n.1921)

16.II.1938 - s-a născut Corina Cristea

16.II.1939 - s-a născut Ilie Constantin

16.II.1939 - s-a născut Constantin Stoiciu

16.II.1940 - s-a născut George Suru (m.1979)

16.II.1947 - s-a născut Ion Pachia Tatomișescu

16.II.1953 - s-a născut Nina Josu

16.II.1985 - a murit Victor Törnyopol (n.1922)

16.II.1991 - a murit Marin Iancu Nicolae (n.1907)

17.II.1923 - a murit Teodor T. Burada (n.1839)

17.II.1925 - s-a născut Angel Grigoriu

17.II.1927 - s-a născut Titel Constantinescu

17.II.1941 - s-a născut Mihai Ursachi

17.II.1947 - a murit Elena Vacărescu (n.1864)

17.II.1950 - s-a născut Octavian Doelin

17.II.1951 - s-a născut Ion Lila

17.II.1971 - a murit Miron Radu Paraschivescu (n.1911)

17.II.1972 - a murit Ion Petrovici (n.1882)

17.II.1987 - a murit Pavel Boțu (n.1933)

17.II.1996 - a murit Nicolae Carandino (n.1905)

DIAGONALE

de Monica
Lovinescu

„Treptele căderii“

PÂNĂ ce am văzut filmul documentar realizat sub titlul *Treptele căderii* de Anca Hirte și Jean Lefaux nu credeam că ceea ce a fost numit „fenomenul Pitești” mai putea să-mi rezerve vreo surpriză. De la difuzarea cărții lui Virgil Ierunca *Fenomenul Pitești* pe undele Europei Libere în 1975-1976 până la publicarea aceleiași text mai întâi în exil (1981), apoi în țară (1990) și în sfârșit în traducere franceză (1996), rămăsese cu certitudinea că știam pe de rost experiența aceasta de dezumanizare fără precedent chiar într-un secol al ororii colective (cum o definea François Furet în prefața la versiunea franceză). N-are rost să rezum aici ceea ce de altfel nici nu poate fi rezumat pe un spațiu atât de restrâns. În plus, ar fi dezonorant pentru o întreagă comunitate să socotesc că cititorii nu sunt la curent cu ceea ce s-a petrecut la Pitești între 1949 și 1952.

Sa subliniez doar atât: că tinerii torturați de un grup special de deținuți, al cărui șef, Țurcanu, era la ordinele lui Nicolai, au fost aduși prin umiliri dozate (treptate) și schingiuri fără pauză, să bată și chinuie la rândul lor pe alți deținuți, de preferință cei mai apropiați. Încă dintru începuturi, sistemul comunist s-a deosebit de oricare altul prin faptul că nevinovatul se vedea obligat să-și proclame o vinovăție imaginară. („Antigona nu mai are dreptul să fie Antigona” scria Thierry Maulnier când au început marile procese în Estul Europei.) La Pitești, experimentul a fost dus până la capătul unde nu mai există „nevinovat”. Deci nici martor. Chiar dintre piteștenii scăpați din țară și, în fine, sloboziți la cvânt, câți au trecut pragul ce desparte statutul de victimă de cel de călău? De aceea prima marturie de piteștean apărută în Germania (G. Dumitrescu, 1978) se rezuma la cele îndurate de autor. Constatarea nu înseamnă și o judecată. Nici una dintre victimele devenite călăi la Pitești, cum insistă și Virgil Ierunca în cartea sa, nu poate fi pusă în acuzare, vina căzând pe Nicolai, pe omul lui, Țurcanu, cel cu imaginația de sânge, ca și, firește, pe întregul sistem comunist. De atunci fuseseră înregistrate unele mărturii și mai ales o carte a lui Dumitru N. Bordeianu (1992) în care și a doua parte, metamorfozarea silnică a victimei în călău, era recunoscută dar înecată de teorii politice arbitrare.

Și iată că acolo unde cuvântul s-a dovedit neputincios, a intervenit, salvator și paradoxal, imaginea. Adică cea mai puțin aptă să redea indicibilul. Poți suporta un chin descris în cuvintele ce de fapt sugerează și nu redau realul, a căror funcție, în orice caz, depășește nivelul informațional. Este însă aproape imposibil în afara unei specii limitate de sado-masochiști, să faci față șocului

imaginii ce corespunde exact celor scrise. Există un prag de netrecut între capacitatea de recepționare pe plan estetic și duritatea unei imagini care te face cel mult să închizi televizorul sau să ieși din sala de cinematograf. Rarii cinești care, în România ar fi vrut să realizeze un film despre acest episod al degradării s-au oprit pe acest prag al imposibilității de a reda prin imagine o realitate cu totul intolerabilă.

Alegând trei supraviețuitori dispuși să meargă până la capătul confesiunii lor, Anca Hirte și Jean Lefaux au jucat dintru început cartea cea bună. Necomentând, nepunând - la ecran, - nici o întrebare, deci neintervenind pentru a cere intolerabile precizări, au lăsat victima să se zbată cu propria sa memorie. Zbucium ce se lăsa ghicit în fiecare mușchi al feței. Mizând pe rigoarea absolută, parcă într-o bună tradiție bressoniană, ei au filmat doar pe cei trei mărturisitori în *gros plan* fix. Numai atunci când unul dintre acești martori șovăia să treacă pragul de cealaltă parte, a călăilor și i-ar fi venit să urle, intervenea salvator o imagine de iarnă, (probabil cea văzută de la fereastra celei 4-Spital a închisorii de la Pitești). Breughel ar fi putut s-o picteze dacă n-ar fi fost traversată de un tipărit metalic de pasăre conținând parcă toată jalea și blestemul Piteștiului și îngăduind spoveditului să continue a spune inamabilul cu vocea cea mai albă cu putință.

De cum s-a stins lumina în sală și aparatul de filmat s-a fixat insistent de imobil pe figura lui Costin Merișca, emoționantă ca o carte de rugăciuni, am înțeles că ambicia aceasta necesară și imposibilă în același timp de a arăta dislocarea și recompunerea unui psihism torturat și neuitător este pe cale de a fi realizată, prin autenticitatea spusului, prin frica încă vie din privire, fixând acel moment în care cum spunea unul dintre cei trei „spovediți”: „Nu mai exista trecut. Nu mai exista nici viitor. Există doar un prezent terifiant”. Iar când a intervenit pentru prima oară peisajul-cliseu al iernii peste care înghețase un singur tipărit, unul spintecător de conștiință, am înțeles și că acest trecut ne este redat nu în exhaustivitatea lui, ci în unicitatea unei clipe. Și până la rădăcini. Deoarece în timp ce alte tiranii s-au mulțumit (e un fel de a spune) cu căsăpirea, torturarea și uciderea trupurilor, comunismul s-a voit „totalitar” și din alt punct de vedere decât cele analizate de Hannah Arendt, propunându-și să stăpânească *totalitatea* ființei umane. Să dizloce psihismul. Să-i extirpe „memoria afectivă”. Să arunce discreditul pe orice memorie, din moment ce de propriul tău trecut nu-ți mai poți aminti fără „spaimă și cutremurare”.

Nu putem ști în ce stare de spirit și-au încheiat filmarea cei trei „spovediți” Costin Merișca, Nicolae Ioniță și chiar și Paul Caravia (care a purtat stigmatul și mai târziu în așa-zisa libertate, dar azi, în fine, recunoaște). În ceea ce mă privește, pentru prima oară, am resimțit față de victimele de la Pitești nu doar o milă nesfârșită ci și un fel de solidaritate. Din clipa în care după o atare măcelărire sufletească, o ființă se poate recompune cum vedeam cu ochii mei, însemna că domnia nu aparține definitiv forțelor răului.

O simplă întrebare acum. Uluită. Scandalizată. Cum se explică absența acestui documentar de pe ecranele de cinematograf și de televiziune din România?

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

Anunțuri magice (II)

ÎN STRUCTURA și în limbajul anunțurilor publicitare ale ghicitoarelor, prezicătoarelor, vrăjitoarelor etc. se mai pot descoperi destule lucruri interesante. Pentru a sistematiza puțin „domeniul de cercetare”, aş adăuga ca reperelor deja discutate - nume, calitate („profesie”), sursă a competenței (moștenirea harului) - li se adăugă alte informații și argumente aproape obligatorii: spațiale (adresa, rază de acțiune, călătorii, renume în afara granițelor, mediatizare etc.) și metodologice (instrumente, procedee, cazuri tratate).

Reperele spațiale completează repertoriul onomastic pe care l-am discutat în urmă cu o săptămână. Adresa propriu-zisă apare rar, fiind mai ales inclusă în nume, în formula complexă de identificare: „Dafina din Ploiești”. Acest mod tradițional de desemnare prin prenume și localitate apare și în prezentarea altui rol al anunțului - martorul, clientul recunoscător: „Mă numesc Marius din București și vreau să-i aduc mii de mulțumiri vrăjitoarei Brătara”. În rest, geografia e invocată pentru a sugera raza de acțiune a prezicătoarei: „cea mai tânără vrăjitoare din Balcani”, „Regina Magiei din România” etc. În anunțurile mai elaborate, apare și toposul călătoriei în străinătate - de inițiere, într-o variantă mai arhaică, sau de specializare, într-una modernizată. Școlile și strategiile sînt diferite, căci se invocă fie Orientul îndepărtat - China, India -, fie un destul de generic spațiu al modernității, Occident sau Europa („cea mai solicitată ghicitoare, care a călătorit prin toată Europa”, „a fost plecată în Europa”). În discret contrast cu imaginea oferită de presă a drumurilor europene - ipostaza banală a nomadismului, a clandestinilor riscînd repatrierea - în anunțuri e vorba de participarea la concursuri, festivaluri, cursuri de specializare: „vrăjitoarea Ioana, venită de curînd din India de la Congresul Vrăjitoarelor, aleasă ca cea mai bună vrăjitoare a anului”. Mitul înfiorătoarelor adunări de Sabat pare a fi contaminat și complet transformat de tipologia și limbajul concursurilor publicitare transmise de televiziune. Omisiunea strategică favorizează misterul, de pilda atunci cînd e anunțată cu emoție întoarcerea, fără a se preciza locul, durată sau scopul călătoriei abia încheiate: „Regina Magiei din România, Ana Matei, s-a reîntors în București”. Amploarea razei de acțiune e confirmată de semnul modern al prestigiului - mediatizarea (generică sau particularizată prin exemple): „apărută la radio și TV pentru calitățile ei”, „a fost dată pe posturile de televiziune Pro TV și Antena 1”, „a apărut pe programele TVR1, 2, Antena 1” etc.

Despre cazuri și metode, mai ales despre felul în care acestea amalgamează credințe străvechi și detalii de viață modernă, am mai scris și altădată. Enumerațiile situațiilor negative, ale cauzelor și ale remediilor lor - minuni, leacuri - sînt cu siguranță părțile cele mai pitorești din anunțuri, prin juxtapunerea limbajului folcloric cu cel comercial-publicitar. Competențele vrăjitoarelor sînt foarte diversificate - afaceri, pierderi, „schimbă situații familiare, financiare, medicale, sentimentale, dezleagă farmece, blesteme”, „îndepărtează farmece, coșmare”, „pentru spor cîștig”, „ajută în dragoste și afaceri”, verbele cele mai frecvente ale acțiunii magice fiind rezolvă, dezleagă, prezice, vindecă, scoate, alungă, „face, desface”. Ritualizarea tradițională se continuă și prin eufemism: „are anumite plante pentru anumite cazuri”, „adună casa omului și mai multe”.

Există deja unele cercetări sociologice și semiotice asupra anunțurilor publicitare ale țigăncilor ghicitoare din Statele Unite și Canada. S-a observat, de exemplu, că autorii sau autoarele unor astfel de anunțuri integrează în scop persuasiv semnele specifice diferitelor grupuri etnice și sociale. Un articol (de Chantal Hilaire, în *Semiotica* 111, nr. 1-2, 1996; text destul de naiv, preluînd fără distanță critică toate explicațiile furnizate de informatori) reproduce diverse exemple de anunțuri ale țigăncilor prezicătoare din Canada. Între aceste anunțuri și textele actuale din ziarul românesc există unele similitudini; predomină însă diferențele, mai ales în punctele în care textele noastre detaliază cauzele răului și metodele de remediere. Dacă publicului canadian i se oferă doar cititul în cărți, în stele sau în palmă, cel românesc pare mai pregătît să accepte pitorescul suprealist al asocierilor: vrăjitoarele spațiului tradițional românesc „dezleagă de frică, de răsăritură, boala copiilor, de argintul viu”, „rezolvă cazuri de cununii legate, făcut de urît”, „lucrează cu magie albă”, „cu magie albă, neagră”, „cu plante”, „cu talisman”, „lucrează cu os de pește, cu miere”, „rezolvă prin cruce și iocana, prin piatră de talisman, prin două valuri de argint lucrătură în vîrtelniță, două obiecte din China care au fost date la prezicătorie..., fiind trecute prin 99 de biserică din China” etc. etc.

NEMIRA

Ion Caraion
ULTIMA BOLGIE. JURNAL 3

Colecția „PURGATORIU”

Cea mai interesantă și mai amplă selecție a numeroaselor manuscrise Caraion aflate în țară, realizată în premieră de Editura Nemira. O colecție de texte ce aduce în prim-plan problema culturii române din controversata perioadă a anilor '50 și care nu a putut fi publicată înainte de 1989.

D. Fouilloux, A. Langlois, A. Le Moigné,
F. Spiess, M. Thibault, R. Trébouchon
DICȚIONAR CULTURAL AL BIBLIEI

Traducere din limba franceză de Ana Vancu

Colecția „DICȚIONARELE NEMIRA”

Informații și semnificații. Personaje, locuri, evenimente, noțiuni biblice. O lucrare complexă despre sursele iudeo-creștine ale culturii occidentale, un alt punct de vedere privind esența biblică a artei și literaturii.

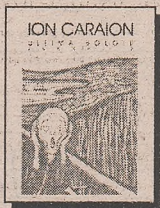
Radu Jørgensen

CLOVNUL DIN LEMN DE GUTUI

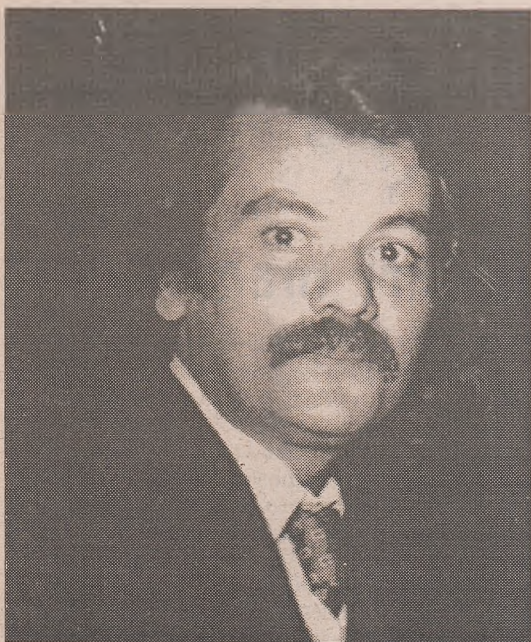
Premiul Nemira pentru roman, 1997

Colecția „PURGATORIU”

Experiența romanțată a unui român care, după 1990, ratează o cerere de azil în Suedia. Motivul? Discriminările arbitrare pe care Europa, fie ea și de Nord, le practică față de estici. Fantasma de a o lăsa baltă aici, pentru a o lua de la un nou început acolo, deși orice acolo este tot un fel de aici, este exploatată la maxim.

Comenzi: C.P. 26-38 București; E-mail: nemira@dnt.ro

Ion STRATAN

Poeme brusseleze

1

Tară de departe, țară de aproape,
catedrala
urcată în sufletul meu
te ajunge cu cântecul.

Tară de aproape, țară de departe,
vitrării în ochiul meu drept,
cel grecesc,
vitrării
în ochiul meu stâng,
cel roman.

2

Catedrala din sufletul meu
împrăștie muzică,
precum dantelele brusseleze
adăugând ritm.
Ritm adăugat,
muzică restrânsă,
reuniune a catedralelor
fără clopot,
doar cu o floare
în formă de sunet.

3

Săgeata din vârful
catedralelor tale
e-nfiptă în
trupul meu
pietros.
Săgeata din vârful crucii
ajunge pe apă, în
jos;
până la mâinile
înotătorilor
care se scutură
de apă.

4

Carnea nu mai suportă
Damnațiunea pietrei de a fi
piatră.
Piatra nu mai suportă
Damnațiunea cărnii de a fi
carne.
Seara, tu,
Lună ireală
Lasă-mă în lume
ca pe un
ou.

5

Catedrală, tu
confesând
altfel de moarte,
lasă-te pe apă,
în jos.
Crucea nu e moară,
Moara nu e cruce,
Nălucile mele
respiră
o cruce din
diminutivul aurului -
argintul.

6

Ne-au divorțat din
bisericele tale,
Flandra de
azur.
Ne-au îngropat
în bisericile noastre,
Bucovina de cer.
Câte cruci,
atâtea capete.
Atât.

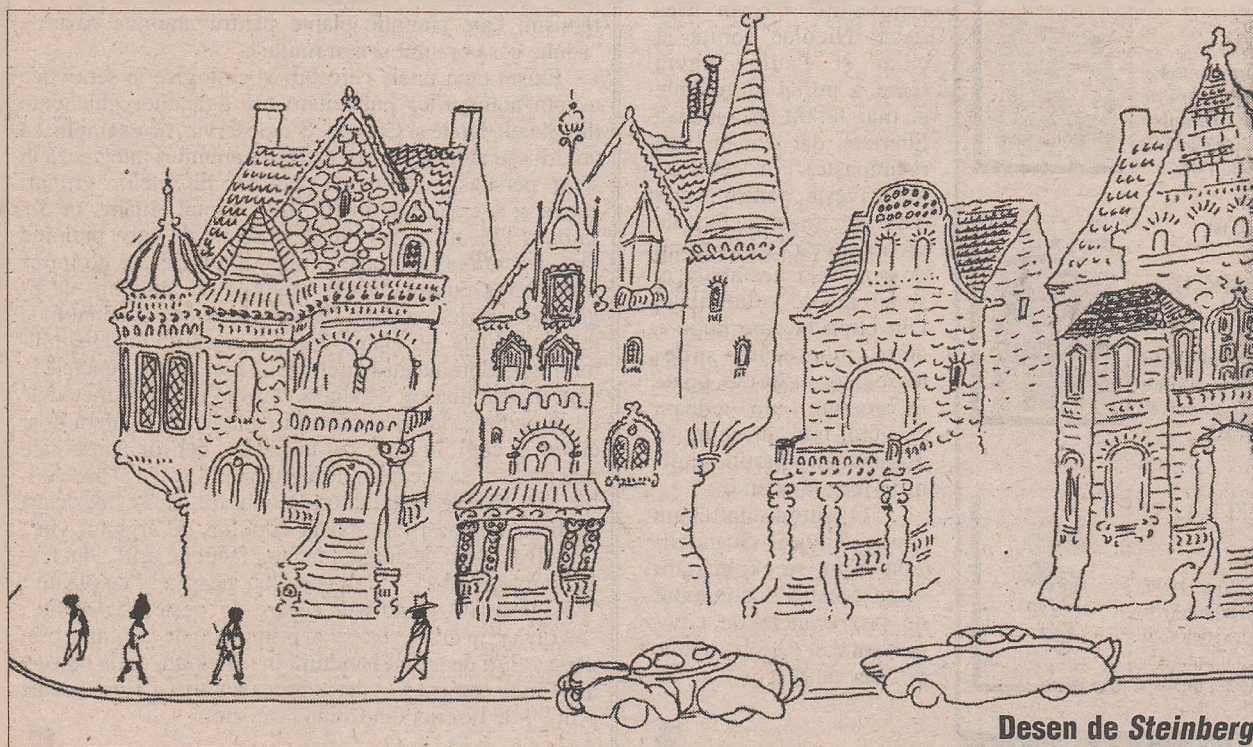

CERȘETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Transcrierea sonetului nr. 19, et. V, ap. 14

Cîntam muzici religioase sau profane.
Suptul bomboanei, linsul acadelei:
Răsplata-ntîrziată-a vieții mele-i!
Domnii scortoși, Doamnele țopirlane,
S-or bălăci, voioși, în bălți cu lintiți.
Ci tu ia-ți melcu-n raft, bea untdelemnuri,
Păstrează-n rouă, pur, crierul minții,
Nepăsător la putrede îndemnuri.
Ai rosturi: sufli-n puf de pădăie,
Crinul îl bați în zid, cureți lin praful
De pe dulap. O clipă-ți mai adie-n
Suflet Yvonne, susură telegraful.
Nu părăsi loboda-n șanțul lat.
Timpu-i de sosuri dalbe îmbibat!

Desen de Steinberg

Ploiești, 30 octombrie 1998

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

BĂTĂLIE CÎSTIGATĂ

ROMANUL este o specie literară tîrzie în orice cultură și cum literatură noastră a apărut tocmai spre mijlocul secolului trecut, romanul își poate revendica adevărata naștere după al doilea război mondial, înflorind efectiv în interbelic. Sigur, îi putem detecta începuturile tocmai în secolul al XVIII-lea cu barocă *Istorie ieroglifică* (1705) a lui Cantelemin, apoi, făcînd un pas de un secol și jumătate, ajungem, în 1863, la *Ciocoi vechi și noi* al lui Filimon, la lăcrimosul *Dan* (1894) al lui Vlahuță, la ciclul Comăneștenilor, al lui Duiliu Zamfirescu, din care *Viața la țară* (1898) și *Tănase Scatiu* (1907) sînt, cu adevărat, rezistente, pentru că *În război* (1902) e un semieșec iar *Anna* (1911) și *Lydda* sînt de-a dreptul eșecuri totale. Apoi în perioada sămănătoristă de după 1901 pînă prin 1909, dacă excludem, din decență, cum se și cuvine, romanele îngrozitoare ale lui Vasile Pop, precum *Duduia Margareta*, (pe care Iorga, totuși, din spirit partizan, le-a stimat), pustiul e total. Nu uit, desigur, excepția fericită a *Mare* lui Slavici, din 1906, și de *Însemnările lui Neculai Manea* (1907) al lui Sadoveanu, care poate fi asimilat cu un roman de concentrată dimensiune. Dar de un gen literar ca atare, al romanului, nu se poate vorbi. Scriitorii de la începutul veacului (Sadoveanu, Gîrleanu, Bassarabescu, Brătescu-Voinești, C. Sandu-Aldea, Rebreanu, ca să-i pomenesc numai pe cei mai importanți) scriau, cu toții, proză scurtă, de la schiță pînă la cel mult năvală. Și, pe deasupra, aceste scrieri erau inundate de lirism, aglomerate fiind cu figuri neputincioase de boieri scapotați ce-și admirau, nostalgic, vechile sineturi, trăind, mai toți, sufletește, în secolul trecut, de deznădăcină și inadaptabili. Se aștepta romanul. Și numai Ibrăileanu putea spera de la Brătescu-Voinești (îndemnîndu-l într-o asemenea), să scrie un roman, cînd, încă de la debutul celui pe care un prieten (criticul și prozatorul Paul Georgescu) nu-l scotea din tatăl lui *Puiu*, era evident (Măiorescu o intuise și i-o spusese) că, începînd cu memorialistica, va avea suflul scurt și opera puțină... Și, totuși, romanul înnoitor, obiectiv, cum tot ceruse Lovinescu, se va naște datorită unuia dintre acești autori de proză scurtă. Va fi Rebreanu (Sadoveanu va scrie și el, marile sale romane, după 1930, cînd apare *Baltagul*, adică în noua, marea sa nouă vîrstă de creație, care începe în 1928 cu năvala *Hanu Ancuței*). *Ion*, marele roman al lui Rebreanu, din 1920, este, incontestabil, actul de naștere al romanului

modern românesc. Și, fapt revoluționar prin importanță, deși tratînd tot despre universul țărănesc, s-a disociat de lirism, de "sentimentul datoriei", de exaltarea virtuților sufletești ale omului de la sat, înfățișîndu-l realist și obiectiv. Lovinescu (se știe din cel dintîi volum al *Memoriilor* sale, 1932), primind, din partea autorului cele două volume ale cărții (prima ediție a apărut în două volume), dînd tot de tematica rurală, s-a apucat de lectură neîncercător și, la interogațiile telefonice ale autorului, dădea răspunsuri istovite ("Merg greu, Rebrene") pentru ca, deodată, să realizeze răsturnarea colosală realizată în proza și romanul românesc prin *Ion*, comunicîndu-i el autorului că a scris o capodoperă. Zăgazul s-a rupt definitiv. A început zodia romanului românesc. Au venit Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Gib Mihaescu, Șulufiu, G.M. Zamfirescu, G. Călinescu, G. Ibrăileanu, I. Peltz, Anton Holban, Felix Aderca, M. Blecher și încă alții alții care au modificat fizionomia romanului românesc. Sămănătorismul nu a depus armele. Fortificat, prin cîteva reviste (*Ramuri*, *Năzuința*, *Neamul Românesc literar*, *Cuget clar*, *Noul Sămănător*), toate dirijate de N. Iorga, s-a năpustit, violent, împotriva modernității literaturii, continuînd să opună marilor creatori pe inexistenții Lascarov-Moldoveanu, Eugen Boureau, I. Dongoroz și alții mai prejos. N. Iorga a văzut în proza postbelică un marasm și e cu totul semnificativ că atacul fusese îndreptat împotriva lui *Ion*, despre care și în 1935, în *Istoria literaturii românești contemporane*, scria: "în romanul cu optzeci de personaje, cu violență și omoruri, cu toate manifestările brute, presintate crud, ca un cadavru putred pe care l-ar scutura cineva de un picior, e același realism de o sălbăteacă autenticitate: ce e mai josnic în viața animalică a rasei, cum i se pare autorului că a văzut în cine știe ce colț blăstămat de Ardeal, se expune aici ca un testimoniu de iremediabilă inferioritate, într-un rece stil de jandarm care constată infamiile petrecute în raionul său". Nimic n-a putut împiedica însă noul proces, care a dus la crearea romanului românesc, ce, apărînd din 1920 încoace, nu putea fi decît modern. Lovinescu, apoi, de prin 1928, noua generație de mari critici interbelici (Cioculescu, Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessiciu, Vl. Streinu) stăteau de veghe iar romancierii, ei înșiși, precum Camil Petrescu, M. Eliade, Sebastian, Căli-

nescu, aveau distincte opinii despre arta lor pentru a mai fi posibilă capotarea în neosămănătorism cu a sa vetustă ideologie literară.

Luat de apa reconstituirii evoluției genului românesc și de controversa în legătură cu modernitatea sa, am omis să menționez că tot acest excurs e prilejuit de apariția cărții (de fapt, o ediție) a d-nei Carmen Matei Mușat, *Romanul românesc interbelic*, la Editura Humanitas, în buna colecție "tezaur" coordonată de dl Paul Cornea. Cartea, urmărind un scop didactic măturisit, e constituită dintr-un bun studiu introductiv (autoarea îl numește prefață), un dicționar de terminologie narativă, un dosar teoretic, o bibliografie a romanului interbelic, unele opinii despre roman, cîteva dosare critice (despre creația lui M. Blecher, Mateiu I. Caragiale, G. Călinescu, Mircea Eliade, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu), alcătuite din opinii critice rostite despre fiecare dintre aceste opere de primă mărime, o cronologie selectivă și un dicționar de autori. Pentru finalitatea urmărită și dincolo de aceasta, ediția e, negreșit, bine gîdită și alcătuită, dovedind buna cunoaștere a temei, capacitate de analiză și sinteză. E, să spun încă o dată, un demers analitic izbutit, cu sugestii clarificatoare. Păcat că nu e amintită apariția, la începutul acestui an, a amplei ediții, *Bătălia pentru roman*, realizată de dl Aurel Sasu și d-na Mariana Vartic, care, fatal, e mai cuprinzătoare din punctul de vedere al opiniilor despre romanul românesc interbelic și chiar de mai tîrziu.

Revenind la dezbaterile despre romanul interbelic, așa cum s-au petrecut în epocă, d-na Carmen Matei Mușat ne propune patru opinii. Au fost, incontestabil, bine alese. Mă voi opri la trei dintre ele. Mai întîi aceea a lui Mihail Rălea din 1927. E intitulată *De ce nu avem roman*, dezvăluind că sociologului și criticului literar M. Rălea i se părea, chiar în a doua jumătate a celui de al treilea deceniu, că încă n-avem roman. Deși pînă la această dată apăruseră, după *Ion*, *Pădurea spinzuraților*, *Adam și Eva* și *Ciuleandra* de Rebreanu, *Venea o moară pe Siret*, *Strada Lăpușneanu* de Sadoveanu, primul volum din *La Medeleni* (cu siguranță cel mai rezistent din trilogie) de Ionel Teodoreanu, *Fecioarele despletite*, dar, mai ales, *Concert din muzică de Bach* de Hortensia Papadat-Bengescu, *Întunecare* de Cezar Petrescu, patru romane ale lui Felix Aderca. Ce-i drept, ne despărteau ani de anul 1933, pe care autoarea noastră, îl consideră, pe drept, un an de răscruce pentru romanul românesc, cînd au apărut nu mai puțin de 12 romane importante, printre care *Adela* lui Ibrăileanu, *Maitreyi* de M. Eliade, *Rusoica* de Gib Mihaescu, *Patul lui Procust* de Camil Petrescu, *Creanga de aur* de Sadoveanu, *Drum ascuns* de Hortensia Papadat-Bengescu. Dar, atunci, în 1927, cînd și-a scris Rălea celebrul eseu (acest an 1927 a fost fecund pentru Rălea, pentru că acum publică și esențialul studiu *Fenomenul românesc*), nu i se părea că genul românesc, tînde să devină dominant. Rălea se întreba încă de ce n-avem roman, pormînd de la un studiu al maestrului său Ibrăileanu din 1926 pe marginea aceleiași chestiuni. Rălea socotea înainte de toate că n-avem roman pentru că nu am avut în secolele trecute epopee, la noi dominînd balada care duce, fatal, la năvală și schiță. Apoi, n-am avut burghezii pînă la sfîrșitul secolului nouăsprezece (în țările Europei de Apus aceasta se formase încă în secolul al XVI-lea), care, de obicei, creează publicul care citește literatură. Iar lipsa publicului cititor nu îngăduia apariția scriitorului profesionist. Apoi romanul nostru întîrzie pentru că individul nu e încă detașat de mediu. Nu se pot crea caractere de vreme ce nu există conflicte,

Romanul românesc interbelic. Dezbateri teoretice, polemici, opinii critice. Antologie, prefață, analize critice, note, dicționar, cronologie și bibliografie de Carmen Matei Mușat. Editura Humanitas, colecția "Tezaur", 1998.

tranzacțional și adaptabil cum e românul. Dar romanul românesc a devenit, totuși, o realitate impunătoare, s-a citadinizat, încît s-a ivit necesitatea opțiunii între diferite modalități tipologice. Se știe, Camil Petrescu era partizanul romanului autenticității și al anticalofiliei. Independent de el, dar alături de el, se aflau și romancierii noii generații, la care se adăugă Anton Holban, Octav Șuluțiu și C. Fintineru. Romancierii noii generații (Eliade, Sebastian) și ceilalți, pormînd de la experiența lui Gide și Papini, propuneau formula romanului subiectiv (narațiune tip jurnal), iar Petru Comarnescu numise această formulă nu autenticistă ci "experiențialistă". Camil Petrescu, deși, în cele două romane remarcabile, practica formula autenticității, era teoretic, în eseu său din 1935, *Noua structură și opera lui Marcel Proust*, pentru romanul de tip proustian, în care vedea o expresie fericită a autenticității. Proust, influențat mult de filosofia lui Bergson, de cea a lui Dilthey, refuză caracterele (ca literatura românească a trecutului), romanul modern fiind expresia fluxului amintirii. Era, aici, în eseu lui Camil Petrescu din 1935, o demonstrație aposterioară a formulei romanelor sale, pe care - nemişcînd romane de acest tip în anii treizeci - n-a putut-o verifica cît se putea în creații tot atît de durabile cît cele precedente iar, în 1957, cînd revine, cu *Un om între oameni*, la roman avea să înregistreze un eșec de prestigiu. În 1939, Călinescu, mare critic literar și autor a două romane, dintre care *Enigma Otiliei* era remarcabil, îi răspunde polemic lui Camil Petrescu, cu eseu *Camil Petrescu, teoretician al romanului*. Partizan al romanului realist de tip balzacian (cel definit de dl. Nicolae Manolescu, în *Arca lui Noe*, de tip doric), din 1935, de cînd pregătea *Enigma Otiliei*, cronicile sale literare erau aglomerate de pledoarii pentru romanul realist, fiind evident că nu agreează opera lui Proust și entuziasmul pentru creația romancierului francez, care, la noi, se bucura de atîta vogă. În eseu său, Călinescu socotea că argumentele dezvoltate de Camil Petrescu sînt naive, respingîndu-le. Nu agreea nici teoriile despre citadinizarea necesară a romanului românesc, pentru că, dacă ar fi așa, dată fiind majoritatea zdrobitoare rurală (80%) a populației românești, atunci, "multă vreme noi n-am avea roman și nici literatură înaltă". Țăranul are și el, de fapt, o viață morală și complexitate, încît, de fapt, între un țăran sănătos și dl. Camil Petrescu nu e nici o deosebire de complexitate, ci numai de finețe. Dar finețea nu formează obiectul romanului. Țăranul și Kant își pun exact aceleași probleme, cu deosebire că cel din urmă le rezolvă cu altă tehnică". Această din urmă observație e cel puțin la fel de exagerată ca unele dintre aprecierile lui Camil Petrescu. Indiferent de aceste polemici eseistice pe marginea romanului românesc, el s-a obiectivat și citadinizat, criterii ale valorii sale complexe și moderne. Bătălia pentru romanul românesc fusese, definitiv, cîștigată.

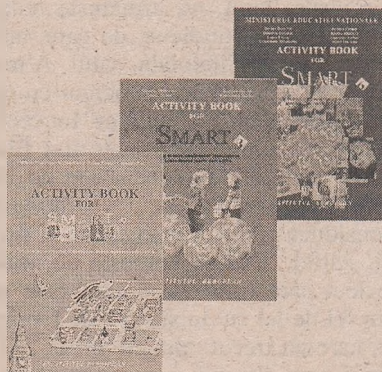

INSTITUTUL EUROPEAN
NOUTĂȚI

Caietele Smart

Colecția DIDACTICA

Sînt menite să fixeze cunoștințele și deprinderile cuprinse în manualele pe care le completează. Ele au ca țintă elevul, pe care îl învață să învețe. Spre deosebire de alte caiete, SMART are ca bază teoretică concepția românească despre predarea comunicativă. Caietele SMART oferă materiale utile pentru serbările școlare în limba engleză. Prin texte suplimentare, exerciții și teste din cele mai diverse, caietele SMART își propun să aprofundeze temele cerute de programa școlară.

Îași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600
Tel-fax: 032 / 230197 • tel 032 / 233800 • tel. difuzare 032 / 233731
e.mail: euroedit@mail.dntis.ro • http://www.nordest.ro/home.htm

Un complex din copilărie

NU SE întâmplă de prea multe ori ca firul epic al unui roman să fie susținut de un narator atît de neobișnuit ca în cazul volumului *Dispariția orașului Iași* ("Institutul European", Iași, 1998) semnat de tînărul prozator Cătălin Mihuleac.

Dispariția orașului Iași este povestită de "copilăria complexată a lui Boris", care dă și cîteva explicații către finalul cărții spre mai buna înțelegere a narațiunii datorată cititorului (ce a așteptat pagină cu pagină dezvăluirea misterioasei identități a naratorului):

"Numai de mine, prima lui copilărie, nu reușise să se descotorosească. O copilărie pe care, dacă aş proiecta-o pe ecran, ar lua formă de nas cu negi. A vorbi despre mine înseamnă a vorbi despre nasul meu cu doi negi (...). Dorința lui Boris este să scape de mine. Eu, copilăria lui complexată".

Bucuria celui ce s-a încumetat să deschidă acest al doilea volum semnat de Cătălin Mihuleac (primul a apărut în 1996 la Editura "Mașina de Scris" și se numește *Garsoniera memorială confort trei*) este deosebită cînd găsește un asemenea tip de explicație pentru că nu prea are parte de-a lungul romanului de prea multe "chei" ajutătoare.

Deslușind, chiar și după 129 de pagini, profilul personajului narator, ne putem închipui cauza dispariției orașului Iași: un complex din copilărie. ("Din copilărie vin complexe. (...) Și totuși cite pornesc de aici. Nu cunosc o cifră exactă, dar prea multe pornesc de aici. Mult prea multe".)

Una dintre aceste "prea multe" ce "pornesc de aici" este și povestea senzatională a protagoniștilor de pe malurile Bahluiului. Respectînd cronologia

impusă de autor, ea, povestea, a început o dată cu aterizarea păsărilor flamengo pe malurile Bahluiului, eveniment ce s-a dovedit neinspirat, momentul coincizînd cu o nouă majorare a prețurilor la carne". Urmarea?!

"Ce proteină exotică și-o fi găsit sălaşul în carnea păsărilor alea cu profiluri de savant, nu se știe. Căci, după un impetuos șir de digestii, minunea retrezirii la viață a Iașului s-a întîmplat. Nici nu se trăsese bine apa în WC-uri că, în locul unei piftii umane trăsînd defensiv a usturoi, se găsea acum o populație nervoasă ca un mușchi".

După venirea păsărilor flamengo, care a avut un asemenea efect asupra orașului cam amorțit, se pare, pînă atunci, au apărut și nimfele (vezi și titlul primului capitol "Venea o nimfă pe Bahlui") a căror trăsătură fundamentală ce stîrnea uimirea era aceea că "nu aveau bătători la picioare".

Oricum, după ce au fost integrate în viața orașului și prezența lor a devenit normală, "Iași începeau să se trezească" cu adevărat.

Efectele acestei treziri au ajuns și în "atelierul de recondiționat scăfirii" de la Socola pe unde a trecut (și mai trece) "tot ce în Moldova se numea talent literar". Astfel s-a născut chiar în incinta spitalului "singura" publicație din lume fără zodiac, "Bahluiul". Punctele de atracție ale ziarului le constituiau "Editorialele de Bahlui" ale lui Boris, dar și suplimentul "Bahluiul literar".

"Trecut pe dreapta la spitalul de nebuni, ca să i se toarne ceva ulei în cutia de viteze", Boris și colaboratorii săi interni sau externi revarsă asupra orașului tiraj după tiraj, "căci artistul de aia-i artist, ca să-și alinieze gîrgăunii pe hîrtie, gîrgăun cu gîrgăun".

Trezirea orașului e sinonimă cu nebunia generală, instalată în Iași ca urmare a factorilor perturbatori pomeniți la început (păsările flamengo și nimfele).

Urmărită în detaliile ei cele mai hazlii - cu un umor debordant, cu o ironie pe măsură, parodic și satiric - "nebunia" percepută la scara redusă a unui singur oraș ar putea fi reprodusă la o scară mai mare; a societății românești postdecembriste.

Trufiile, orgoliile, politica și propaganda electorală, protocronismul stupid, goana după senzații tari a cotidiinelor de tipul "Bahluiului", superficialitatea, filozofarea mioritică, mediocritatea, apoi bovarismele individuale și colective sînt toate prinse într-un insectar mobil, fără note și explicații, sistemul aluziilor fiind singurul operant.

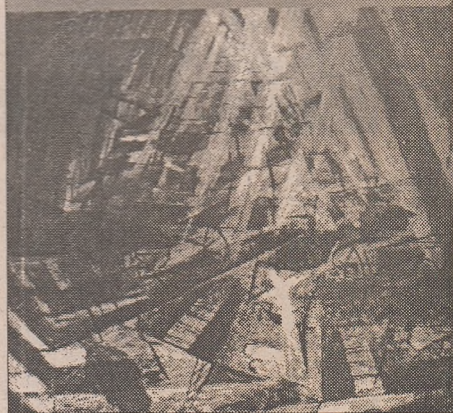
Mesajul, cărții (dacă ținem cu tot dinadinsul, să-l aflăm) este că salvarea acestei lumi cuprinse de nebunie nu poate veni decît prin dispariția ei, dispariția orașului Iași, închipuit aici de Cătălin Mihuleac, ceea ce se și întîmplă în ultima parte a volumului: nebunii ieșiți de la Socola, la sugestia psihiatrilor, pentru a scăpa orașul de șobolani și spre a se vindeca ei înșiși în felul acesta îi privează pe propriii lor medici de pacienți și le provoacă îmbolnăvirea.

Astfel bolnavii foști psihiatri încep să omoare locuitorii orașului, generează exodul, rămîn singuri apoi pînă la autodistrugere.

Cătălin Mihuleac nu dezvăluie nici un moment vreo intenție satirică sau moralizatoare, sfichiul biciului său literar nu este usturător, el pare o glumă amicală, o amenințare surizătoare.

Dispariția orașului Iași

Cătălin Mihuleac

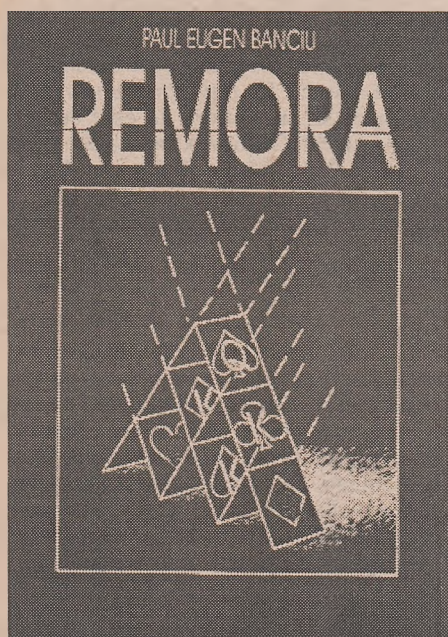
Se amuză, uzînd de ironie sau autoironie într-o lume aparent ireală, imaginară, dar cosntruită după date cunoscute, sporind astfel mai mult echivocul.

Scriind cu mare vervă și veselie lingvistică, înaintînd din poantă în poantă, pare firesc să se și împiedice din cînd în cînd în fraze anoste sau doar nesărate, fără ca prin astfel de accidente să se știrbească iremediabil impresia că citim o carte remarcabilă.

Dispariția orașului Iași nu trăiește prea mult din trucuri ale poeziei postmoderne, ci mai ales datorită personajelor sale paradoxale, șocante (cum altfel ar putea fi schizofrenii, nu?) care populează un oraș altfel normal, cu nume binecunoscut, cu o geografie bine stabilită și chiar guvernat din bine-știuta funcție de primar.

Înrudit stilistic cu Horia Gârbea și Răzvan Petrescu, Cătălin Mihuleac se înscrie în această serie cu un verb puternic, original, care propune mai în glumă, mai în serios o eliberare salvatoare de sub tirania complexelor, a mitologizărilor devastatoare și a istoriei colective.

Georgeta Drăghici

PAUL EUGEN BANCIU a scris romanul arivistului în epoca post-decembristă. Este intitulat *Remora (Jucătorul)*, Editura "Augusta", Timișoara, 1998, și are drept eroi o "doamnă" din lumea bună interbelică, care a reușit să scape de revoluția comunistă și a ajuns, după Revoluție, miliardară, în postura de a controla existențele celor din jur, un venerabil colonel de miliție, acum pensionar (dar și "patron"), cu relații - încă - "sus", șoferi existențialiști (sic!), care visează să pună capăt unei vieți de relativă sclavie, servitori devotați trup și suflet stăpânei, un medic înclinat spre metafizică, traversând crize mistice (să se datoreze

Romanul arivistului post-decembrist

asta faptului că e înșurat cu o profesoară de geografie ale cărei apucături nu se pot numi chiar ortodoxe?), o coafeza tînără și frumoasă care se mărită - pentru bani - cu simpaticul colonel amintit mai devreme et alții.

Oscilînd între romanul de idei dostoevskian (aducînd întrucîtva și cu romanele lui Camil Petrescu sau cu *Huliganii* lui Mircea Eliade) și realismul de factură balzaciană, cartea lui Paul Eugen Banciu se frînge tocmai la nivelul personajelor, al căror discurs pare, în multe rînduri, inadecvat condiției lor și situației în care sunt puse. Astfel *șoferul* din Matache declară existențalist "cred că am intrat pe toboganul vieții, cînd anii sunt zile, zilele ceasuri, iar ceasurile secunde", iar în altă parte, "Nu poți muri decît ca om liber, chiar dacă libertatea aia o trăiești o singură clipă. La sfîrșit!", în timp ce colonelul pensionat Scafa (care ni se dezvăluie a fi fost și "puțin" torționar) aduce ca argument, într-o discuție, pilde biblice ("Judecă-l acum pe Moise care i-a dus patruzeci de ani pe evrei prin desert să ajungă la porțile Țării Făgăduinței, ca urmașii urmașilor, cei ce credeau în Dumnezeu lui, să fie puși, la urmă!/să o cucerească prin sîngele lor").

Sigur, toate acestea, deși supărătoare

la lectură, pot fi uitate (sau imputate, la o adică, ca argumente pentru un refuz încăpățînat sau un discurs distructiv "par excellence"). Lucrul care mă întreb dacă și-ar fi aflat cu adevărat rostul este mult prea precisa ancorare în concret a ficțiunii. Proza realistă nu presupune neapărat referințe directe la evenimente relativ recente și unanim cunoscute, care au marcat societatea românească în ultimul deceniu. Punerea sub lupă a unei "felii" din viața unei societăți, pentru a obține, prin extensie, o imagine deslușită a acelei lumi, nu urmărește redarea fidelă a vieții cotidiene, de care, altfel, cititorul e, fără îndoială, sătul. A te recunoaște și identifica întocmai cu eroii ficțiunilor, a lua "ad litteram" tot ceea ce se petrece, e treaba spectatorilor filmelor de duzină. Anumite scene de viață pot fi redade în cărți pentru a întregi dimensiunea lumii transfigurate a ficțiunii. Altfel, dacă se vorbește de mineri, de leul care cade, de dolarii care sunt "un fel de lei cu dobîndă", de faptul că cei care au trecut "pragul anilor '90 cu bani" sunt "copiii nomenclaturii și ai securiștilor", există riscul ca discursul romanesc să fie aruncat în vulgaritate. Să nu fiu greșit înțeles: nu discut (nici n-aș îndrăzni) rolul și locul ideologiei într-un roman (a făcut acest lucru un oare-

care Feodor Mihailovici Dostoievski, așezînd literatura secolului ce avea să vină pe alte făgașe), ci "locurile comune" din discursul unor personaje, precum cel al doctorului Sasu (un Ivan Karamazov "aux portes de l'Orient") de tipul "îmi vine să cred că noi, românii, am fost jucăți în degete ca niște marionete de alții, și că nu sunt decît un reprezentant tipic al mentalității. Ca-n timpul revoluției, ca-n timpul minieradelor din iunie și septembrie, cînd o masă anostă trebuia să participe la ceva, să facă jocul cuiva, să bulverseze o stare ce era într-un oarecare echilibru".

Nucleele de proză autentică există însă, precum cel al înmormîntării colonelului Scafa, ca să amintim doar unul dintre ele. Dacă peste vulgaritățile, uneori inutile, se mai poate trece, greșelile de felul "mecanismul interior ce se cretează speranța", "Claudia se roși", "minierii", "Matache iasă", "era mulțumit de senzația de complicitate ce o avea cu o femeie ca și Claudia" sunt, însă, neplăcute. Nu pot să nu-mi amintesc de reproșul făcut, cîndva, de Mihail Sebastian lui Mircea Eliade, anume că oricît de mare scriitor sau filozof ai fi, cititorii nu-ți vor ierta niciodată greșelile de gramatică.

Dan Croitoru

Secesionismul în literatura română (IV)

ADEZIUNEA scriitorilor la estetica secesionistă se manifestă limpede prin atenția acordată de ei calității decorative a obiectului, nu o dată invocată expres sau pusă în valoare prin mijloace specifice. Spectacolul naturii este asimilat unui spectacol scenic, adâncimea se aplatizează și devine *decor*: "Trezile din prăpăstii de plinsetele lor,/ cresc negurile sure, alunecând tăcute,/ Ies după stînci în pripă și pier ca un decor/ Retras de mîna unei ființe nevăzute..." (Șt. O. Iosif, *Tălângi*); "Nici un pic de vînt nu bătea și toate cele aveau o încremenire stranie de decor zugrăvit, care de la o vreme te făcea să clipești din ochi fără să vrei, ca să te asiguri de realitatea lui" (D. Anghel, *Din tainele lunii*).

Decorul secesionist, așa cum am mai spus, este construit prin excelență din efecte ale liniei. Nu ne va surprinde deci prezența foarte activă a unor termeni ca *dungă* sau *diră*: "Depart, peste lac, într-o ceață violetă, o dungă de frunze ruginite" (T. Arghezi, *Senar...*); "Prin noaptea ulitelor strîmte alergau ochi minioși de facile, lăsînd dungi și scînteii roșii în urmă" (M. Sadoveanu, *Șoimii*). Zborul unei porumbițe, la Șt. Petică, este perceput în aceeași manieră: "În umbră trupu-i pare o dungă luminată/ Ce urcă vecinic albă, frumoasă solitară,/ Sub cerul cel de vară, seninul cer de vară" (*Solii pămînt*). La D. Anghel - regina albinelor: "Din urdiniș zburînd ea scrie o dungă,/ Un fulger de beteală în senin" (*Alesul*); drumul unei sepii în suita triumfală a Semiramidei își înseamnă "splendoarea c-o dungă de cerneală" (*Visul sepiei*); șarpele e "ca o dungă de întuneric ori ca o undă de lumină" (*Din paradoxele unui muribund*); corăbiile trec "însemnîndu-și dunga lor de fum pe cer" (*Aducerile-amintete...*); "dunga pămîntului negru [este] scrisă de cuțitul unui plug de curînd pus în brazdă" (*Pămîntul*). La Șt. O. Iosif, "Depart doar un stol/ De corbi, ca negre dungi,/ Umplea văzduhul gol/ De tînguiri prelungi"... (*Înmormîntare*). La T. Arghezi, "Pe culmi zboară spume și dire de var" (*Sintaxă ritmică*). La D. Karnabatt, sirenele ies din valuri: "Și cu cozi de-argint trag dire peste ape de mătase" (*Sirenele*).

Dunga sau diră, altfel spus *linia*, guvernează autoritar întregul spațiu sensibil, motivînd preferința poetilor pentru obiectele capabile să o pună mai viu în evidență. Vom avea așadar de-a face cu brîuri și panglici, cu horbote și dantele, cu falduri și draperii, cu vâluri, crepuri, lîntolii, zaimfuri, zăbrance - într-un cuvînt, cu tot ce poate afirma viața expresivă a liniei, făcînd-o să învaluiască, să curgă, să fluture, să mîngîie, să tremure, să vibreze. Vom fi înconjurați mereu de vârtejuri, volute, spirale, de curbe și serpentine, de bucle și ghirlande. Vom asista la încovoieri, mlădieri, ondulari, șerpui, încolăcir, despletiri, destrămări. Flexibilitatea infinită a liniei secesioniste modelează puternic viziunea scriitorilor și obține prin ea efecte inedite. Căci literatura ca artă a succesiunii conferă graficității o dimensiune temporală, o smulge din încremenire și îi imprimă dramatism. N-ar fi, poate, un abuz terminologic să vorbim în consecință de... desen animat! Șarpele, "ca o panglică undoioasă, a alunecat prin ierburi și s-a ascuns printre flori" (D. Anghel, *Din paradoxele unui muribund*); "orzurile și finetele, subțiate ca niște panglici, șerpui, se strecurau printre arinii tăbăriți în vîi și printre fagii stăpînitori pe culmi" (Gala Galaction, *Biserița din Răzoare*); "Pe cer un brîu de trandafir,/ Ca o zimbire de fecioară,/ Se-ntinde, crește, înfășoară/ Nemărginirea de safir" (Iuliu C. Săvescu, *Căderea stelelor*).

Universul secesionist este, mai presus de toate, un univers ondulatoriu. Încă la Al. Macedonski ne întîmpinam "mişcări onduloase" (*Bucolica undă*), "pustiuri onduloase" (*Ștepa*), "ondulări de grumaji și de șolduri" (*Thalassa*). La D. Anghel, "copacii și florile iarăși se pleacă și același suflu se ridică, ondula pe fața ierbii, mișcă încă o dată potirele de sînge ale bujorilor și dispăru ca un duh" (*Din tainele lunii*). La Gala Galaction, viscolul cernă lumina felinarelor "prin crepuri lungi, onduloare" (*Jurnal*, 6.III.1907), livezile sînt și ele "onduloare" (*"Mi-e dragă Nonora!"*), iar frumusețea meridională a unei femei e surprinsă "ondulînd în rochia-i de horbotă albă, ca într-un val de omăt" (*În drumul*

nuferii) (*În drumul spre păcat*). Un poem dramatic al vremii, extrem de caracteristic pentru opțiunile ei estetice, *Legenda fînișilor* de D. Anghel și Șt. O. Iosif, este construit integral pe un motiv "ondulatoriu" și îi proiectează scenic puterea obsedantă: "La fiecare mișcare, firele se leagănă ca purtate de vînt, își schimbă locul, plutind încet prin aer, unele parcă vin pe ferești, și altele parcă stau să plece." Mișcări de același tip, colorate de obicei în ton elegiac, sînt îndoirea, înclinarea, încovoarea. La Traian Demetrescu, trestiiile "se-ndoaie/ Sub adierile de vînt" (*Pastel*); "O nălbă voluptos se-nclină/ Pe-un stuf de liliac în floare" (*Aquarele. I. În parc*). La Ștefan Petică, fecioarele lui Botticelli, "Întristate,

norii învaluiască luna "în barizuri din ce în ce mai negre" (Gala Galaction, *În pădurea Cotoșmanei*), șerpui apar "încolăciți pe ramuri, ca lanțul iederii vicleni" (Alice Călugăru, *Șerpui*). La polul opus, vom găsi din belșug despletiri, răsfrîri, destrămări, sfîșieri: "Se-nmlădie salcîmii, ca plete despletite" (Traian Demetrescu, *Noapte de vară*), "sirene cu lungi plete despletite" (D. Karnabatt, *Sirenele*), "salcii despletite" (Mateiu Caragiale, *Curțile vechi*; Gala Galaction, *"Mi-e dragă Nonora!"*). O coloană de fum "Se despletește-n șuvițe și cade respinsă din slavă/ Ca de pe rugul funest fumul fugar al lui Cain" (D. Anghel - Șt. O. Iosif, *Pastel în metru antic*). Imaginea, uneori, depășește cadrul evocării palpabile spre a veni în sprijinul sondajului autoscopic: Gala Galaction descoperă în sine "împrăștierea iregulară și despletită a unei melodii de harpă eoliană, pe ale cărei fibre s-ar crispa degetele unui vînt prea tare" (*Jurnal*, 24.X.1899). Abstractizarea poate merge mai departe, îngăduindu-i lui D. Anghel să scrie: "cîteva discursuri își despletiră spiralele" (*O amintire despre Verdi*). Că retorica vremii avea afinități cu plastica secesionistă o știm mai demult, din mărturia lui I. Petrovici privind cursul de logică al lui C. Rădulescu-Motru: "un stufoș de teorii moderne, care alcătuiau un fel de zugrăveală «secesion»". Expansiunea imaginii anexează firesc spațiul mișcărilor interioare: "Zaimf de vis fluturător, un gînd ușor se mlădiază/ spre tremurările de stele ce jertfa patimei veghează" (Șt. Petică, *Cînd viorile tăcără*, XIII). Declanșarea instantanee a unei pasiuni este comparată cu o sămîntă pe care vraja unui facher "ar face-o (în cîteva minute) să germineze, să crească și să se despletească în foi și în filamente și să se încunune, vîzînd cu ochii, cu ciorchini trandafirii și parfumați" (Gala Galaction, *De la noi, la Cladova*).

ÎNCORONAREA edificiului ondulatoriu o realizează fără dubiu motivul părului despletit, care se bucură de o frecvență extraordinară: "O, Lălage, părul răsfrî/ Pe umerii-ți ca de zăpadă,/ Și lasă pe coarda de liră/ Suflarea ta caldă să cadă" (D. Zamfirescu, *Pe mare, I*); "Rețea resfira-ne-vom părul/ Sub tremur de ape" (A. Toma, *Okeanidele*); "Prin crîngul străbătut de lună,/ De primăvară înflorit,/ Pribeagă, cîntă o nebulă/ Trecînd cu părul despletit" (Șt. O. Iosif, *Balada*); "Jucău nebunele copile cu părul despletit la lună" (Iuliu C. Săvescu, *Pe muntele Sîtu*); "Și plîng și eu, și tremurînd/ Pe umeri pletele-i resfir..." (G. Bacovia, *Nevroză*); "Privindu-se ca-ntr-o oglindă în luciul apei liniștite,/ Din harfe salciile cîntă ca niște fete despletite" (D. Anghel - Șt. O. Iosif, *Wagnerism*); "Fata a rămas pe malul lacului, plîngînd pe Făt-Frumos și despletindu-se de deznădejde" (Gala Galaction, *Crizantemele*) ș.a.m.d.

Va mai amintiți de C.A. Ionescu-Caion și de poemul în proză pe care îl dedicase părului iubitei sale, atrăgîndu-și din partea lui Caragiale calificativul de liric "capilaro-secesionist"? Cu opt ani mai tîrziu (1909), într-o bucată apărută în *Viața românească* se puteau citi următoarele rînduri: "îi zbură pe dasupra capului lui Pri-chindel părul ei bălan despletit; iar în lumina lunii, filfiia în fel de fel de ape zăbrănicul vioriu, țesut în fluturi și-n fire de argint, cu care era-nvăluită...". Secesionism s-a-dea! Unde? La I.L. Caragiale, în nuvela *Calul dracului*. Vom reveni.

Grafică secesionistă (afiș de A. Mucha)

spre păcat). T. Arghezi își descoperă sieși, într-o scrisoare din 1903, un suflet "ondulos și plin de nuanțe marine". *A ondula e sinonim, în alte locuri, cu a vâluri, a șerpui, a mlădia*: "o vie pe rod vâlurea străluciri albe de spumă" (D. Anghel, *Floarea de aloes*); "în apusul plin de flăcări și de aur, șerpui, așezîndu-se pe podgoriile și livezile cu pruni" (Gala Galaction, *În pădurea Cotoșmanei*); "biciul barbar [...] șerpui-n haos" (T. Arghezi, *Sintaxă ritmică*). La D. Karnabatt, vedeniile au "mlădieri subtile de liane" (*Sărutarea supremă*). Alice Călugăru evocă "ființa ploii mlădioase" (*Ploaia*) și vede șerpui "alunecînd sub frunze cu-necete mlădieri de ape" (*Șerpui*). Trupul unei fete are "ritm mlădios" (M. Sadoveanu, *Zina lacului*). Alta e asemuită cu "un crin mlădiu și neatins" (Gala Galaction, *"Mi-e dragă Nonora!"*), o a treia e "mlădioasă ca

grațioasă/ Se înclină ca un crin" (*Fecioara în alb*, III). O amplă suită de "încovoieri" se adună sub condeiul lui Gala Galaction, într-o remarcabilă pagină a jurnalului său: "Lung învestmîntată în barizul cel de doliu, sora inimei mele se pleacă sub suflul orgei, ca un crin funebru. [...] Te văd cum te frîgi în lunga-ți haină neagră, privești frumoasa încovoare a lungului tău vâl [...] Și orga se încovoie sub dumnezeiescul, «Eleison»" (17.IX.1899). Altă apariție feminină dezvăluie la rîndul ei "o înclinare de plantă exotică" (15.X.1899).

O superioară energie demonstrează mișcările de torsiune și distorsiune care animă spațiul poetic și îi conferă propriul lor dinamism: "Salbătăcita viță pe stilpi se-ncolăcește" (Mateiu Caragiale, *Curțile vechi*), pămîntul e un "monstru încolăcit de vînturi" (T. Arghezi, scrisoare, 1903),

HAVEL ȘI MULTITUDINARUL

ÎN DATA de 29 septembrie 1994, Vaclav Havel a rostit un discurs de importanță istorică în fața unei mulțimi de studenți i cadre didactice de la Universitatea Stanford mă numărăm și eu printre ei în calitate de docorant al departamentelor de "Franceză" și respectiv "Humanities"). Pe un ton rar și apăsător Havel a afirmat: *"Omul modern și-a pierdut ancora transcendentă și, odată cu ea, singura sursă adevărată a responsabilității sale și a respectului de sine."* În opinia lui Havel *"una dintre experiențele umane primordiale, o experiență cu adevărat universală care unifică - sau mai precis, ar putea să unifice - întreaga umanitate, este experiența transcendenței în sensul cel mai larg al cuvântului."*

Astăzi, știința însăși confirmă experiența ranscendenței. Iată ce ne spune Havel: *"Ca un paradox, deseori se întâmplă ca descoperiri mai mari ale științei contemporane să confirme ele însele experiența transcendenței și astfel, printr-un traseu circular, să readucă cunoașterea umană la ceea ce toate culturile au cunoscut în mod intuitiv de la începutul începuturilor, la acel ceva pe care știința modernă îl tratase până mai ieri drept un set de iluzii sau pur și simplu meafore"*.

Cred că mulți dintre cititori au înțeles deja că Havel bate aici șaua "esențialistă" ca să priceapă apa multiculturalistă care face atita caz de "esență" metafizică. Multiculturalismul, ideologia "oficială" a lumii universitare americane, vâlește în general o concepție rudimentară asupra ranscendentului. Unele dintre luările de poziție "anti-metafizice" ale multiculturalismului par scoase din broșurile comuniste de propagandă teistă la sate din anii '50. Nu-i de mirare că "ideologia" multiculturalismului îi lasă rece pe membrii departamentelor de științe fundamentale din marile universități americane. "Anti-metafizicianul" Derrida continuă să entuziasmeze pe "literați" în Statele Unite, cel puțin, dar este ignorat de filozofii serioși.

Dar să revin la discursul lui Havel. Conștient că Toma Necredinciosul post-modern stă și-l pîndeste, Havel nu a omis să precizeze: *"Nu cred că atîția oameni de știință modernă, care în lucrările lor au dezbătut probleme greu de înțeles, cum ar fi misterul originii și evoluției cosmosului, secretele materiei și ale spațiului-timp, misterele vieții, au luat-o razna cu mintea cînd vorbesc de transcendență. Dimpotrivă, cred că aceste speculații filosofice sînt parte integrantă din descoperirile lor."*

Este posibil ca, în adîncul ființei sale, Havel să fie un mistic, un om cu o profundă credință în Dumnezeu. Sau poate gîndul său intim rămîne cel al omului de teatru. La Universitatea Stanford, Havel a pus însă problema transcendenței din dubla perspectivă a *omului politic* și a *omului de cultură angajat*. Președintele ceh readucea astfel dimensiunea ontologică în discursul politic contemporan. Plasînd metafizicul într-un context post-modern de maximă actualitate, Havel lega transcendența de problema formării identității individuale și culturale, a responsabilității și a respectului de sine într-o lume post-modernă. Probleme fundamentale care preocupă actualmente societatea occidentală în cel mai înalt grad.

Dar Havel a încercat să facă un pas înainte. A încercat să lege transcendența de soarta democrației însăși. În loc să elogieze condiția actuală a democrației occidentale, Havel le-a vorbit profesorilor și studenților americani despre viziunea sa asupra unei DEMOCRAȚII TRANSCENDENTE.

Rotinduși privirile prin sală, Havel s-a întrebat: *"Unde se află oare acea dimensiune uitată (sublinierile îmi aparțin) a democrației care poate să-i ofere rezonanță universală? Sînt profund convins că ea se află în dimensiunea spirituală care leagă între ele toate culturile, de fapt întreaga umanitate. Dacă democrația vrea nu numai să supraviețuiască, ci să se extindă cu succes și să rezolve conflictele între culturi, atunci, în opinia mea, democrația va trebui să redescopere și să reinnoiască sursele ei transcendente. Trebuie să reinnoiască respectul ei pentru o ordine non-materială, care nu este doar deasupra noastră, ci și în noi, și care este singura sursă posibilă, temeinică a respectului de sine a individului, a respectului pentru ceilalți, pentru ordinea naturii, ordinea umană și astfel pentru autoritățile seculare."*

Pierderea acestui respect duce la pierderea respectului pentru orice altceva - *de la legile pe care oamenii și le-au creat pentru ei înșiși, pînă la viața vecinilor lor și a planetei noastre vii. Relativizarea tuturor normelor morale, criza autorității, reducerea vieții la o goană după cîștiguri materiale imediate, fără să se ia în considerație consecințele - aceste lucruri pentru care societatea occidentală este cel mai adesea criticată - nu dau naștere la democrație; omul modern a pierdut: ancora sa transcendentă, și odată cu ea sursa responsabilității sale și a respectului de sine."*

Havel pune punctul pe i. Experiența transcendenței, departe de a fi un impediment în calea democrației occidentale, este instrumentul cel mai eficient al răspîndirii ei la nivel mondial. Valorile democratice occidentale și transcendența nu se află în raport de incompatibilitate, așa cum încearcă din răsputeri să ne convingă partida "multiculturalistă". Nimeni nu neagă faptul că în anii '30 o parte din intelectualitatea europeană a folosit experiența transcendenței ca armă împotriva unui parlamentarism fosilizat. Dar problematica anilor '30 nu mai e valabilă la sfîrșitul mileniului. Cu totul altfel se pune astăzi problema relației dintre democrație și metafizică, în condițiile prăbușirii marilor sisteme ideologice totalitare și a succesului formidabil înregistrat de globalizarea economiei de piață.

Havel nu are deci nici o reticență să afirme că fundamentalul democrației occidentale nu este *"goana după cîștiguri materiale imediate"* ci esența ("ancora") ei transcendentă. Mai mult. *"Separarea puterilor executive, legislative și judiciare, dreptul de vot universal, domnia legii, libertatea de expresie, inviolabilitatea proprietății private și toate celelalte aspecte ale democrației, luate ca un sistem care este capabil doar în cea mai mică măsură să fie nedrept și violent - toate acestea sînt doar INSTRUMENTE TEHNICE care îi permit omului să trăiască în demnitate, libertate și responsabilitate. Dar în și prin ele însele nu pot să asigure demnitatea umană, libertatea și responsabilitatea. Sursa acestor potențialități (potentials) umane de bază se află în altă parte: în relația omului cu ceea ce-l transcende. Cred că părinții fondatori ai democrației americane știau aceasta foarte bine."*

Să subordonezi sistemul normativ al democrației americane ("instrumente tehnice") dimensiunii ontologice, să afirmi că "Părinții fondatori" au vizat o democrație înfiptă în ontologic, și nu în economic, să afirmi toate acestea, "cu singe rece", în fața elitei intelectuale americane, iată gestul unui om liber. Gestul celui care s-a lepădat cu adevărat de comunism.

Odată ce democrația își va recăpăta "esența" ei ontologică, ea va adera organic la ființa umană, se va transforma într-o *"life-giving radiation"*, o radiație datătoare de viață. Democrația este *"singura speranță pentru omenire"* dar ea *"poate avea un impact benefic asupra noastră numai în cazul în care va găsi ecou în străfundurile ființei noastre. Și dacă parte din acea ființă o constituie experiența transcendenței în cel mai larg sens al cuvîntului, adică, respectul omului pentru ceea ce-l transcende, fără de care n-ar putea exista și a cărei parte componentă este, atunci democrația trebuie să fie pătrunsă de spiritul celui respect dacă vrea să aibă vreo șansă de succes. [...] autoritatea unei ordine democratice mondiale nu poate fi construită pe altceva decît pe autoritatea revitalizează a universului."*

Observăm cum Havel reintroduce în corpul democrației, în acele "instrumente tehnice" (libertatea cuvîntului, domnia legii, dreptul universal de vot, economia de piață etc.) noțiunea de "spirit" sau "duh". "Spiritul" democrației va acționa ca un principiu integrator și regenerator, ne *"va conecta cu mitologiile și religiile tuturor culturilor și ne va deschide o cale de a le înțelege"*.

În opinia mea, acest "spirit" al democrației, care va "revitaliza" "autoritatea universului", este similar "sufletului" din vechea cosmogonie medievală.

Trebuie oare să mai amintesc că noțiunea de "spirit", de "suflet", de "duh" a revenit în universul științific încă din secolul al XIX-lea prin concepția de "cîmp"? Pînă în secolul al XII-lea și al XIII-lea, Europa occidentală a fost animată de ideea de "spirit". În vremea aceea "sufletul" sau *anima* nu sălășuia doar înăuntrul ființei umane, o entitate platonice "catolicizată", ci și în exterior. Un fel de "duh", o "vibrație", un flux con-

tinuu anima viața animalelor și a oamenilor. Acest *anima* nu are nimic de a face cu distincția "feministă" între "masculin" și "feminin", nici cu arhetipurile Jungiene, nici cu mult hulita "esență" metafizică. Eckart spunea: "Lui Dumnezeu îi place să vadă cum ți se lărgeste sufletul" iar misticii medievali făceau observația că "sufletul nu este în trup, ci trupul este în suflet". "Sufletul" era o categorie ENERGETICĂ, greu de descris în cuvinte, și, prin urmare, dificil de analizat pe cale rațională. În vechea concepție medievală, sufletul interconecta părțile corpului în mod organic iar sufletul universului - *Anima Mundi* - integra toate lucrurile. Întregul univers pulsa de viață. Iar ceea ce-l făcea viu, era tocmai energia interconectivă invizibilă. În acest univers trăia, într-o legătură deplină cu tot și toate, OMUL ONTOLOGIC.

Multe ar fi de spus despre omul ontologic al Evului mediu occidental. Mă limitez să amintesc un fapt ce mi se pare esențial. Omul ontologic medieval este deja o entitate individualizată ce aparține unei comunități de ființe umane unice. Damnații din infernul dantesc nu sînt umbre abstracte, ci indivizi unici, în carne și oase. Pacatele lor aveau consistența unor lucruri solide, purtau nume și se încarnau, la propriu, în trupul fiecărui păcătos. În *Inferno*, pedepsele erau aplicate personalizat. "Individualismul" medieval este însă radical diferit de individualismul monadic modern. Omul ontologic nu se considera suficient sie însuși. El visa mereu la altceva decît la propria condiție. *Anima Mundi*, fiindu-i atît interioară cît și exterioră, îi oferea o "deschidere" spre un "altceva" calitativ superior, îl împiedica să se "implinească" într-o structură pe deplin constituită, să se fosilizeze în suficiența de sine.

Omul ontologic medieval a fost însă "asasinat" de OMUL TEHNOLOGIC. Acest "technological self", (cum l-am botezat eu pentru uzul studenților mei americani), a abolit "sufletul" medieval și energia sa misterioasă. Fără *anima*, legăturile dintre oameni n-au mai putut fi fondate în ontologic. Mădularele universului au putut fi strînse la un loc doar prin legi mecanice. Nu este legea lui Newton SUROGATUL RAȚIONAL al "sufletului" medieval? Astfel a apărut individualismul monadic occidental al individului rațional, autonom și perfect repliat asupra lui însuși. Respectul pe care îl are occidentalul de azi față de legea juridică derivă dintr-un instinct de conservare, din frica sa de a nu rămîne singur pe lume, izolat de semenii lui. Comunicarea "individualui" rațional cu sinele, cu aproapele și Dumnezeu a fost dintotdeauna problematică. Prin vechiul, "suflet", omul medieval confrunța direct lumea. Fără "suflet", comunicarea devine mediată prin legi și instituții. Dacă ordinea juridică a societății este încălcată, omul vestit este pierdut, nu se mai poate baza pe acel "ne leagă un Dumnezeu" care era speranța și salvarea românilor în vremi de restriște. Odiñoară, românul la nevoie nu-și prea făcea griji. "Las că-i am pe tata, pe mama, vărul de la primărie, și dacă nu, mare e Dumnezeu". Rar spune românul: "Nu mi-e frică, am legea de partea mea"; rînduilele omenești nu-i inspiră mare încredere. De la Newton la Descartes încoace, vesticul s-a tot știut singur, abandonat în mijlocul unui univers ostil. Iată de ce a trebuit să-și ia destinul în propriile sale mîini. Pentru a supraviețui a ieșit din ontologicul interconectiv și și-a asumat *responsabilitatea* propriului său destin prin cultivarea faptei. A ieșit din paradigma lui "a fi" și l-a luat pe verbul "a face" în brațe prin care a supus lumea din jur. Astfel s-a născut *homo economicus*, în varianta sa capitalistă și comunistă (comunismul nu este decît o excrescență malignă a capitalismului din secolul al XIX-lea, un capitalism cu sens schimbat, ce "face", "produce" ideologie și utopie în loc de bunuri spirituale și materiale).

Cam prin secolul al XVIII-lea apar în Occident șirurile de bănci în catedrale și sinagogi. Nu mai vorbim deja de un *cosmos*, ci de o ORDINE newtoniană normată juridic și mecanicist. Ordinea Omului Tehnologic. În catedralele Evului mediu, nu existau bănci, în locul lor, un haos carnavalesc: se dansa, se cînta, o lume pestriță trăia intens timpul sacru, suprapus peste cel omensc.

În mod paradoxal, începînd cu secolul al XIX-lea, acest "suflet interconectiv" a fost rein-

trodus în știință și literatură. În 1840, Faraday lansează ideea de cîmp electric și magnetic (magnetul "medieval" avea un suflet, și putea acționa de la distanță). Eroul romantic, individualist pînă în rărunchi, are un suflet care "crește," se revărsă în natură; omul și universul încep să-și răspundă unul altuia într-un mod misterios. Poezia simbolistă, romanul proustian și apoi suprarealismul recreează prin puterea imaginației un univers sustras normativismului raționalist și însuflețit de o versiune modernizată a vechiului *Anima Mundi* medieval. "Individul revoluției suprarealiste nu este suficient sieși, "ceva" (subconștientul, imaginarul, "viața") îl transcende fără însă ca această transcendență să depășească limitele realității umane însăși.

În știința secolului XX, Einstein reintroduce ideea de *Anima Mundi* prin ideea "cîmpului gravitației universale", o esență invizibilă care ține adunat întregul univers. În sfîrșit, teoria cuantică pune în lumină legătura surprinzătoare între ingeri și particulele cuantice. Thomas Aquinas, în tratatul său despre ingeri afirmă următoarele: "Cînd un inger se mișcă, părăsește un loc, și apare în altul. Nu poate fi recunoscut decît prin acțiunea sa". Orice fizician știe că o particulă cuantică nu poate fi detectată decît prin acțiunea ei. În rest, se află într-o stare... atemporală. În general, putem afirma că ideea de "spirit", sub diferite forme, se strecoară cu succes în literatură și știință. Cu toate acestea, de-a lungul întregului secol XX, instituțiile și relațiile între indivizii monadici rămîn, în majoritatea lor, sub incidența raționalismului instrumental.

Un "cîmp" este un loc unde lucrurile se dezvoltă, cresc întru ceva. Un embrion se dezvoltă într-un corp matur, o castană într-un castan; "cîmpul," este mîna invizibilă care "organizează" creșterea spre un altceva, spre o transcendență născută din sinul materiei însăși.

Într-o manieră similară, fie-mi îngăduit să afirm, democrația va trebui să fie acel "cîmp", "suflet" sau "energie" care să îmbrace omenirea ca o lumină taborică. Acest "suflet" ne va fi în același timp interior și exterior nouă, va fi o parte din noi, după cum va fi și o parte din experiența universală a umanității. "Sufletul" democrației transcendente nu va rămîne prizonier într-un corp, nu va mai legitima identități echivalente, nu va mai postula PRIMORDIALITATEA SUBIECTULUI ÎN RAPORT CU OBIECTUL. Sub acțiunea cîmpului, Corpul, (instrumentele democrației) se va TRANSFIGURA dintr-un corp juridic, normativ într-un corp energic liberator care se va "extinde" în marele "suflet" al democrației universale, reenergizînd întreaga experiență globală a umanității. Așa după cum o spun misticii medievali: "Sufletul nu este în corp, ci corpul în suflet". Odată ce corpul democrației se va afla în sufletul ei, individul va simți că există, nu pur și simplu, ci există întru ceva transcendent. Acel "ceva" nu va mai fi *transcendența obiectivizată, exterioară* omului, aceea transcendență normativă care a dat naștere Inchiziției medievale și totalitarismului comunist și nazist, ci *transcendența energetică, născută din sămînța imanenței însăși*.

Democrația transcendentă va transfera în plan politic idealul ontologic al "transcendenței în și prin imanență". Acest ideal a însuflețit revoluția suprarealistă și arta avangardistă dar a fost spulberat ulterior, recuperat fiind de Nazism și Comunism. Ceea ce s-a vrut a fi o libertate adevărată, fundamentată ontologic, superioară oricărei libertăți "burgheze" a liberului arbitru, s-a transformat în sclavie absolută. Noțiunea de "transcendență", concepută ca "suflet" sau "cîmp", ca energie ce transfigurează imanența dar nu se plasează în chip absolut deasupra lumii. Iată de ce Havel nu vrea să propună nici un fel de nouă "ideologie", nu vrea să ofere nici un fel de rețetă. Orice rețetă, orice ideologie nu face decît să NORMEZE "sufletul" democrației, să-l transforme într-o colecție de "dogme și ritualuri". Din păcate, afirmă Havel democrația occidentală actuală este un "CÎMP DE LUPTĂ ÎN CARE SE ÎNFRUNTĂ INTERESE PARTICULARE", în loc să fie un *"fărăm al căutării și creației, al dialogului creativ pentru realizarea*

CULTURALISMUL

...i voințe și responsabilități comune". Drept secință, rolul intelectualului este de "a VEDEA ca o Casandra diferitele primejdii, ri și catastrofe" iar rolul politicianului este a asculta toate vocile care avertizează, să ia în te de pericole și să se gândească intens la dalitățile de a le confrunta și înlătura".

ROPOTE repetate de aplauze au însoțit discursul lui Havel. Președintele ceh oferea lumii universitare americane o viziune asupra viitorului democrației cal diferite de viziunea "standard" multiculturalistă. (Vezi eseuul meu "Noua Identitate a ului Occidental" din *România liberă*, nr. 37 16-22 septembrie.)

Conceptul de "democrație transcendentă", ilitind ontologicul și stabilind o legătură di- a, dialogică între Subiect și Obiect, oferă un rument critic de înțelegere a limitei prezentu- model multicultural. Avem astfel posibilita- să analizăm maniera în care, prin conceptul lticulturalist al identității de grup, "multicul- lismul" reintroduce "esența metafizică" și iscendența obiectivizată în peisajul politic și cursul științelor umane din Occident.

Ca și Omul Tehnologic, a cărui versiune ft" este, Omul multiculturalist occidental se i în jur și vede o lume de umbre. Imagini plae- alente care nu opun rezistență una alteia ica. Subiectului cunoscător. Acestei lumi lar- e (de la lat. *larva*, strigoi care urmărește pe cei i, Omul multiculturalist îi aplică o grilă iden- ră. Fiecare ființă umană este "închisă" într-o ntitate de grup. Ca o bancnotă pe fruntea lău- lui, i se "lipește" o identitate colectivă, tu ești neie, tu ești homosexual, tu ești handicapat! ar cu o "literă stacojie", cusută pe braț ai ac- la privilegii servite din gamela carității mul- alturale în chip de drepturi colective, de up". Odată ce te-ai "alinat", trebuie să-ți andonezi autonomia, pe care ți-o dă individua- tea ta și să adopți necondiționat ideologia upului. Nu mai poți gândi sau acționa *in mod* er în afara "paradigmei" impuse de grup. reaga ta personalitate este afectată. Tu însuți percepi prin medierea imaginilor unei iden- ti colective. De exemplu, o prozatoare sau a, prinsă în angrenajul identitar impus de nism nu poate fi decât o "voce feminină"; poate gândi, simți, și scrie altfel decât FE- EIA-VICTIMĂ, imaginea prototip în care fe- nismul încatușează orice femeie în carne și se rges, în antologiile multiculturaliste de ratură "globală" nu mai este BORGES, ci un or latino-american, printre mulți alții, prezen- în cadrul rubricii "Latin America and the Ca- bean". Nu BORGES îi interesează pe multu- luraliști, ci Borges, reprezentantul unei litera- i "victimizate" de influențele coloniale, impe- lismul cultural european etc. Un simplu "sig- fiant" într-un univers de semne "culturale".

Aceste identități CONSTRUITE de "multi- lturalism" reflectă ideologiile *grupurilor de esiune* care încearcă să transforme sistemul mocrăției occidentale într-un *cîmp de luptă de se înfruntă interese particulare*" (Havel).

Nedumerit, cititorul român își poate pune rebarea. Ce fel de privilegii acordă oare "mul- lturalismul" încît un individ, într-o societate mocratică, acceptă din proprie inițiativă să se dede de individualismul său pentru a îmbrăca nura identității de grup?

Înainte de a răspunde la întrebare, se impune fac cîteva precizări. Fiecare tip de societate aște" un model dominant de formare a iden- ații umane pe care-l promovează prin inter- ediul instituțiilor (educație, mass-media, orga- zare socială etc.). În Occident, pînă mai ieri firșitul perioadei Reagan), modelul dominant a st șlefuit de valorile și idealurile unui ANU- E tip de individualism, cel impus conștiinței icidentale de revoluția franceză din 1789 și nalismul Epocii Luminilor. În epoca sa de orie, secolul al XIX-lea și prima jumătate a se- ului XX, acest individualism a creat indivi- alități puternice, care au impus omenirii între- , spre bine sau spre rău, felul de a fi al omului icidental.

Încă de la bun început, parte dintre teoriile și ealurile părinților revoluției franceze au fost ontestate. Și nu numai de gânditori "reacțio- ari", precum Joseph de Maistre, dar și de gîndi- rii de tradiție liberală, Montesquieu, Tocque-

ville, Benjamin Constant, aceștia din urmă fiind "redescoperiți" abia astăzi de noua gîndire filo- zofică franceză (Pierre Manent, Marcel Gauchet, Luc Ferry, Alain Renault). Alți gîndi- tori (Heidegger, Foucault, Horkheimer, Adorno) au mers chiar mai departe cu critica lor și au vâ- zut în individualismul de sorginte raționalistă sursa întinericului însăși. Astfel s-a afirmat că nazismul și comunismul își au rădăcini comune în obsesia rațiunii instrumentale de a domina și obiectiviza natura externă și de a reprimă sau norma natura internă, subiectivitatea indivi- duală. (Afirmția, oricît ar părea de "enormă", o găsesc perfect întemeiată; comunismul este un produs al gîndirii vestice care doar dintr-un ca- priciu al istoriei s-a altoit pe fond "ortodox".) Astăzi, întreaga gîndire intelectuală occidentală este de acord că individualismul "tradițional" nu a rezolvat ceea ce, de la bun început, a fost "câl- ciul lui Ahile": *relația artificială, eminamente juridică, sau bazată pe raporturi de putere*, dintre subiect și obiect, dintre "eu" și "celălalt", individ și societate, individ și natura înconjurătoare, spațiu privat și spațiu public, aspirație indivi- duală și responsabilitate comunitară. Deși indivi- dului "liber și suficient sieși", de sorginte ilumi- nistă încetase cam de mulțisor să mai încălzeas- că inimile intelectualilor occidentali, nu același lucru s-a întîmplat la nivelul întregii societăți. Datorită pericolului prezentat de colectivismul bolșevic, modelul raționalist al individualismu- lui a supraviețuit pînă la începutul anilor '90. In- stituțiile occidentale au continuat să-l ofere cetățeanului occidental drept prototip de identitate personală și culturală.

Nici n-au apucat odgoanele să tragă de sta- tuia lui Lenin, că în Occident, modelul "indivi- dualist" de identitate a început să crape pe la în- cheieturi. Ca și est-europeanul, occidentalul a intrat într-o criză de identitate.

Obligat să acționeze într-un environment mondializat, cetățeanul din clasa de mijloc, a cel stilp al democrației occidentale, se simte din ce în ce mai niarginalizat. Cu greu s-ar recunoaște azi în imaginea lui John Wayne. Un inginer, în- tr-o mare companie transnațională este o furnică anonimă, o particică infimă, asemănătoare mi- lor de particilele dintr-un uriaș angrenaj technoe- conomic "globalizat", angrenaj a cărui funcțio- nare simte că n-o poate nicidecum influența. Un robot uman, super specializat pe bucățica lui, bi- ne plătit dar și înglodat în datorii (datorii pe cărți de credit, împrumuturi pentru casă, mașină, edu- cația copiilor etc.). Să ne mai mirăm că, în ase- menea condiții, individualismul său se reduce la o goană de unul singur prin existență, goană jalonată de grija obsesivă pentru cariera profe- sională? (Oricît de ciudat li s-ar părea cititorilor români, în America, țara competiției, nu te afli niciodată la întrecere cu ceilalți indivizi, ci doar cu tine însuși. De ești elev, nu afli niciodată no- tele colegilor tăi. La birou, nu știi niciodată cum este apreciat sau retribuit cel de lîngă tine. Ca niște *umbre fără consistență reală*, indivizii soli- tari trec unul pe lîngă altul fără să se atingă. În- fruntarea, competiția, "clash"-ul se desfășoară între colective și colectivități umane instituțio- nalizate).

Nu puțini sînt autorii occidentali care afirmă că individualismul tradițional nu-și mai găsește locul în lumea contemporană. Mă limitez în a cita un pasaj edificator dintr-un studiu relativ recent (Jean-Marie Apostolides, "L'Affaire Unibomber", Editions du Rocher, 1996): "Glo- balizarea fenomenelor, fluxul de informații, uni- ficarea economică și electronică a planetei, toate acestea au redus dimensiunile fiecărui individ. Dacă un individ putea să fie unic într-o comuni- tate restrînsă (în familia, satul, sau chiar țara sa), la nivelul întregii planete nu mai contează. Iden- titatea personală, cu tot ceea ce are ea "indivi- dual" în comportament, gusturi, judecăți, îmi- pare a fi serios amenințată. Să adaug că deschi- derea frontierelor și circulația generală au slăbit celelalte structuri sociale care încadrau odi- nioară individul: familia nucleară, clasa socială și națiunea... Familia, clasa socială și națiunea sînt astăzi structuri slăbite (*faibles*) care nu mai permit încadrarea individuală".

Într-un climat în care valorile și idealurile individualismului clasic au fost puternic erodate, "multiculturalismul" oferă *iluzia* unei căi de ac- ces la "societatea spectacolului generalizat" (Debord).

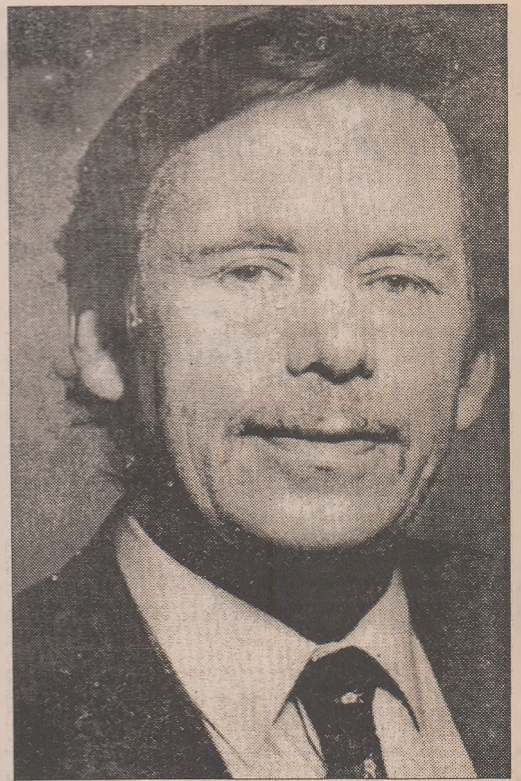
Pentru a înțelege mai bine de ce iluzia mul- ticulturalistă are "lipici" - inclusiv în cercurile intelectuale românești - este nevoie să depășim contextul american, să "mutăm" modelul "mul- ticulturalist", de la problematica inter-etnică și inter-rasială, la cea general umană. Cu alte cuvinte trebuie să privim "marginalul", așa după cum Havel privește "transcendentul", "în sensul cel mai larg al cuvîntului". Dacă vom efectua această operațiune analitică, vom avea surpriza să constatăm următoarele:

În societatea globală postmodernă, unde în- tre imagine și realitate nu mai există frontiere clare, căci realitatea este totdeauna mediată prin imagine (mass-media, reclame, obiecte-imagini) - totul se reduce la ceea ce poate fi văzut, per- ceput, re-prezentat. *Dacă rămîi un spectator pas- siv, care nu este văzut, (ci doar observă, asistă), pur și simplu, nu există.* Într-o lume dominată, pe de o parte, de logica și tehnologiile spectaculare, pe de altă parte, de lupta pentru supraviețuire, contează prea puțin *ființa* individuală - deci per- sonalitatea ta fundamentată ontic (o furnică sin- gularică, orice ar face, posedă un minimum de "personalitate"). Este însă de o importanță vitală felul în care *apari* într-un grup, o echipă, deci identitatea ta "spectaculară". Prin medierea gru- pului, unei persoane sau culturi "marginale", "multiculturalismul" îi oferă o identitate "spec- taculară", care promite să "o scoată în față". Astfel "marginalul" este dus cu "zăhărelul" ob- ținării unei existențe reale, în sensul unei ma- xime vizibilități în societatea globală. Prin "mul- ticulturalism" poți deveni vizibil, poți exista, într-adevăr, doar că, din furnică ce ai fost, devii *reflexul* unei imagini de grup. Cu alte cuvinte, devii "cineva" dar într-un mod impersonal, unicitatea ta, fie ea și de furnică, este înlocuită de identitatea de grup pe care trebuie să ți-o asumi în totalitate. Ideologia grupului devine propria ta viziune asupra lumii. Grupurile solitare, la rîn- dul lor, sînt doar APARENT diferite, "esența" lor fiind, de fapt, valoarea lor de schimb într-o economie globalizată. Integrat în grup, "margi- nalul" reîntră astfel în sistemul general de echi- valențe al imaginilor-biect (de aici "echivalența tuturor culturilor") și participă la producerea și consumul social de imagini, la economia spec- taculară a societății globale. (Vezi și eseuul meu "Victoria spectacolului generalizat", *România literară*, 26 oct./1 noiembrie 1994).

"Identitatea de grup" propusă de "multicul- turalism" calcă în picioare valorile individuali- smului clasic, fără să ofere cituși de puțin o ieșire, un "way out" din vechea paradigmă raționalist- instrumentală. Este cel mult o încercare de a o "cosmetiza".

INTR-O democrație transcendentă, indivi- dului nu va mai fi o furnică solitară și nici parte dintr-o schemă colectivistă. Prin urmare, nu va fi afectat de logica specta- colului și de obsesia maximei vizibilități. Fun- damentat ontologic, individul va deveni o spiri- tualitate încarnată într-o unică personalitate.

Sufletul democrației îl va pătrunde pe fiecare individ în parte prin acel "ceva" care nu poate fi "prins" într-o imagine sau schemă nor- mativă. Prin aceasta, democrația va constitui "cîmpul" de forțe unificator care va globaliza societatea umană. Nu este vorba de o democra- tizare universalistă și impersonală, ci de o de- mocratizare "în concret", în persoană. Transfi- gurați de suflul democrației, indivizii vor deveni pe deplin "personali". *"Transfigurarea" este transformarea individului, sub acțiunea cîmpu- lui democrației, dintr-o entitate solitară, supusă unor scheme normative, exterioare lui, într-o individualitate, o realitate personală definită în termenii dialogului onto-democratic cu alte indi- vidualități.* Doar individul, transfigurat de suflul democrației, va fi capabil să reinnoiască bătăto- ritul fel de a fi al lumii, în deplină libertate și res- ponsabilitate. Instrumentele democrației pot fi instituționalizate, re-prezentate dar ele rămîn "moarte" atîta timp cît individualitățile nu le "mișcă" din interior. Instrumentele democrației, instiutțiile sunt indispensabile, dar ceea ce unifi- că cu adevărat este sufletul democrației, cîmpul ei energetic, "milieu"-ul democratic invizibil ca- re pătrunde deopotrivă instituția democratică (democrația ca Obiect) și individul izolat (de- mocrația ca Subiect individual), unindu-i prin- tr-o relație vie, profund personalizată.

N-ai observat pe foștii comuniști converțiți la democrație? Orice ar face, nu pot "străluci" într-un mediu democratic. Deși învață pe de rost catehismele democrației, sînt totdeauna crispați, robotici, vorbesc și acționează cu rigiditate in- chizitorială. Incapabili să "deschidă" în ei înșiși un spațiu debarasat de fostele imagini, spiritul democrației nu-i "pătrunde".

Ca vreascurile ude trînite peste cărbuni aprinși, prejudecățile, adevărurile abstracte, ide- alurile individualismului furnicii ne înăbușă cu fumul iluziilor și a micilor meschinării, ne împiedică să ne afundăm în spiritul democrației ca într-un destin. Un destin bazat pe relația onto- logică dintre sacrificiu și libertate. Sacrificiul în favoarea obștii nu va mai fi exterior nouă - ar însemna să fim din nou jertfiți, anulați ca indi- vidualități. El va fi manifestarea absolută a liber- tății personale. Pe măsură ce democrația se va globaliza sub ocrotirea instituțiilor spiritualizate, din ce în ce mai mulți indivizi se vor elibera de imagini false și individualisme meschine sau capricioase. Vor deveni adevărate individu- alități, *Evenimente*.

Havel are dreptate. Ocidentul nu are nevoie de noi profeți, de noi imagini, de noi imnuri postmoderne să răsune în catedrale. Se cere însă urgent o operație radicală de arheologie cultu- rală. Din țarina economismului și multicultura- lismului, să fie recuperat Chipul întinat al democrației spiritualizate.

Spre deosebire de "multiculturalism", care a creat modelul identității de grup, democrația transcendentă mondializată va crea un nou indi- vidualism. Individul liber nu va mai fi conside- rat un "signifiant", o funcție, o identitate abstrac- tă, ci o *realitate încarnată*.

Un dialog între indivizi, popoare și culturi este astăzi mai necesar decît niciodată. Dar acest dialog, pentru a fi un adevărat dialog, și nu un alt monolog al Omului Tehnologic, va trebui să fie purtat în limbajul individualităților reale, a indivi- zilor-eveniment *animafi* de sufletul democra-ției spiritualizate. Ei nu vor accepta să învețe limba de lemn a colectivismului deghizat. As- tăzi, noul limbaj ni se pare încă incomprehensi- bil. Miine însă, cînd ne vom fi adîncit în sufletul democrației, cuvintele criptice vor fi deslușite, vor fi pe buzele tuturor.

Ca și Martin Luther King, "I have a dream". Visez o Europă unită, o Europă a dialogului între culturi, revitalizează de suflul adevăratei transcendente, o Europă fără metafizici obiec- tivizate, fără birocrății multiculturale și con- glomerate de entități abstracte.

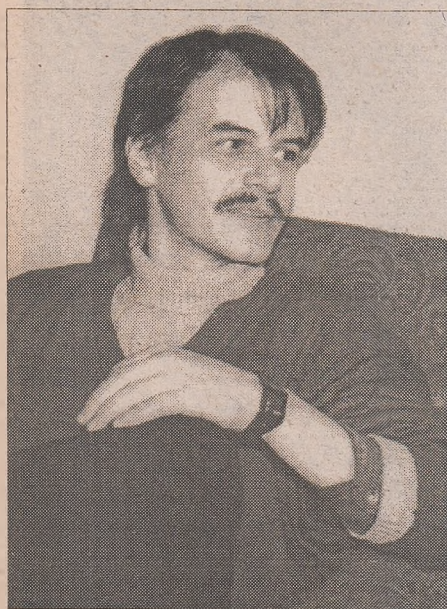
După un istovitor marș prin pustie, pe poar- ta acestei Europe democratice va pași cultura ro- mână. Dar nu cultura, ca un grup compact, ci *realitățile* ei transfigurate, personalitățile-eveni- ment.

Din aula Universității Stanford, Havel a des- chis calea spre *transfigurarea* prin democrație a omului occidental. Cei care vor lua cuvintele lui Havel drept "mit", vor continua să mulgă liniș- tiți vaca multiculturalistă.... Dar ei, la un mo- ment dat, nu vor mai conta.

Printr-o lungă și chinuitoare scormonire a adîncurilor, arheologii spiritului vor dezgropa trupul celui ce va fi omul noii democrații.

În ziua cînd Omul ontologic va fi dezvelit în lumina, românii vor spune, martori și ei: "Lazăr, ridică-te!"

Ovidiu Hurdzeu
Silicon Valley, California

Tudor Călin ZAROJANU

Sfîrșitul

- înnorat pe toată suprafața delimitată de paralelele 40-60, latitudine nordică, și de meridianele 20-60, longitudine estică, un patruleter curbiliniu de nori, perfect conturat - își revărsă deodată toată ura. Potopul dezlanțuit colectă în cădere nu doar elementele radioactive, ci și substanțele nocive pe care, cu nonșalanță, oamenii le lăsaseră să se răspîndească în aer, decenii de-a rîndul, secol după secol.

Din scaunul de domnie ieșeau fulgere, glasuri și tunete.

Dacă vreodată sintagma "ploaie acida" și-a avut rostul, atunci a fost, în ultimul ceas. Nu apă, fie și murdară, cădea din cer, ci acid. Acid sfîrșind în clipa în care atinge pielea oamenilor. Fiecare picătură deschidea un mic crater în epidermă, un mic vulcan fumegînd ușor. Răcnind de durere, cei care supraviețuiseră valului de radiații fugiră să se ascundă. Dar ploaia îi găsi oriunde, fie strecurîndu-se prin crăpături, inundînd încăperile, scurgîndu-se prin instalațiile de aer condiționat, fie măcinînd acoperișurile, lemnăria ferestrelor și ușilor, tabla mașinilor, aproape orice. La sfîrșit, pe Lipscani, în București, România, avea să circule, preț de aproape un minut, cea mai stranie arătare care a călcat vreodată suprafața celei de-a treia planete de la soare: o jumătate de femeie. Începutul ploii o găsisă într-o pivniță veche, cu ziduri groase și cu uși grele de metal - o adevărată fortăreață de demult, în care nu pășise nimic. Ieșise afară după ce potopul acid încetase, fără să știe ce s-a întîmplat și, după doar cîțiva pași făcuți în peisajul de coșmar, alunecase, căzînd pe spate într-o băltoacă. Se ridicase destul de repede. Agresiunea acidului fusese atît de rapidă și de puternică încît durerea era autoanesteziată. Femeia reîncepu să meargă, neștiind că spatele îi era complet mîncat, de la creștet pînă la călcîie. Apucă să meargă astfel aproape o sută de metri, înainte de-a se naru.

Și am văzut cînd Mielul a rupt una din cele șapte peceti.

Ploaia acidă îi găsi pe oameni oriunde s-ar fi ascuns și îi devoră pofticioasă. Mișcările lor spasmodice nu făceau decît să o excite și mai tare, s-o facă să saliveze, să-și lingă buzele de poftă. După ce se strîmbase de scîrbă traversînd piatra, betonul și sticla, acum tremura de poftă, îngurgitînd cu lăcomie, clefăind cu zgomote greu de descris, și rîgînd apoi din toate puterile. Ploaia acidă desfăcea clădirile așa cum deschizi o stridie, bucurîndu-te să găsești înăuntrul trupului moale, numai bun de supt cu un ghiorțait de plăcere.

Trei minute mai tîrziu, acidul arseese totul, de la Salonic la Sankt Petersburg și de la Tirana la Celeabinsk. Celeabinskul ieșea, de fapt, cu puțin, din perimetrul atît de strict delimitat, dar distrugerea sa printr-o ploaie acidă combinată cu radiații era o ironie a Apocalipsei. Cîneva, acolo, sus, nu uitase pionieratul atomic de la Celeabinsk, și membrii colectivelor de cercetare fuseseră aleși pentru o ardere acidă cu încetul, centimetru după centimetru.

Fiecăruia dintre ei i s-a dat o haină albă și li s-a spus să se mai odihnească încă puțin, pînă se va împlini numărul celor împreună slujitori cu ei și al fraților lor, care aveau să fie omorîți ca și ei.

Teoretic, nu e posibil ca în miezul nopții să se facă întuneric. Și totuși asta s-a întîmplat în America Centrală, chiar din prima clipă a Sfîrșitului. Era noapte adîncă, cerul era înnorat, deci nu se vedeau stelele - și cu toate acestea, cei care nu dormeau au văzut deodată cum se face și mai întuneric. Nu e vorba de cei din orașe, și nu e vorba că s-ar fi stins luminile. Chiar cerul a devenit mult mai negru. Un fenomen însoțit de o intensă senzație apăsătoare. Ca și cînd, închis într-o cameră fără urmă de lumină, ai simțit deodată - fără să auzi nimic - că tavanul începe să coboare încet spre tine.

Încet, e un fel de a spune. Peste un minut sau două - lucrurile nu s-au întîmplat omogen în toată zona -, cei care își ridicaseră privirile îngrijorați spre cer, unii încercînd chiar să-l scruteze cu lanterne, aveau să se lămurească: un plafon dens, aproape solid, de smog, dublase tavanul de nori și acum cobora cu repeziciune, silențios, sfîrșind prin a se așterne, ca o cremă pe un blat de tort, peste teritoriul Golfului Mexic, al Marii Caraibelor și al fișiei de pămînt care leagă America de Nord de cea de Sud. Dacă ar fi fost zi și dacă un avion ar fi survolat zona, între Miami și Caracas n-ar fi văzut decît o uriașă pată neagră, mult mai compactă, mai întunecată, mai impenetrabilă decît fumul ridicat de incendiarea unui tanc petrolier.

Cădeți peste noi și ascundeți-ne de fața Aceluia care stă pe scaunul de domnie și de mînia Mielului, căci a venit ziua cea mare a mîniei Lui și cine poate să stea în picioare?

Dar nu era zi, ci noapte, și nici un avion nu survola zona pentru simplul motiv că nici un avion nu mai survola nici o zonă, căci nu prea mai existau piloți, nici avioane, iar rasa umană își trăia ultimele clipe, la fel ca, de altfel, planeta însăși, universul, lumea.

În Havana, ca și în Port au Prince, ca și în Ciudad de Guatemala, oamenii se sufocau. În mod ciudat, stratul de smog nu avea gust, nici miros, nu te făcea să tușești, nu-ți lăcrimau ochii - în schimb se prelingea, ca un lichid, prin nări, pe gură, aluneca pe esofag, se scurgea prin trahee, se bifurca de-a lungul bronhiilor, apoi al bronhiolelor, pînă la fiecare alveolă pulmonară, pînă la fiecare vas capilar, intra în sînge și pornea să alerge prin trup, îmbolnăvind fiecare celulă. Oamenii mureau, lent, de negru. Fără dureri, dar și fără putința de a se apăra. Cu ultimele puteri încercau să se găsească unii pe alții, să facă lumină în jur, să spargă întunericul de moarte - inutil. Întunericul era peste tot, și cel mai mult era în interiorul lor, în ficat, în rinichi, în inimă. Totul era degeaba, totul era prea tîrziu, totul era scris. Oamenii cădeau pe străzi, pe cîmpuri, pe plaje sau în case,

horcîind îngrozitor, scurmînd pămîntul cu unghiile, cu ochii ieșiți din orbite, cu gurile larg căscate, pești pe uscat, implorînd, în rămășițele de gînduri ale rămășițelor de rațiune, pentru elementul cel mai prețios din toate, aerul.

Și cînd a rupt pecetea a șaptea, s-a făcut în cer o tăcere de aproape o jumătate de ceas.

Cînd smogul se ridică, la fel de rapid și de tăcut cum se așezase, nouă minute și un sfert mai tîrziu, în Caraibe nu mai trăia nici măcar un cormoran.

Cam în acel moment, cei douăzeci de milioane de locuitori din conglomerata urbană Ciudad de Mexico se prăbușeau, cu oraș cu tot, cale de doi kilometri. Scufundarea capitalei mexicane, împreună cu sateliții săi, nu fusese precedată de nici un simptom și se petrecuse fulgerător, încît majoritatea oamenilor, dormind la acea oră, nu apucară să realizeze ce se întîmplă înainte de-a fi amestecați cu miliardele de tone de pămînt și resturi de clădiri.

Nu avusese loc vreun cutremur, nu erupsesse nici un vulcan, nu se petrecuse vreo explozie nucleară. Mai mult, deși aflat atît de aproape de Peninsula Californiană, Ciudad de Mexico nu resimțise seismul care o frînase pe aceasta de continent, cu puțin timp înainte.

Apoi îngerul a luat cădelnița, a umplut-o din focul de pe altar și l-a aruncat pe pămînt.

Ca suptă brusc în adîncuri, metropola se scufundase cu o viteză de cîteva zeci de metri pe secundă, într-o mișcare continuă și, oricît ar părea de incredibil, lipsită de vibrații. Un imens lift - asta fusese Ciudad de Mexico, dar un lift du-cînd direct în Iad. Căci, chiar dacă plătoul de pămînt nu oscilase, nu se înclinase, nu tremurase, simpla inerție - la masa uriașă a orașului - dezdăcinase și apoi zdrobise toate clădirile.

La fel ca în orice ascensor care pornește rapid în jos, cei care nu dormeau - iar ceilalți ca prin vis - simțiseră întîi că decolează vertical, pierzîndu-și din greutate. Urmase coborîrea sfîrșită cu o oprire violentă care aplatizase tot ce se afla la suprafața platoului. O amestecătură în care, și dacă ar fi fost vreo rază de lumină, nu s-ar fi putut identifica aproape nimic. Ici-colo, cite un fragment de clădire, ceva mai mare decît o stîncă, se șteia din acel ghiveci - în rest, bucățile de obiecte și de oameni, în mare parte acoperite de pămînt, erau prea mici și prea deformate ca să sugereze originea lor. O bătrînă pe care prăbușirea o găsisese în chițimia ei dintr-o suburbie a orașului, la subsolul unui bloc, fusese întinsă pe mai mult de o jumătate de hectar.

Și am văzut o stea care căzuse din cer pe pămînt și i s-a dat cheia fîntîinii Adîncului.

Plasarea capitalei aproape de axul peninsulei făcuse ca scufundarea sa nu deschida o breșă nici spre golf, nici spre ocean, iar acum totul arăta ca un gi-

EXACT în secunda în care pierrea ultimul sunet de pe teritoriul Australiei, o explozie zguduia nord-estul Europei și nord-vestul Asiei. O explozie nu foarte puternică, prin comparație cu ceea ce se petrecea la ora aceea pe tot Pămîntul, dar care avea să aducă la fel de multă moarte precum celelalte bice cu care Dumnezeu plesnea lumea. Reactoarele 1 și 2 ale centralei nucleare de la Zaporojie săriseră în aer aproape simultan. Sulfurul exploziei mătură orice clădire pe o rază de opt kilometri și ucise pe loc toate ființele vii aflătoare în interiorul unui cerc de trei sute șazeci de kilometri pătrați. Un macaragiu care se afla în cabina utilajului fu topit odată cu macaraua, zeama de carne și metal evaporîndu-se imediat după lichefiere.

Omenirea era în criza de timp, încît nimeni nu mai avea cînd să afle, sau măcar să se gîndească, ce fel de reacție erau acelea, de vreme ce deflagrația lor echivalase cu un bombardament atomic. Și de vreme ce valul radioactiv eliberat avea să ucidă, în șase minute, pînă la șapte mii de kilometri distanță. "Ce fel de reactoare?" - iată, cu siguranță, o întrebare sarcastică, căci nu mîna omului, ci Dumnezeu-Tatăl trimise izotopii de uraniu, plutoniu, stronțiu, bariu, iod și neptuniu cu viteza cu care nu înaintase vreodată vreo furtună. Și tot El hotărîse ca radiațiile să aibă efect imediat. La Kiev, Varșovia, Minsk, la București, Ankara și Moscova oamenii atinși - fără să știe - de ciclonul radiațiilor se treziră, în cîteva clipe, sub stăpînirea tuturor simptomelor clasice de metastază generalizată. Inclusiv durerea. Mai ales durerea. Cancerul săpînd, cu o viteză nebună, prin interiorul corpului, ca o freză scăpată de sub control, borte-lînd stomacul, ficatul, inima, creierul, făcînd să pocnească, una după alta, celulele, așa cum copiii se jucau cîndva plesnind bulele de aer ale ambalajelor din plastic. Cancerul mortificînd viața în structura sa cea mai profundă, la nivel de citoplasmă, la nivel de nucleu. Cancerul alergînd prin organism, alergînd, alergînd și rîzînd.

După aceste lucruri, m-am uitat și, iată, o ușă era deschisă în cer.

Căzură, în agonie, gemînd - nu, nu gemînd, ci schelălăind, cerînd îndurare cancerului așa cum n-o ceruseră nicio-dată lui Dumnezeu. Dar îndurare nu mai exista acum nicăieri.

Cum biciul Zaporojie acționase selectiv - un alt capriciu -, cei care nu fuseseră loviți încercară să-i ajute, să-i ducă la spital, să le aline durerile insuportabile. Dar nu mai era timp, nu mai era timp, nu mai era timp.

Nu mai era timp și pentru că selecția avea să dureze doar cîteva zeci de secunde. La șapte minute și jumătate după explozia centralei ucrainiene, cerul

Lumii

gantic puț uscat, ai cărui pereți nu tocmai groși împiedicau apele din jur să-l umple, ca o cană goală plutind într-un lighean. Pe buza acestei căni erau oamenii vii, siderați, care priveau în hăul unde fusese Ciudad de Mexico, fără să vadă mai nimic, și mulțumeau cerului că au scăpat.

Pentru câteva secunde.

Și îngerul pe care-l văzusem stînd în picioare pe mare și pe pămînt și-a ridicat mîna dreaptă spre cer și a jurat pe Cel care este viu în vecii vecilor, care a creat cerul și cele ce sînt în el, pămîntul și cele ce sînt pe el, marea și cele ce sînt în ea, că nu va mai fi timp.

Cîteva secunde cumplite în care, pe toată suprafața Pămîntului, cei care trăiau încă, cei care supraviețuiseră exploziilor, incendiilor, cutremurelor, valurilor ucigăse, inundațiilor, măcelurilor, războiului atomic, erupțiilor, prăbușirilor, cumei, raidațiilor, ploilor acide, morții negre, începură nu doar să înțeleagă că acesta este sfîrșitul, ci și să simtă, clipă de clipă, ceva îngrozitor, pe care nu și-l puteau explica decît puțini, ceva care nu putea fi pipăit, văzut, mirosit, un altfel de moarte, mult mai lentă, mult mai subtilă, și tot ce știau, tot ce puteau defini era faptul că respirau din ce în ce mai greu, din ce în ce mai greu.

În cer s-a arătat și un alt semn: și iată, s-a văzut un mare balaur roșu, avînd șapte capete, zece coarne și șapte diademe pe capete. Cu coada lui trăgea după el a treia parte din stelele cerului și le arunca pe pămînt.

Atmosfera Pămîntului se risipea în cosmos. Privit din spațiu, de la mare depărtare, prin filtre termice sau chimice, spectacolul era fascinant; a treia planetă

de la Soare arăta ca un măr copt, fierbinte, care emană aburi. Atmosfera, adunată cu afîta trudă în timpuri imemorabile și fără de care nimic n-ar fi fost ce fusese, atmosfera cu care se mîndriseră, milenii de-a rîndul, pămîntenii, după ce aflaseră că puține planete au așa ceva, leagănul vieții, originea lanțului trofic și scutul protector al biosferei, își lua la revedere de la Pămînt, desfăcîndu-se în fișii lungi, fusiforme, baletînd prin spațiu, unduindu-se, împletindu-se între ele, ca și cînd ar fi vrut să mai zăbovească puțin, despletindu-se apoi, bifurcîndu-se în fuioare mai mici, desprînzîndu-se, disipîndu-se, pierzîndu-se, moleculă după moleculă plecînd în călătorii infinite, îndepărtîndu-se definitiv de planeta pe care nu aveau să o mai vadă niciodată, pe care nu aveau să o mai slujească în veci, de planeta care se pregătea să se dezintegreze.

Apoi am stat pe nisipul mării.

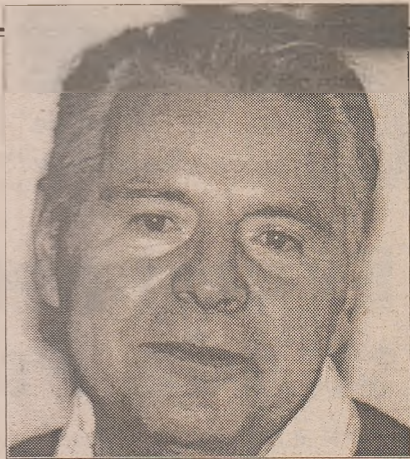
Mai erau treisprezece minute pînă la final, cînd Iisus pași pe muntele Ararat. Nu-l văzu nimeni, nu avea cine să-l vadă. Nu acolo - căci El, sau imaginea lui, cine ar fi putut spune?, se arăta în aceeași clipă în nordul Chinei și în vestul Africii, pe fundul Mediteranei secate și pe apa care acoperise pădurea amazoniană, pe ghețurile Groenlandei și pe uriașa pistă magenta care traversa Europa. Iisus era peste tot. Era cu ciumații și cu arșii, cu sfîrtecații și cu înecații, cu canceroșii și cu îngropații. Și toți aceștia, vii sau morți, văzîndu-L, îi căzură în genunchi implorîndu-L să le spună ce se întîmplă și ce îi așteaptă. Iar El, cu tristețe și chiar încruntare, le răspundea tuturor la fel:

- Se întîmplă ceea ce trebuia să se întîmple și vă așteaptă ceea ce v-am spus demult că vă așteaptă.

(fragment din romanul cu același titlu, în curs de apariție)

Poetul la 60 de ani

Ilie Constantin

BINEÎNȚELES că nu voi pierde prilejul, pentru că altul s-ar putea să nu mi se mai ofere curînd, de a risca, liniștită, și pentru tine formula magică *Bătrâne, ești un mare poet!* Unii vor taxa gestul meu ca exagerat, sentimental. Ci este în realitate o dodie a celor care fără să se îndrăgostească, țin unii la alții frățeste o viață întreagă. Nu și-o declară aproape niciodată, pentru că nu este nevoie. Țin unii la alții dintr-un instinct al speciilor rare, pe cale de dispariție. Țin unii la alții cu calmul, cu dreptul și cu bucuria celor care se admiră nu pentru calitățile lor la vedere, ci pentru că Dumnezeu le-a sădit lor în ființă, pe lângă setea de a fi cuminți, puterea de a se recunoaște, fără greș, rude, copii ciudați purtători de aură și care se mișcă în orice context și la orice vîrstă cu o blîndețe/tandrețe suspectă, cu un aer de străinătate/stranietate, cu un orgoliu insuportabil. Și trebuie să mai las un semn, și acesta patetic declarativ în aparență, marcînd ca și fiarele cu sfințenia lor dirijată de un instinct fără greș și fără rest, nu numai *locul* (*țărîmul* spui tu), cel fără de dor de desprindere, ci *vremea* trecînd lent-imaterială prin ființele noastre concrete, disponibile, capabile, iată, de a-i îndura pecetea abstractă, scriind. La 60 de ani ai tăi, te sărbătoresc recitîndu-ți poemele, cu un sentiment firesc de proprietate parcă, poate pentru că la *facerea* multora am asistat efectiv. Te sărbătoresc de aceea cu un orgoliu nemăsurat, recitîndu-ți poemele scrise și publicate aici, înainte de a te exila. Amintindu-mi cu o limpezime care mă sperie, contextul în care ele au fost scrise, rumoarea locului, figurile ca populare acel loc, discuțiile și lumina tare ce venea parcă din toate părțile. Și apoi liniștea cu foșnete de hîrtie ce se instala acolo, atunci, în trecutul care nu mai poate fi de nimeni modificat. Eram foarte tineri, poezi de limbă maternă română, și ne întâlneam cîteva prieteni, de obicei *acasă* la cel mai bine situat dintre noi. Ne întâlneam pentru a fi împreună, pentru a ne citi unii altora poeziile scrise între timp, dar mai ales pentru a ne forța limitele propriei sfîieli scriind împreună, dîndu-ne teme, luînd la întîmplare versete din Biblie și scriind în atingere cu revelația și morală poezii. Făceam nopți albe, de concurs, minăți de o dulce-amară invidie bună pentru cantitatea versurilor scrise de cei loviți dintre noi de un titanism incandescent. În vreme ce noi bravam cu sfială, înfrîngîndu-ne inhibiția, le citeam cu glas tare pe alenoastre, puține la număr. Despre lupta cu limitele și despre biciuirea voinței de a scrie nu numai în singurătate, putem depune mărturie și noi, Ilie Constantin. Vremurile tinereții noastre, vremurile acelea erau cum erau, căsătoriile în care ne-am aruncat ca orbeții și copiii care ni s-au născut curînd grăbiți și mulți la număr, cărțile care ne apăreau și pe care le sărbătoream în grup nenumeros, dar le sărbătoream capabili de a ne recunoaște valoarea într-un context mai larg și eram capabili de a ne tolera extazele de sine cu liniște...Pe urmă tu te-ai exilat uimindu-ne foarte. O cortină s-a instalat între noi ca un fluid de păslă, și preț de un sfert de veac aproape, ne-am întreținut cu vești de cele mai multe ori alterate de imaginații răuvoitoare. Ar fi atâtea de adăugat despre...Și dacă avem norocul să mai fim vii un deceniu, vom adăuga negreșit. Vom face pașii necesari, obligatorii, spre dezvoltări literare, cu același aer de stranietate și cu același orgoliu insuportabil.

Constanța Buzea
(3 februarie 1999)

"Le plat pays"

Anul trecut, vertiginosul tobogan al zilelor mele

răzbi în "țara plată".

Sufletul mi se năpusti către duiosa monadă-n care tu tăceai și surădeai.

Te iubeam cu ochii mei de douăzeci de ani, tu înforceai spre mine ochii vârstei noastre.

Răpitoarea

(31 decembrie 1973)

Ea negreșit, pe totdeauna răpitoarea, mă ține în viață pe-acest țărîm unde-am ajuns după ce străbătusem un vad de spaimă și de îndoială.

În ultima zi a lui decembrie, demult, Singurătatea mi s-a dăruit.

Ars poetica

Nu opri cîntul! Lasă-l să se spună, întins și dărîz, țâșnit dintr-un regat fără hotar, dintr-un înaltăparte compact ce-ți poate fulgera-n ființă.

Poemul spune mai mult decît răsună, armonioase - vorbele cîntă-n fraze.

Ilie Constantin

POLIROM

NOUTĂȚI
februarie '99

F.M. Dostoievski
Scrieri politice
Evenimente internaționale

De ce scrieți?
Anchete literare din anii '30

Dan Pavel
Leviathanul bizantin

Analize, atitudini și studii politice

În pregătire:

A.J.P. Taylor
F.M. Dostoievski

Originile celui de-al doilea război mondial
Jurnal de scriitor (vol. II)

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Experimentul din strada Precistenka

UN FEL de prolog la întâlnirea cu Bulgakov a fost drumul cu autobuzul Teatrului *Toma Caragiu* din Ploiești spre premiera dumnealor cu *Inimă de câine*, după nuvela autorului mai sus menționat. Întrucât autobuzul nu avea un sistem de încălzire, simpaticul nostru șofer, inventiv și descurcător ca tot românul lovit de greu, conștient că totuși el transportă oameni, a fabricat un fel de reșou proletar, alimentat de o butelie proprie de gaz. Cu toată bunăvoința omenosului șofer, căldura rămânea destul de aproape de sursă. Pasagerii ce depășeau zona favorizată s-au putut cufunda într-o amorțeală bizară, potrivită însă cu lumea lui Bulgakov, un răzvrătit visător, un scriitor disident ce a crezut fără ezitare în libertatea cuvintului, dar și într-o promisiță întâlnire cu Stalin, pe care o va aștepta pînă la sfîrșitul vieții. Frigul și culorile aproape abisale ale amurgului, la dus, precum și bezna întoarcerii, pe care o pipăiam jucîndu-ne cu hazardul, mi l-au pus în brațe pe Bulgakov, scoțîndu-l din memoria afectivă cu toate învelișurile: proză scurtă, roman, piese, fragmente de jurnal, scrisori protestatere, comentarii, montările Catalinei Buzoianu după *Maestrul și Margareta*, la Teatrul Mic, și *Fuga*, la Teatrul de Comedie, *Cabala bigoților* a lui Alexandru Tocilescu de la Bulandra, spectacole de referință. Bulgakov a murit în 1940 cînd comunismul abia înflorea în țările ce vor intra sub talpa lui Stalin. Cu aproape douăzeci de ani înainte, scriitorul prevedea dezastrul Marii Revoluții și efectele ei monstruoase, pîcînd evident de la oamenii-creatori de sistem. Ființe din ce în ce mai diabolice apar ca scoase de pe bandă. Vor naște și vor popula un coșmar de care societatea nu poate scăpa nici astăzi.

În fond, nuvela lui Mihail Bulgakov din 1925, *Inimă de câine*, este o mică radiografie, premonitoare, a ororii. Aici însă eroarea nu scapă total de sub control și, mai mult, este resorbabilă. Un mare chirurg, profesor și cercetător, Preobrajenski, culege de prin gunoaiie și frig un biet ciine maidanez, slab, flămînd și

rănit. Îl adăpostește în vastul său apartament, îl tratează cu răsfaț, îngrijire medicală și mincare aleasă, pe săturatele. Asupra lui se operează un experiment de întinerire a rasei umane. Dar eșuează. Ciinele devine om, cu un fond genetic uman, moștenit de la cel care i-au luat organele transplantate, și cu propriul fond canin. Ciinele-om sau Omul-ciine îmbrățișează rapid ideile și sentimentele proletare, devine lider printre tovarăși, "șeful subsecției de ecarisaj a orașului Moscova de animale vagaboande - motani etc." Criminal de pisici, deocamdată. Mintea ciinelui lauda peste poate norocul de-a deveni burghez într-o casă plină de maniere alese. Omul cu inimă de ciine calcă în picioare inteligența și huzurul și se înhăitează cu oameni de la marginea societății, constructorii Marii Revoluții, exersînd zi de zi apariția torționarului, delatorului, criminalului. Greșind experimentul și provocînd o asemenea metamorfoză, Profesorul este cel dintîi chinuit. Cînd nu mai suportă dimensiunile devastatoare ale transformării proprii "creații", Profesorul pune capăt coșmarului. Omul este întors la condiția de ciine. Spre liniștea tuturor. Și a lui, care-și prea binecuvîntează soarta canina.

În această superbă nuvelă - tradusa de Izolda Vârsta și Serghei Vârsta și publicată la Editura *Mașina de scris* - întîlnim un enorm avertisment concentrat aici în cîteva teme, depistabile apoi în operele ce vor urma. Ele vor exploda în zeci de nuanțe și forme fantastice ca scriitură și nu vor înceta să vorbească despre aceleași cumplite realități. Nuvela are și ea un fior tragic, filosofic, dublat în partea a doua de unul instinctual și primitiv. Metamorfoza este, în fond, dureroasă pentru ambele părți. Pontosul ciine Șarik devine un agresiv Poligraf Poligrafovici Șarikov, un tovarăș vulgar și *aparent* sigur pe el. În text putem citi de multe ori cuvîntul *speriat*, atribuit lui Șarikov. La un moment dat poți crede că tot acest comportament este o revanșă, o poliță plătită Profesorului care l-a supus unei asemenea orori. De fapt, Șarikov îl și amendează pe chirurg,

Corneliu Revent (Profesorul Preobrajenski) și Radu Gabriel (Gogoloi) în *Inimă de câine*, după Bulgakov. Regia artistică: Gelu Colceag. Teatrul „Toma Caragiu” din Ploiești

reproșîndu-i decizia operației ale cărei consecințe este obligat să le suporte, ca și el, de altfel. Din păcate, nimic din această sfișiere și prea puțin din tragismul poveștii regăsim în spectacolul regizorului Gelu Colceag de la Ploiești. Dramatizarea și adaptarea ce poartă semnătura Radu Gabriel și Gelu Colceag mută prea brutal sau prea cu totul textul, și implicit spectacolul, în aria manifestărilor proletarietului, dezvoltînd (și nu optînd doar pentru una, două exemplificări savuroase, adică pentru *sugestie*) prea multe momente de brigadă artistică. Rezolvarea pe scenă, în această notă, pînă la capăt, într-un stil agresiv chiar și prin repetitivitate, conduce adaptarea nuvelei spre o colaborare destul de largă cu autorul. Se merge cu o anticipație a dezastrului peste cea construită de Bulgakov: ce s-ar întîmpla cînd Gogoloi (sinonimul lui Șarik din text!) ar pune stăpînire nu doar pe motanii din Moscova, dar și pe casa Profesorului plecat la un Congres. Sigur, imaginația fiecăruia e liberă să brodeze pe tema dată de Bulgakov. Spectacolul pare mai degrabă o variațiune pe o temă din Bulgakov, mai facilă și comercială. Cestiuine de opțiune, de accente. Momente coregrafic-muzicale sînt dublate uneori de replici de estradă. Publicul nu foarte numeros și "expresiv", cum îl numea inspirat un coleg, a gustat *doar* aceste scene, foindu-se și consumînd bombonele în restul timpului. De la rafinate rezolvări în *Don Juan à la russe* (Teatrul Odeon), *Cazul Gavrilăscu* (Teatrul Nottara și ARCUB) și *Regina mamă* (Teatrul Național din București), cu stări și atmosferă, cu forța textului, chiar și adaptat sau dramatizat, cu subtile interpretări actoricești și spații scenografice pe măsură, mi se pare, de data asta, o alunecare paradoxală spre facil, super-

ficial, o abordare cu inflexiuni de revistă. La această manieră își aduce din plin contribuția actorul Radu Gabriel alias Gogoloi, care are o... ușurință în a reduce dimensiunile și transformările personajului său cu două capete într-un golanaș de la oraș. Prin comportament și limbaj. Mi se pare mai decentă "interpretarea" din prima parte, a ciinelui. Aici însă, cred că se produce o greșală majoră: m-ar fi interesat cum rezolvă un actor acest personaj nu doar prin costumarea propriu-zisă, ca la teatrul de păpuși, în animalul cu pricina, la îndemîna, ci prin mijloacele artei actorului: mimică, gestică, sunet, mișcare etc. O vulgaritate excesivă în jocul lui Radu Gabriel, care nu aduce nici un serviciu spectacolului, și nici profesiei sale. Ratează un rol extrem de ofertant. Corneliu Revent - Profesorul Preobrajenski și Ilie Gâlea în asistentul său Bormenthal țin balanța, cu rigoare în evoluția scenică, să nu se incline de tot în partea cealaltă. Spațiul realizat de Liliana Cenean și Ștefan Caragiu rezolvă delimitări multiple și funcții diferite ale încăperilor, cu transformări rapide și eficiente, pînă la cea globală: de la interiorul burghez, cochet, rafinat, cu obiecte de preț, la secția de ecarisaj patronată de tovarăș revoluționari. Poate costumele Zinei și Dăriei, fidele asistente și menajere ale Profesorului, sînt undeva pe la jumătatea drumului: nu merge materialul lucios, pretențios al rochițelor, cu varianta saluri, broboade, ciorapi fini negri, șosete groase albe și un fel de pîslari.

Mă întorc și mă întreb, din nou, și după acest spectacol: Omul cu inimă de ciine - călău sau victimă?

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

ANUL 1998 a fost, în spațiul artelor plastice românești, un an al evenimentelor mari, indiferent dacă prin această formulă înțelegem momentele de construcție sau eșecurile răsunătoare; pentru că și unele și altele au, la urma urmelor, aceeași îndreptățire de a stîmni interesul publicului și reacția observatorului. Ba chiar, pînă la un anumit punct, coexistența lor este normală și ea dezvăluie dialectica subtilă a unui fenomen viu, în mișcare, asemenea unui organism cu toate funcțiile deplin exprimate. Este perfect justificat, pe parcursul unui an calendaristic, să se organizeze expoziții personale și colective importante sau, uneori, chiar memorabile, după cum tot în firea lucrurilor sînt erorile și ratările inocente, cele care țin, cu alte cuvinte, de însuși metabolismul fenomenului. Numai că marile ratări ale anului nu sînt chiar inocente și ele exprimă, în primul rînd, o gravă confuzie de valori și, mai apoi, o severă criză instituțională, după cum marile evenimente sînt, cu precădere, proiecte individuale sau, în mod paradoxal, componente și forme de răspuns ale aceleiași crize. Dacă ar fi să inventariem, pentru început, expozițiile personale, curente sau cu un caracter retrospectiv, se va observa ușor că ele sînt fie expresia unui program curatorial personalizat și cu o evidentă continuitate, cazul Oficiului Național de Expoziții, reprezentat de Mihai Oroveanu, sau al Galeriei Catacomba, condusă de Sorin

Dumitrescu, fie debușul prin care se descarcă o criză cronică sau o stare exasperantă de monotonie. Chiar dacă am amîni numai expoziția Danielei Făiniș, deschisă la Etaj 3/4, și ar fi suficient pentru a identifica amploarea proiectelor Oficiului Național de Expoziții, după cum expozițiile Ion Lucian Mumu, Ioana Bătrînu etc., deschise la Catacomba, dovedesc același lucru în ceea ce privește criteriile valorice ale Fundației Anastasia în domeniul curatorial. Importanțele expozițiilor Alexandru Țipoia, Ion Grigorescu, Ion Bitzan, Marin Gheirasim și Marian și Victoria Zidaru (cea mai coerentă expoziție din ciclul hemoragic Noul Ierusalim, pe care cei doi vizionari au organizat-o pînă acum) sînt, chiar dacă pare ciudat, un epifenomen, o construcție culturală secundară ce încearcă să substituie și să camufleze eșecul Muzeului Național de Artă ca muzeu. Aceste mari evenimente, care oferă o privilegie largă asupra artei noastre contemporane, sînt, dincolo de importanța lor strictă, dovezi incontestabile că Muzeul a fost dislocat din funcția sa originară și transformat în galerie curentă. Dar în afara acestui eșec subtil, disimulat cu multă grijă în spatele unor performanțe într-un alt registru, Muzeul Național de Artă a oferit și cele mai spectaculoase eșecuri nefardate. În această categorie intră Expoziția Radu Dragomirescu, abuziv închisă înainte de termen, Expoziția Henry Mavrodin, în cadrul căreia vanitatea narcisiacă și efortul disperat

de a bandaja vidul nu se puteau manifesta altfel decît prin organizarea a două vemisaje, și Expoziția monografică Ion Țuculescu, suspendată la timp de către Ministerul Culturii, după ce a fost deschisă parțial în holul și în cele două spații derivate ale Muzeului Colectiilor. Tot de muzeu și tot ca program anex, dar, de această dată, de două muzee care chiar au o activitate specifică, se leagă o altă serie de evenimente artistice spectaculoase și profunde. În cadrul Muzeului Agriculturii din Slobozia, pictorii Ion Dumitriu, care, prematur și abrupt, ne-a și părăsit în 1998, Teodor Moraru și Alexandru Chira au organizat trei mari expoziții cu un caracter monografico-tematic. Iar într-un alt muzeu de artă, în cel de la Arad, sculptorul Ovidiu Maitec și-a deschis, spre finele anului, o retrospectivă cu puținele lucrări care au scăpat de focul misterioas care i-a devastat atelierul în decembrie 1989. Tot un amestec de triumf și de eșec este și ultima ediție a Salonului municipal care, pentru prima oară, a ieșit din conformismul și din stereotipia ce păreau de neînvins. Organizarea pe secțiuni, expunerea vie, eliberată fără prea multe precauții de obsesiile generațiilor și ale genurilor, folosirea tuturor spațiilor specializate din București, cu alte cuvinte, proiectul în ansamblu său, dovedesc, pe de o parte, eșecul vechilor mentalități ale Uniunii Artiștilor Plastici și, pe de altă parte, eficacitatea personalizării acestor evenimente prin acte curajoase de cu-

ratoriat. Și în aceeași categorie a evenimentelor importante ar mai putea fi trecute Expoziția Intermedia(Art) de la Oradea, susținută de Centrul Internațional de Artă Contemporană București și două dintre cele mai tinere simpozioane din țară: cel de pictură de la Rimetea, Alba - Iulia, organizat de pictorul Alexandru Antonescu, și cel de sculptură în metal de la Calărași, organizat de către Inspectoratul pentru Cultură, condus de poetul Ștefan Drăghici. După cum un mare eșec este faptul că ediția din acest an a Simpozionului de sculptură în lemn de la Garina, jud. Caraș-Severin, inițiat de Bata Marianov, nu a mai avut loc, fiindu-i substituit un pseudosimpozion de sculptură în piatră, organizat de cîțiva amatori locali.

Chiar dacă această prezentare locală nu cuprinde fapte și informații noi - despre majoritatea evenimentelor s-a vorbit pe larg la momentul potrivit -, privirea de ansamblu oferă o altă perspectivă; toate evenimentele importante sînt legate strîns de proiecte personale, de un anumit curaj individual și de forme de organizare noi, în timp ce eșecurile, grosolane sau subtile, se leagă direct de politica sau de acțiunea nemijlocită a vechilor instituțiilor: ineficiente, birocratice și încremenite. Cît vor mai dura aceste inerti și cît le mai trebuie artiștilor să scape de prejudecăți, poate vom vedea în bilanțul anului următor.

Chestionar cu gripă

O INSTITUȚIE de mare importanță - teoretic - în cultura României, și, practic, în derivă de câțiva ani buni, Arhiva Națională de Film (ANF), are, de puțin timp, un nou director: filmologul și istoricul de film BUJOR T. RÎPEANU. Așadar, Arhiva, pentru prima dată în istoria ei, e condusă de cineva *de strictă specialitate*. Semnalăm cititorilor noștri evenimentul, ca pe o șansă ca, în sfârșit, la Arhiva Națională de Film să se schimbe ceva (în bine, firește!).

I-am adresat un "chestionar" noului director al Arhivei, B.T. Ripeanu, care - cu toate că era încolțit de gripă -, iată, ne-a răspuns, prin e-mail:

În anii '70, când erai "lucrător ANF", v-ai fi imaginat amploarea pe care o va lua degradarea instituției?...

La începutul anilor '70 credeam că nu este decît un pas - e adevărat dificil - pînă ce Arhiva noastră de Filme să atingă standardele și performanțele cinematocilor europene pe care le cunoscusem. După întoarcerea de la stagiul efectuat la Bruxelles, "mi s-a dat peste mină"; și nu doar de stăpînire, ci și - surpriză! - de către unii colegi care m-au socotit "nebun" în pretențiile mele: "La noi nu se poate și gata!" Mi-am exercitat profesia de istoric de film și arhivist cu satisfacțiile și neplăcerile, cu promovările și cererile de eliberare din funcțiile deținute - șef al documentării, șef al catalogării... Degradarea instituției și a relațiilor umane se producea cu viteză. Și cînd am simțit că nu mai puteam face nimic am părăsit, în anii '80, Arhiva. Ce-a urmat în continuare depășea orice închipuire. Și nu numai pînă în decembrie '89, ci din păcate în continuă escaladă și după această dată.

De cînd datează dorința de a fi directorul ANF?

Din clipa în care m-am simțit capabil de a pune altceva în locul imposturii, iresponsabilității și mizeriei morale care

copleșeau o instituție căreia îi dedicasem mulți ani din viață. dar să fim bine înțeleși: nu am legat conștientizarea acestei capacități de condiția administrativă a "directoratului". Poate doar tîrziu, recent, atunci cînd quasi-totalitatea părerilor conduceau spre același diagnostic: e prea tîrziu, la Arhivă nu se mai poate face nimic. Paradoxal, concluzia apăsătoare în chiar momentul în care angajarea Ministerului Culturii - materială, legislativă și managerială - crea o conjunctură favorabilă.

Ce ai simțit cînd v-ai văzut visul cu ochii?

Nu este visul meu, ci mai degrabă o prinsoare cu mine însumi și împotriva multora. În primul rînd aceia care s-au împotrivit cu disperare "ipotezei" de a mă vedea conducător al Arhivei, și care au făcut tot ce le-a stat în putință, inclusiv calomnii, să întîrzie acest moment. Dar am simțit că ceva depinde de mine, acum, și de aceea am participat necrispat la concursul organizat de Ministerul Culturii; știam foarte bine că greul de abia începe...

Cum ai răspunde "criticilor" care vă consideră, eufemistic spus, un coleg incomod?

Da, sînt incomod! În primul rînd (și cred că am acest drept, la vîrsta și experiența mea), sînt incomod pentru parveniți, aroganți, leneși, necinstiți. Da, sînt incomod, ca toți "radicali" prin structură, și de aceea cu multă greutate pot găsi un modus vivendi și o "mică înțelegere" cu cei care își construiesc viața pe compromisuri. O fi poate și zodia de vină, dar cred că mai este și altceva: moștenirea a două generații de magistrați și a altor citorva de aprigi moșneni buzoieni care îmi stau în spate. Credința mea în dreptate și adevăr, deplina permeabilitate la argumentul rațional (profesional) cred că pot scuza faptul că sînt "incomod".

Vă așteptați la ceea ce ați descoperit în prima lună de directorat?

Deși eram prevenit că într-o aventură și că acceptarea poate să însemne o sinucidere, acum, la o lună de la instalare, pot spune că ceea ce am găsit în Arhivă întrece orice așteptare, așa cum, vai, de atîtea ori realitatea întrece închipuirea. Încerc, încerc să rămîn relaxat și calm și cred că reușesc, pentru că nu sînt legat în nici un fel de "scaunul directoral". Dacă m-am angajat în această aventură, voi merge pînă la capăt: acest capăt înseamnă revenirea instituției la locul pe care l-a ocupat la un moment dat în contextul culturii cinematografice românești și în comunitatea internațională a arhivelor.

În ce măsură are sau nu are putere directorul unei instituții de stat?

Îngrădiri? La fiecare pas. Poate unele chiar necesare. Oricum, experiența ultimilor șapte ani, de directorat la Editura

"Video" - și ea instituție publică în sistemul Ministerului Culturii - sper să-mi fie utilă.

Cum vedeți raportul cultură-administrație?

Fiind o instituție de cultură, o instituție de patrimoniu cultural, nu pot concepe altfel activitatea de aici. Nu-mi fac iluzii în privința măcinătoarelor activități administrative, în această conjunctură în care instituția trebuie să revină la normalitate. Nu înțeleg să joc rolul sacrificatului, al istoricului de film care nu-și duce pînă la capăt cercetările sau al filmologului care trebuie să-și dedice, o dată cu numirea sa într-o funcție administrativă, toată energia problemelor de acest tip. Și aici este locul unei înfringeri posibile. Dar vom vedea care pe care.

Care ar fi "prioritatea priorităților", în strategia directorială?

Salvarea colecțiilor de filme, grav amenințate de distrugere, în chiar interiorul unei instituții de patrimoniu.

Cum vedeți instituția peste 20 de ani? Care ar fi varianta roz? Dar varianta neagră?

Nu pot face pronosticuri pentru un asemenea - prea lung pentru mine - interval de timp. Dacă, însă, peste trei ani îmi voi fi îndeplinit ce mi-am propus, retrăgîndu-mă apoi strict în cercetările mele de istorie a filmului, va însemna mult pentru mine. A pronostica viitorul instituției? E un viitor pe care mă voi strădui să-l modelez cu mult mai multe nuanțe de culoare!

Eugenia Vodă

MUZICĂ

Filarmonica bucureșteană a împlinit 130 de ani

S-A URMĂRIT fără clintire ca acest moment aniversar să aibă loc tocmai pe data de 15 decembrie, moment în care, cu treisprezece decenii în urmă, a avut loc primul concert, cel inaugural, al Societății Filarmonice Române; concertul fusese condus de Eduard Wachmann, primul director al orchestrei, muzicianul de mare răvnă, cel care - pe parcursul întregii sale activități, pînă în anii primului deceniu al secolului nostru - a urmărit în egală măsură consolidarea unei orchestre de nivel profesionist dar și formarea unui public educat în marea tradiție a literaturii clasico-romantice. Este perioada formării și consolidării principalelor instituții ale statului, inclusiv a celor culturale artistice. Este perioada marilor începuturi, perioada primelor decenii de domnie a Regelui Carol. Mulți specialiști au venit din străinătate, inclusiv din Germania, mulți s-au stabilit în țară, definind atmosfera europeană a momentului, în consens cu marea circulație a ideilor, a valorilor, ce străbateau întreg secolul al XIX-lea. Ne îndepărtăm de Levantul cu iz fanariot pentru a încerca a ne integra spiritualității vest-europene. Nefiind istoriograf, preiau informația corectivă a unui binevoitor coleg de breaslă pentru a observa că Wachmann însuși s-a născut la București în deceniul al patrulea al secolului trecut, manifestând vocația constructivă a epocii celei noi. În aproximativ 25 de ani realizase, deja, un număr de o sută de concerte. Fusese deschisă noua sală din Palatul Ateneului Român.

În mod simbolic, bagheta dirijorală i-a fost înmănată lui George Enescu... Se cânta mult Beethoven și Wagner. Înainte de 1900. La un secol după debutul lui George Enescu, la Ateneu, în calitate de dirijor și de compozitor, aniversăm cei 130 de ani ce au trecut de la înființarea Societății Filarmonice Române. Nu știu dacă momentul a fost gândit inițial sau dacă a fost ulterior introdus între concertele săptămânale, obișnuite, ale orchestrei. Lucrări beethoveniene: Fantezia pentru pian, cor și orchestră, Simfonia a IX-a, în re minor, sunt opus-uri ce figurează în repertoriul numit standard al tuturor colectivelor simfonice ce se respectă. "Preludiul la unison", din suita I-a pentru orchestră de Enescu, se constituie într-un moment emblematic, așa îndrăzni să spun, pentru instituția Filarmonicii bucureștene. În mod obișnuit, un asemenea program se pregătește în maximum două repetiții; eventual într-o singură "generală". Probabil, cele afectate cocerului la care mă refer, nu au fost suficiente. Pe parcursul, celebrului opus enescian, în destule momente, în "Preludiul la unison", unisoanele corzilor erau aproximative, nu erau "curate". Fantezia beethoveniană pentru pian, cor și orchestră, nu a sunat ca fiind asamblată în compartimentele acesteia, nu a fost, spunem noi, "așezată în albia ei". Chiar maestrul Valentin Gheorghiu însuși nu a fost "la largul său". În schimb, dirijorul Cristian Mandeal, directorul actual al Filarmonicii bucureștene, a avut prilejul - să zicem astfel - să-și ia "partea leului". Sim-

fonia a IX-a a fost excelent construită, în mod special în părțile mediane ale acesteia. Mă gândesc la structura clară, coerent formulată a Scherzo-ului, la forța de iradiere a acestuia, la cursivitatea fluentă mai puțin meditativă dar sensibil emoționată a părții lente. Frazarea nu a fost inutil încărcată din punct de vedere expresiv; elocvența frazei nu era șarjată, au fost detaliate cu sens clarificator, mai ales la corzi, doar nervurile de forță. Neglijent formulat, solo-ul de corn nu a reușit să deranjeze structura mare a acestui nucleu spiritual al lucrării. În ciuda decalajelor din marea fantezie vocal simfonică finală, întreaga lucrare a fost articulată într-un spirit vădit pozitiv, de o concretețe sonoră frapantă ce poate contrazice suportul idealic al lucrării. Este însă un punct de vedere coerent formulat pe care nu poți să nu-l respecți. Regretabil rămîne faptul că nu s-a reușit alegerea unei distribuții potrivite în alcătuirea cvartetului solistic vocal. Căci tînăra soprană Doina Dimitriu a fost literalmente zvărlită într-o probă de foc pentru care nu era încă pregătită; este una dintre cele mai problematice partituri de soprană și nu sunt convins că tînăra solistă este conștientă de riscurile pe care și le asumă, în continuare, în repertoriul concertant, în pagini dintre cele mai dificile, mai periculoase. Noi riscăm, în continuare, și mergem la aceste concerte. A fost convenabil rezolvată partitura mai restrînsă încredințată mezzosopranei Viktoriei Vizin. Slabă, deloc reprezentativă, vocea tenorului Șerban Băcilă nu a trecut

în sala de concert. În schimb, bas-baritonul Ion Țîbrea, deși "nu a prins" o zi prea bună, a demonstrat că dispune de o remarcabilă experiență în domeniul oratorial. Inclusiv prestația corului a fost nesigură; în ce privește emisia vocală pe partide, construcția frazării în relația acesteia cu textul rostit în original, în limba germană. În rest...pe scenă dar mai ales în sală, momentul a fost perceput ca fiind sărbătoresc. Căci mulți aud - inclusiv Ministrul Culturii Ion Caramitru, inclusiv D-na Ministrul Secretar de stat Maria Berza, inclusiv președintele Senatului României, Domnul Petre Roman, și mulți alții prezenți în sală... dar puțini pricep; printre aceștia din urmă dirijorul Iosif Conta, dirijorul Mihai Brediceanu, fostul director al Filarmonicii bucureștene. Le-a fost dat să colaboreze cu decenii în urmă, ne aducem aminte, cu doamnele Emilia Petrescu și Marta Kessler, cu maestrul Petre Ștefănescu-Goangă, Marius Rintzler, Ion Piso, Valentin Teodorian... În vederea proximei aniversări, peste cinci sau zece ani, am sugera conducerii de atunci a filarmonicii, dacă ar fi posibil acest lucru, să aibă în vedere expunerea în marea rotondă a Ateneului, inclusiv a bustului primului director al instituției, personalitate evocată în debutul acestor însemnări. Poate măcar atunci, cu prilejul festivităților de dezvelire, chiar și "o anumită parte a presei" de specialitate, va fi invitată. Așa cum se obișnuiește la casele mai mari.

Dumitru Avakian

PREPELEAC

de Constantin
Toiu

Monstrum horrendum ingens

SVONUL văzut de Virgiliu în *Eneida*: "Monstrum, horrendum, ingens,..." *Monstru fioros, uriaș, care fulgi citi are pe trup/ Tot atîția ochi veghetori, vigilenți, are sub fiecare, și, nemaipomenit, (mirabile dictu)/ Tot atîtea limbi și guri dau glas ciulind tot atîtea urechi...* "tot ora sonant, tot subrigit aures."

Concluzie: "Tam ficti preavique tenax quam nuntia veri." *Crainic tenace al minciunii și netrebniceii cit și al adevărului.*

Mai bine spus FAIMA. Deși, fiind vorba de un substantiv masculin, unii preferă să traducă prin Svonul, care el ar fi monstrul...

Cuvinte folosite des prin anii cincizeci în timpul propagandei totalitare. Mai mult gîndite, rostite în gînd,... șoptite sieși... *monstrum horrendum ingens*... Propaganda dezlanțuită... Faima cultivată, impusă, falsă. Definiția virgiliană mă obseda... Virgiliu însoțindu-l pe Dante în infern... Cuvinte pe care aveam să le aruncăm pe furie între noi din cînd în cînd prin plimbările noastre,... între mine și Ion Negoitescu, în deambulările noastre pe străzile incremenite; el avînd un mic defect de vorbire, mai ales cînd se emoționa, pronunța silabisind monstrum horrrren- (aici se împiedeca puțin) dum in-gens... Complici cu Virgiliu. Recitînd și altele din *Eneida*... Noaptea ridicîndu-se din ocean,... *involvens umbra magna terramque polumque mirmidonumque dolos*... învîluind cu o umbră imensă pămîntul și polii și vicleniile grecilor (Cînd cu calul lor troian). Cu asta m-am apărât de fapt,... clasicii,... Platon,... certîndu-mă cu bunul Rachmuth, evreul blajin, însă indoctrinat, sincer, și care susținea că autorul mitului Peșterii era un reacționar și un idealist... Și-i spuneam, cu candoare, (și sînt sigur că nu m-a turnat niciodată, fiindcă totdeauna vorbeam singuri fără să mai fie altcineva de față) - că cine practică o asemenea filozofie (aluzie la tot lagărul), nu avea sorți de izbîndă. Nu spuneam chiar așa; dar reieșea.

În ședințele apăsătoare ale epocii, mă retrăgeam în mine iar atenția de la ceea ce majoritatea asculta cu religiozitate era abătută cel mai adesea prin texte clasice pe care le țîn minte și acum... De exemplu cele citate mai sus din *Eneida*, pe care în bună parte, fragmente, le știam pe dinăfară, începeau astfel:

Veritur interea coelum ruit oceano nox... (abea pe urmă urmînd cele citate mai sus: *involvens umbra magna* etc. - *între timp cerul se învîrte și noaptea năvălește din ocean*...) Erau texte și texte. Șoptite după împrejurări mai grele sau mai suportabile. Ce repetam însă cel mai des în sinea mea în timpul cite unei cuvîntări lungi plină de slogane, singur-singur, neauzit, nebănuit de nimeni, opunînd textul ca o pavază contra palăvrăgelii ideologice, ieșind, scăpînd din ea, refugiindu-mă ca un iepure, primăvara, pe un sloi de gheață în timpul dezghețului primăvaratec, erau aceste cuvinte ale lui Virgiliu, tot din *Eneida*, *mirmidonumque dolos*. Efectul extraordinar al situării vicleniilor grecilor, pomenite, - și vicleniile grecilor, între fenomenele grandioase ale naturii, cu noaptea învîluind pămîntul abia ieșind din ocean, învîluind *polumque*, și polii; și,... aici vine surpriza virgiliană, atît de grea și de modernă, estetic vorbind... După toate

aceste, ea, noaptea acoperind și vicleniile grecilor. Vorbitorul de la tribună tuna și fulgera contra claselor stăpînitore, contra exploatării omului de către om... Mă uitam la el, ca surd, sau orb, șoptindu-mi de zeci și zeci de ori, cu ochii ațintiți înainte, într-o prefăcută luare aminte: ... *mirmidonumque dolos*.

Ce curios... Acum îmi aduc aminte de ce, memorasem cu atîta fidelitate versurile epopeii, - mai ales pe cele citate mai înainte. Elev fiind la liceul Dr. Meșota din Brașov, în clasa opta, la secția de latină, făcusem o excursie cu toată clasa aproape pe Piatra Mare, mai ușor accesibilă decît Piatra Craiului. Ne însoțea profesorul de latină, Hoidas, un tînăr foarte distins și elegant, cu părul cirionțat, îmbrăcat mereu la patru ace și schimbînd zilnic cravatele și batista albă imaculată din buzunarul de sus al hainelor bleumarin cel mai adesea. El purta pe degetul inelar un inel cu un rubin, nu mare, însă veritabil, făcînd să scape focuri în mersul profesorului încolo și-ncoace printre bănci, - (acum îmi dau seama că l-am iubit ca profesor cel mai mult). Mi-a rămas în minte acest inel bărbătesc, fin, (nu un ghiul mitocănesc, țigănesc) pentru că atunci cînd răsfoia în picioare, la catedră, catalogul, sau căuta în el ceva, gata să aștearnă o notă, Hoidas întindea brațul drept cu o manșetă strînsă lăsînd să se vadă cămașa albă și ea de mătase, cu niște butoni mici, niște biluțe de aur, și apăsînd foaia catalogului lăsînd pe ea o linie. Scos la tablă, pentru a analiza o propoziție: *Ibis, redibis*... vazusem mișcarea brațului și dunga lăsată pe pagina de inelul cu rubin... Sau, asta fusese altădată? Cînd, nu mai știu pentru ce, dar tot scos la tablă, promisem un 10 îndelung caligrafiat, în același catalog. Poate...

În ziua aceea, cînd făcusem excursia în Piatra Mare cu mai toată clasa, Hoidas nu-și schimbase îmbrăcămîntea, cum se face cînd vrei să urci un munte. Nu. El începuse urcușul îmbrăcat tot așa, elegant, cu niște pantofi negri subțiri, cu haină, cravată, în capul gol fiind începutul verii. Fuma. Și pentru că avea acest nărav, care îi îngălbenise degetele mîinii drepte, arătătorul și inelarul (cu rubinul) respira greu, oprindu-se des la suș... Era aproape de inserat. Ne apropiam de cabana Pietrii Mari, unde urma să dormim o noapte, de sîmbătă pînă duminică. Profesorul arăta prost de tot. Nu mai putea să respire. Și, culmea, el, care nu fuma niciodată în prezența noastră, își scosese tabachera de argint din buzunar, luase din ea o țigare pe care o bătuse cu un cap pe tabachere - era un Tomis, fără filtru, filtre, la țigări, nici neexistînd pe atunci, și, tacticos, regăsindu-și respirația, o aprinsese. La primul fum albastrui tras și trimis în vazduhul pur al înălțimii, în timp ce soarele se pregătea să apună, ceva m-a silit să spun, să fac ceva. Nu-mi pot explica nici azi. Tot ce pot să spun, că premiant fiind, la latină, și oarecum răsfățat, sau fiindcă îmi plăcea atîta profesorul, care acum sta și fuma, pe gînduri, m-am trezit, lingă el, recitînd rar de tot cu cabotinismul vîrstei:

Vertitur interea coelum ruit oceano nox (pînă la capăt).

Atunci, terminînd, Hoidas îmi puse pe umăr mîna dreaptă, admirativ, cu inelul de aur cu rubin scîlipind în traectoria lui spre locul unde soldatul, după instrucție, primește de obicei primul său grad, auriu și el, de frunză.

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea LXII

Rotopanești
miercuri

Domnului Enache Secara
Hohenheim

Draga Enache,

ÎȚI TRIMIT un faire part, poate nu l-ai primit; e anunțul căsătoriei dintre Aglaia Paraschiva Lupan și contele Odoaker Michael Nepomuk August Alexander von Rügen.

A fost o nunta de pomină, două zile la Falticeni și trei la Rotopanești. Contele a trebuit, după obiceiul vechi, să facă proba de barbație, să sară calare peste 7 vase de vin, ca să-și răpească mireasa. Peste 7 poloboace nu s-a încumetat să treacă; de aceea, socru-său a înșirat 7 damigene peste care calul a sarit cu ușurință. Un singur incident a produs mai degrabă haz decît supărare. Țiganii, slobozi acum, se uitau la petrecere pe sub gard. Sărbătoreau și ei, în legea lor, pe regele de șapte zile, Odoaker, cel care i-a condus prin pusta ungurească. Au descoperit între nuntași pe magistrul Schuller, care pretindea că fusese angajat de Odoaker ca secretar. L-au uns cu păcură și l-au tăvălit prin fulgi de gîscă de l-au făcut de rușine. După cum vezi, Aglaia ne-a jucat festa la amîndoi. Din doi, a ales pe al treilea. Eu îi doresc multă fericire, să aiba parte de contele ei vreme îndelungată. Iar pe tine, te îmbrățișez și îți spun la revedere în București, capitala României, dacă o mai știi.

Neculai.

Fundația pentru o societate deschisă - România Open Society Foundation - Romania

anunță

următoarele titluri pe care dorește să le finanțeze în 1999,
în cadrul colecției "Cărți fundamentale ale culturii române"

• P.P. Carp, *Discursuri parlamentare*

• Virgil Madgearu, *Agrarianism, Capitalism, Imperialism*

• Ion Creangă, *Povești, Povestiri, Amintiri*

• Mircea Eliade, *Tratat de istoria religiilor*

• P.P. Panaitescu, *Introducere în istoria culturii române/Problema istoriografiei românești*

• Alexandru Philippide, *Originile românilor*

• I.D. Ștefănescu, *Pictura religioasă în Muntenia și Transilvania de la origini pînă în prezent*

• Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare cu privire asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I*

Editurile care doresc să se înscrie în competiția pentru realizarea

acestor proiecte vor prezenta un dosar care să conțină:

■ Formularul tip completat (în două exemplare)

■ Descrierea proiectului conform indicațiilor din formular, incluzînd:

- un calcul financiar detaliat;

- nominalizarea persoanelor care vor realiza îngrijirea ediției și prefața (prefața trebuie să aibă aproximativ două coli editoriale);

Criteriile de selecție vor fi:

- calitatea științifică a ediției;

- realizarea unui tiraj de 4000

exemplare și a unui preț de vânzare accesibil publicului larg;

- prestigiul editurii.

Volumele vor apărea respectînd formula grafică a colecției.

Termenul limită de depunere a dosarelor este 15 martie 1999.

Informații suplimentare și formulare de înscriere se pot obține de la sediile Fundației pentru o Societate Deschisă din:

București - Calea Victoriei 155, bl. D1, sc. 6, et. 2; tel: 01-6597427, 659-1321, fax: 01-3127053, e-mail: info@buc.osf.ro - luni-joi: 14.00-17.00;

Cluj-Napoca - str. Tebei nr. 21; tel: 064-420480, fax: 064-420-470, e-mail: info@cluj.osf.ro - luni-joi: 14.00-17.00;

Iasi - str. Moara de Foc nr. 35, et. 7; tel: 032-252920, 252922, fax: 032-252926; e-mail: info@iasi.osf.ro - luni-joi: 14.00-17.00;

Timișoara - str. Semenici nr. 10; tel: 056-221470, 221471; fax: 056-221469; e-mail: info@timis.osf.ro - luni-joi: 13.30-16.30;

Arad - Biroul de informații, Bd. Decebal 2-4; tel: 057-284000; fax: 057-284000; e-mail: imarc@timis.osf.ro, luni-joi: 14.00-18.00.

CĂRȚI
STRĂINE

prezentate de
Andreea
Deciu

● Actualitatea editorială ●

CANONELI PE TEMA CANONULUI

MĂ ÎNGRIJOREAZĂ, într-o anumită măsură, apariția impresionantă a cărții a lui Harold Bloom *The Western Canon. The Books and School of the Ages* în traducere românească. Firește, e o îngrijorare retorică, Bloom e oricum un scriitor și un gânditor fundamental în cultura contemporană, ale cărui idei trebuie să circule și să fie cunoscute. Dar contextul apariției studiului său în românește mă pune pe gânduri: în plină *bătălie canonică*, dusă la noi cu un amatorism jalnic, uneori de înși care nu cunosc mai deloc semnificația teoretică a termenului "canon", sau care pricep prin eforturile lor simple răfuiele interne cu o miza mediocră, cartea aceasta cade în poala noastră ca un uriaș bolovan, declarându-ne, bief, următoarele: există un canon, ca o măsură de valoare a literaturii occidentale, el e centrat pe opera shakespeareană, include vreo alți douăzeci și cinci de scriitori, dar orice încercare de a-l "narui" e stupidă sau vulgar politizată. Teoria lui Bloom (daca e într-adevar o teorie, și nu o superba și stătoare afirmație a unor idiosincrasii personale) va da apa la moară, mă tem, conservatorilor din cultura romană, îi va încuraja pe universitarii stăfidiți să refuze în continuare schimbarea *curriculum*-ului academic, va certifica acest mit găunos al literaturii ca miracol și mister, care, oricât ar fi de tulburător și emoționant pentru minți mai confuze, de umanisti prăfuiți, merită scormonit, cel puțin o dată la două decenii. Dacă scormoneala aceasta nu va face decît să îl reconfirmă, *so be it*, dar efortul în sine, cel al re-interpretărilor și mai ales al revalorizărilor, e cel puțin o măsură de igienă intelectuală. Apoi, în condițiile în care la noi ramura resentimentară a criticii (cum îi numește Bloom pe anticanonici) a pătruns doar vag (practic se reduce la o modestă receptare a lui Michel Foucault, tradus pe apucate și la întimplare), cînd despre feminism nu știm mai nimic, decît ce aflăm de la grupări al căror rost e în primul rînd socio-militant, și abia într-un subsidiar subțirel academic, cînd nu știm *absolut* nimic despre noul istorism, cînd lucrăm cu un car de confuzii despre *multiculturalism*, și ne chinăm încă amarnic cu propriile noastre traume intelectuale (vezi alergiile la critica marxistă), cum vom reacționa oare la această magnifică și crunt nedreaptă incriminare? Înainte de a fi avut răgazul să reflectăm la echivalente românești pentru terminologia multora dintre aceste direcții de gîndire care îl irită pe Bloom, iată că mai întîi ne parvine proasta lor reputație. Nu mă număr printre cei ce insistă asupra necesității importurilor teoretice (dimpotrivă, e clar că anumite școli critice de peste Ocean nu au ce căuta la noi), dar mă intrigă să aud rechizitorii făcute cu ignoranță. Aceasta ignoranță arțagooasă mă tem că va profita de studiul lui Bloom. Pentru cititorul

echilibrat și fără angoase teoretice, cartea e, ce-i drept, un deliciu.

Mai am un motiv de îngrijorare: cartea apare într-o traducere incalificabilă și o ediție pe măsură. Nu găsesc un adjectiv potrivit pentru a sugera măcar cit de proastă este traducerea Diane Stanciu, dar, dată fiind importanța cărții de care și-a bătut literalmente joc, mă ispitește să apelez la cuvîntul "rușinos". Există pasaje întregi practic ininteligibile, gafe colosale (ce-nseamnă "compulsivitate"?), și o stupefiantă incultură pe care traducătoarea (sau/și redactoarele) și-o divulgă la tot pasul. Nici măcar titlul cărții nu e tradus prea nimerit, tocmai de aceea l-am citat în varianta sa originală. Romanul *Demonii* al lui Dostoievski este tradus ca *Posedații* (calc direct după titlul englezesc), și e limpede că nici traducătoarea, nici cele două redactoare ale volumului nu au auzit de *Memorialul mănăstirii* al lui Jose Saramago, apărut totuși nu de mult la aceeași editură, pe care îl traduce *Baltasar și Blimunda*, pentru că așa a pătruns cartea în traducerea americană. Numele formalistului rus Victor Shklovski este scris *englezeste*, adică Shklovski. Ca exemplu grav de

prin giumbușlucurile teoretice scornite de tot soiul de profesori în criză de inspirație. Pentru acei cititori care se cufundă în fotoliu cu un volum de versuri de Wordsworth (oare există asemenea cititori?) sau cu un roman de Kafka, nu cu ultima novelă feministă a lui Alice Walker. Pentru acest cititor obișnuit, fundamentalmente definit prin pasiunea de lectură, redactoarele erau obligate să construiască un aparat critic la volumul lui Bloom. Multe referințe la Emerson, Wordsworth, Chaucer, Milton, Wallace Stevens vor fi probabil obscure pentru lectorul obișnuit. Nu am stat să le verific pe toate, dar multe dintre titlurile unor opere esențiale pentru tradiția literară occidentală sînt traduse literal din engleză. Ca să le înțeleg, a trebuit să fac operația de retroversiune și să ghicesc cam despre ce operă e vorba. Cîți alți cititori se vor osteni sau vor reuși să procedeze la fel?

Premisa crucială a teoriei lui Bloom este că pentru a înțelege și a iubi literatura cineva are nevoie de răbdare, pasiune și erudiție. E uluitor cum tocmai aceste trei caracteristici simple sînt flagrant violate de varianta românească. "Salvarea", totuși, sta în postfața semnată de Mihaela Anghelescu Irimia, un studiu subtil, temperat, erudit, al istoriei conceptului de canon, precum și o exegeză concisă, în care descoperi însă informație foarte importantă, a gîndirii lui Harold Bloom și a prizei ei în America. Pentru că e scrisă inteligent și cu farmec, s-ar putea ca această postfață să fie de fapt partea cea mai importantă din întreg volumul.

Sigur, cartea lui Harold Bloom nu e, cu lehamite o spun, nici prima, nici ultima traducere eșuată, după cum această ediție nu e nici ea un caz izolat în materie de lucru făcut de mintuială. Și atunci de ce atîta zarvă? Pentru că un fiasco de asemenea proporții trebuie să ne facă să reflectăm serios la un lucru important: ce înseamnă a traduce o operă fundamentală. Deși probabil știm cu toții că există o filozofie a traducerilor, studii teoretice sofisticate care dezbat problema traducerii, la fel de probabil e că am ajuns să vedem în *traducători* persoane modeste, cu un profil intelectual oarecare. În timpul guvernului comunist, mai ales pe la începuturile lui, mulți scriitori români valoroși și-au găsit un refugiu în traducere, în sens uman, ca formă de supraviețuire de la o zi la alta, dar și profesional, pentru că numai așa au izbutit să rămînă în interiorul literaturii. Lor le datorăm luxul unor traduceri extraordinare. Alți traducători care și-au început cariera în anii aceia, fără a fi ei înșiși neapărat scriitori, au rămas fideli meseriei, și datorită lor am putut citi splendide talmaciri din Henry Miller (Antoaneta Ralian) sau Cortasar (Tudora Șandru Mehedinți). Dar profesiunea de traducător pare a fi pe cale de dispariție. Astăzi există *translatiori* și *interpreți*, de multe ori conduse de scurgere ale limbajului de lemn folosit de politicieni sau așa-zii

businessmen, care nu au însă nici o legătură cu literatura. Meseria în sine pare a-și fi pierdut prestigiul, poate pentru că ea nu mai reprezintă o formă de supraviețuire, nici materială, nici intelectuală. E prost platită și aduce un capital cultural mic (ah, ce-l enervează pe Bloom expresia "capital cultural", dar cit de amarnic importantă e ea!). Cu zece-cincisprezece ani în urmă cărțile de teorie literară aparute la Editura Univers erau traduse și îngrijite de profesioniști, adică de oameni dispuși să își investească nu doar timpul, ci și cunoștințele, expertiza lor, în conceperea unui volum. Este fundamental ca misiia traducerii volumelor teoretice să revină specialiștilor. Pentru asta știu că nu editurile sînt în primul rînd responsabile, ci tocmai specialiștii. Sigur, astăzi ei își scriu propriile cărți, își țin propriile cursuri, fac cercetări în străinătate, dar trebuie convinși cumva să re-preia misiunea ingrată a traducerilor. Altminteri, se subminează singuri: ce soartă vor avea propriile lor tratate într-o cultură invadată între timp de texte teoretice ininteligibile, confuze, pline de greșeli?

Nu mi-a rămas suficient spațiu pentru o discuție serioasă a teoriei lui Bloom. De altfel, voi reveni la această carte pentru a insista asupra conținutului ei. De acest conținut se vor bucura cititorii la ediția a doua a cărții, *corectată*, în pregătire la Editura Univers. Bătălia canonică, la limită, e un episod într-un război mai mare, între raționaliști și relațiviști. Numai că, în vreme ce războiul continuă, bătălia canonică, așa cum o conduce un Harold Bloom, cred eu, e pierdută. Bloom e o specie, din păcate, pe cale de dispariție. Un cititor frenetic și vorace, macinat (era să scriu "posedat", urmărind fiind de rateurile traducătoarei) de pasiunea pentru Shakespeare, pe care îl vede pretutindeni. Nu e deloc de mirare că ultima lui carte, apărută în 1998 și prezentată, laconic ce-i drept, la această rubrică, e intitulată *Shakespeare. The Invention of the Human (Invenția umanului)*. În această carte, de altfel o tulburătoare analiză a operei shakespeareane cu foarte interesante, dar și discutabile speculații și generalizări pornite de la ea, Bloom e cumva mai frînat cu propriile sale idiosincrasii. În deschiderea cărții, pentru a-și justifica subiectul, se întreabă retoric: *Why Shakespeare?* (De ce tocmai Shakespeare?). Și își răspunde la fel de retoric: *Who else is there?* (Cine altcineva mai există?). Nimeni, vor recunoaște probabil unii (mai ales anglistii, evident); foarte mulți se vor revolta, la fel de probabil, alții. În definitiv, ceea ce propune Harold Bloom nu este un canon în sensul neapărat valorizant al termenului, ci un parcurs de lectură, o imensă traiectorie în literatura occidentală, totul a la Harold Bloom. Demonstrația lui se străduiește să ne convingă că toți ceilalți scriitori din canon (Dante, Chaucer, Cervantes, Montaigne, Molière,

Milton, Samuel Johnson, Goethe, Jane Austen, Wordsworth, Whitman, Emily Dickinson, Dickens, George Eliot, Tolstoi, Ibsen, Freud, Proust, Joyce, Virginia Woolf, Kafka, Borges, Neruda, Pessoa, Beckett) plutesc cumva în magma de idei și prototipuri create de Shakespeare. Uneori, demonstrația își atinge scopul, alteori categoric nu. Dar idiosincrasii de lectură ale lui Harold Bloom, cele care îi permit să îl descopere și redescopere pe Shakespeare pretutindeni, sînt, cu toate acestea, seducătoare.

Cel mai serios și dezamăgit reproș pe care îl l-aș putea face lui Bloom (dincolo de logica uneori vicioasă a raționamentelor lui) este că nu joacă *fair* cu adversarul. Pentru cineva care nu știe mai nimic despre Școala Resentimentului și reprezentanții ei, aceștia vor apărea drept o adunătură de universitari de mina a doua, de impotenți mental, refuși politici și sexuali, înși avizi de bani și de putere, speriați de posibilitatea de a-și pierde posturile și de aceea dispuși să cînte în strunele oricărei doctrine la modă, indiferent cit de aberante. E cumplit de nedrept un asemenea verdict care face din Foucault, teoreticienii Noului Istorism, Gayatri Chakravorty Spivak și Henry Louis Gates jr. un talmeș-balmeș în care nu se mai știe *who's who*. Bloom nu polemizează, ci dictează. Canonul occidental, caruia i se închină el, e efigia unei dictaturi, în ultima instanță, pentru că nu amenințarea lui îl irită în primul rînd pe autor, ci simplul fapt că unii pot gîndi în afara paradigmei mentale a canonului. Aceștia i se par, prin definiție, axiomatic, suspecti. Poate că eu sînt caraghios de naivă, dar pur și simplu nu cred că Școala Resentimentului (al cărei corifeu e, între alții, Nietzsche, pe care ce-i drept, Bloom îl lasă în pace) e doar un apanaj al imposturii. Dacă ar fi *polemizat*, argumentele lui Bloom ar fi fost mult mai grele intelectual. Dar el preferă să lune (sau să suspine, după cum îi convine retoric) în axiome de genul "*acuitate cognitivă, forță lingvistică, putere de invenție*", refuzînd scandalizat să creadă că ar putea exista cineva care realmente să nu priceapă exact la ce se referă aceste concepte, în ce se măsoară ele, dacă nu în convenții trecătoare? Cititorul Bloom e fascinant și e imposibil să nu vrei a-l urma în acest voiaj spre "inimă" literaturii, dar criticul și teoreticianul Bloom reprezintă, pentru mine cel puțin, un individ arțagos și arogant. În plus, mă tem că acel cititor obișnuit cărui preținde autorul a i se adresa nu numai că e o utopie, dar nu există așa cum și-l închipuie Bloom. Am văzut cititori americani obișnuiți care citesc ultima novelă a lui Alice Walker, fără să îi intereseze Saramago, nu pentru că școala i-ar fi învățat să fie anticanonici, ci pentru că feminismul de doi bani al lui Walker e mai aproape de orizontul lor de așteptare. *Let's face it*: canonul e pentru elite erudite. A-ți baza demonstrația pe o premisă opusă, cum face Bloom, e un demers eșuat, rațional, din start.

HAROLD
BLOOM
Canonul
occidental

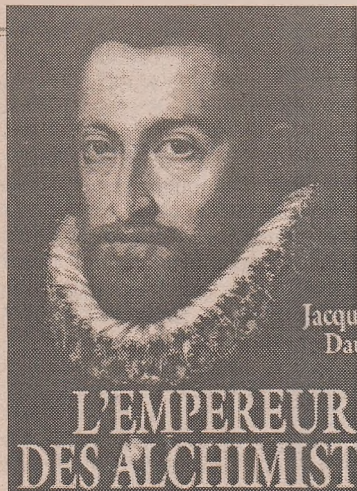
EDITURA UNIVERS

Harold Bloom - *Canonul occidental. Cărțile și școala epocilor*, traducere de Diana Stanciu, postfață de Mihaela Anghelescu Irimia, Editura Univers, București, 1998, 478 pagini, preț nementionat.

ceea ce numeam gafă colosală: lamentîndu-se de pericolul exploziei studiului literaturii într-un Babel de abordări politizate sau amatorist "interdisciplinare", Bloom folosește termenul "balkanize", pe care Diana Stanciu îl traduce drept "balcanizare". "To balkanize" în engleză înseamnă a provoca scandal și anarhie, dar e absurd și ridicol să îl preluăm, cu același înțeles, tocmai noi, în plină zona a Balcanilor! E de ca și cum etnia romilor, de pildă, și-ar autoaplica cuvîntul "tiganie" cu sensul pe care îl dam noi termenului!

Apoi, cartea e ilizibilă tocmai pentru acel cititor cărui Bloom pretinde a-i adresa pledoaria sa: cititorul obișnuit, *the common reader*, cel pentru care literatura e importantă prin capodopere, nu

Împăratul alchimiştilor, Rudolf

CARTEA intitulată *Împăratul alchimiştilor, Rudolf al II-lea de Habsburg* de Jacqueline Dauxois, apărută în limba franceză în 1996, şi aflată acum în curs de apariţie la Editura All, este o *biografie*, gen de scriere care, încă de la începuturile sale, din antichitate, şi-a împletit destinul cu cel al literaturii.

Cum se întâmplă de obicei în astfel de lucrări, autoarea se simte hărţuită de rigoarea impusă de realitatea istorică a epocii, a doua jumătate a secolului al XVI-lea şi începutul secolului al XVII-lea, şi portretul interior, moral şi spiritual, al împăratului Rudolf al II-lea de Habsburg. Dificultăţile provin nu numai din efortul de

documentare, obligatoriu, dar şi din selectarea informaţiilor ce pot să justifice devenirea personajului într-un anumit context istoric. Din punct de vedere literar, şansa de originalitate este principială, în sensul, că orice viaţă este irepetabilă. În cazul personajelor care au avut un destin istoric, evenimentele exterioare ale vieţii lor se confundă cu însăşi istoria. De altminteri, nici nu se poate imagina un portret moral şi spiritual fără o prezentare monografică, dar şi sintetică, a epocii istorice respective, moment crepuscular al imperiului întemeiat de Carol cel Mare. Pe când măiestria literară a autorului constă în utilizarea materialului documentar dar şi a mitologiei şi a anecdoticii ce aureolează personajul.

Jacqueline Dauxois şi-a propus să pună în lumină latura *ezoterică* a personajului, precum şi influenţele nefaste ale acestei inclinaţii care, se sugerează, ar fi cauzat "secreta" a creării premizelor ce au dus la destrămarea Sfântului Imperiu roman german. Având o solidă experienţă literară anterioară (Jacqueline Dauxois este şi autoarea unei biografii a Charlottei Corday, precum şi a unei lucrări monografice, în patru volume, despre *Iluminism*), autoarea dovedeşte măiestrie în dezvoltarea naraţiunii, folosindu-se de toate mijloacele specifice genului epic, prin combinarea informaţiilor documentare

cu scene de o mare forţă evocatoare (uneori, chiar morbide). Fireşte, apariţia acestei cărţi în pragul realizării Uniunii Europene, prefigurată de imperiul în cauză, îi dă şi o puternică coloratură politică şi propagandistică: unele remarci ce sunt proferate la adresa locuitorilor din ţara noastră, pe jumătate turci, violatori, asasini, neguvernabili etc., sunt, desigur, inspirate de un anume curent de opinie răuvoitor din contemporaneitate. Paradoxal este că, în ciuda unor eludări voite, ca să nu spunem mistificări, cartea pune în lumină însemnătatea prezenţei românilor în Europa, scut şi jertfă la "porţile Creştinătăţii" în faţa năvălirilor turceşti.

În literatura biografică modernă se acordă un rol deosebit mediului ambiant, până la a deveni el însuşi o componentă a biografiei. Am putea să spunem, în cazul nostru, că atmosfera oraşului Praga, capitala lui Rudolf al II-lea fondată după planuri astrologice, plină de miasmele emanate din *athanoarele* alchimiştilor, determină alterarea şi descompunerea morală a împăratului care, în final, se prăvăleşte de pe cea mai înaltă treaptă a măreţiei imperiale. Reproducerea fragmentară a primului capitol din acest volum, *Moartea leului*, - într-un fel, sinteză a întregii cărţi - este nu numai instructivă ci şi de o mare actualitate.

LEUL s-a îmbolnăvit în ianuarie. Starea lui s-a înrăutăţit brusc. Coama bogată şi-a pierdut strălucirea, privirea îi este stinsă. Când, casca botul, a agonie, i se vad colţii mari, de un galben bolnăvicios. Ragetele animalului sunt acum un mârâit slab şi refuză să mănânce.

Recunoscându-şi stăpânul, leul ridică încet capul şi întinde botul spre el, dar ochii i se încetoşează. Un firicel de bale i se scurge printre buzele rânjite dispărând în blana flocoasă. Botul îi este moale, iar înfricoşătoarele maxilare stau închise. De acum încolo nu vor mai speria pe nimeni.

Mâna împăratului, adânc înfiptă în coamă, se străduieşte zadarnic să reţină viaţa în acel trup; o retrage încet, în timp ce ochii lui holbaţi, în care irisul pluteşte ca un ou spart pe o farfurie de un alb orbitor, se tulbură de o fierie galbuie ce se aseamănă cu cea care-l năpădeşte pe animalul său de casă. Un licăr de groază i se aprinde în privire.

Cum a putut, oare, Maiestatea Sa imperială să uite proorocirea sinistrului Tycho Brahe? Astrologul cu nas de aur i-a prezis că animalul său de casă preferat va muri numai cu puţin timp înaintea sa. Şi leul zace fără viaţă la picioarele sale, ca o grămadă inofensivă de plus.

Împăratul se ridică încet şi chinuit. Îşi simte şalele strivite. Spatele îl doare. Şi dacă n-ar fi decât rinichii! Toate încheieturile le simte umflate şi dureroase. Cu degetele mâinii întepenite îşi potriveşte deasupra gâtului bărbia artificială de care nu se poate lipsi, de când osteita i-a macinat maxilarul.

Părăseşte cuşca leului şi se îndreaptă spre grădina, fugind pe cât de repede îi permit picioarele umflate. Orbit de groaza morţii apropiate, nu mai are ochi pentru prăpastia adâncă, Groapa Cerbilor, cu arborii de ale căror ramuri atârna colivii în care i-a pus să moară pe alchimişti şarlantani, nici pentru catedrala din cealaltă parte, nici pentru Castelul Hradcany în care locuieşte fratele său Mathias, ce îl urăşte şi care l-a furat.

Trece prin grădina de vară, acum pustiită de frigul iernii. Nu-i va fi dat să-şi mai vadă lălelele şi liliacul înflorite, pentru că până la primăvară va fi deja mort, depăşeste fântâna cântătoare, se clatină pe sub colonada italiană a pavilionului de plăceri regale, Belvedere, şi se năpusteşte înăuntru.

Servitori şi şambelani, iviţi din toate părţile, îl duc în camera sa. Intră în agonie şi moare, la 20 ianuarie 1612, în oraşul acesta, Praga, din care a făcut capitală de imperiu.

Rudolf al II-lea de Habsburg, rege al Bohemiei şi Ungariei, împărat al Sfântului Imperiu roman german întemeiat de Carol cel Mare, peste care domniseră strabunii lui, intră în nefiinţă.

Afară, suflă crivăţul.

Pentru că Rudolf este mort, Praga se sufocă.

Cartierul Mala Strana stă zgribulit la picioarele Castelului. În străduţele strâmte şi întortocheate din Lumea Nouă, îngheşuite sub zidurile mănăstirii capucinilor, alambicurile dau în clocot. aburi neliniştitori, miasme vătămătoare se involbură deasupra acoperişurilor, peste care ianuarie urlă în rafale. S-ar zice că vrăjitori, astrologi, ghicitori, spiritişti, magicieni, vânzatori ai elixirelor de viaţă lungă, toţi fabricanţii de eternitate îşi amestecă plânşul în vântul negru ce şuieră prin hornuri.

Clopotele burduhanoase, trase de funile ce se încordează zdrelind degetele înroşite ale preoţilor, dau glas vestii împărăteşti, că Rudolf, regele celor care dau în cărţi şi al întocmirilor de horoscoape, împăratul alchimiştilor, al ghicitorilor în palmă, al spiritiştilor necromanţi, va avea o înmormântare romano-catolică demnă de Carol Quintul, bunicul său dinspre mamă.

Cât a trăit, Rudolf a făcut ce a dorit el; când a murit, biserica l-a îngropat aşa cum a vrut ea.

Un vâlătuc de negură pluteşte deasupra fluviului, zăbovesc puţin printre arcele greoaie ale Podului Carol şi apoi urcă spre Castel.

Groapa Cerbilor se pierde sub vârtejuri de scamă albă.

Furtuna stârnită de moartea lui Rudolf trezeşte fantomele şi ele încep să se agite, cele cunoscute şi cele necunoscute, ale spânzuraţilor, ale celor daţi hrană urşilor, ale celor torturaţi în închisori, ale celor hăcuţi cu securea. Olda, bărbierul beţiv, se apropie primul. De când paznicii grădinii în care erau ţinute fiarele sălbatice l-au aruncat de viu în ghiarele leului lui Rudolf, pentru a fi devorat, revine în serile cu furtuni grozave, când răbufnesc tunetele. Olda îi prinde pe trecătorii ce refuză să-i dea de băut, îi ţine zălog şi îi sileşte să bănuie Castelul împreună cu el.

După Olda, vine cavalerul Dibor z Kozojed ce cânta la vioară în turnul în care era închis şi care a murit, poate de foame, înainte să-l ia în primire gădele. Noaptea, când şuieră vântul, smulge acorduri sfâşietoare din instrumentul său şi o face să danseze pe contesa de foc, târfa pe care însuşi Satan o conduce la balul din sălile Castelului cu coapsele dezvelite până sus, pentru a stârni poftele bărbatilor şi cu gleznele strânse în conduri de flăcări, ca pedeapsă pentru neruşinarea ei.

Sarabanda se termină când Brigita, pe jumătate descompusă, scapă din cripta ei aflată în bazilica Sfântul Gheorghe. Brigita era logodită cu un sculptor, Michal care, nebul de gelozie, refuză să creadă că îi este credincioasă şi când ea s-a ambiţionat să-l înşele, a strâns-o de gât. Rudolf, înainte să-l trimită la tortură, l-a silit pe ucigaş să arate tuturor rămăşiţele ei intrate în putrefacţie, aşa cum au fost găsite în Groapa Cerbilor. Şi în nopţile cu vântoase, Brigita, cu trupul fosgăind de broaşte răioase şi de serpi, se aruncă asupra trecătorilor şi le muşcă buzele căutând să regăsească gustul gurii iubitei ei.

Cu mâinile împreunate pe piept, Rudolf este de-acum nepăsător faţă de spaimele din această lume.

În prezent, cel care tremură este Mathias.

Mathias, fratele mai mic şi viitorul împărat, ce i-a furat coroanele regale încă de pe când era viu, ratăceşte prin incaperile palatului din care l-a alungat pe Rudolf şi nu reuşeşte să se bucure pentru moartea acestuia mult aşteptată. Înflorat, priveşte luminile aprinse în palatul Belvedere, din cealaltă parte a Gropii Cerbilor.

NICI nu se răcise bine trupul lui Rudolf, când primul tâlhar şi-a făcut apariţia. O mână nerăbdătoare se strecoară prin deschizătura cămăşii celui mort, trage de şnurul de mătase pe care defunctul îl purta în jurul gâtului şi nu smulge o cruce, ci un flaconaş de argint îmbrăcat în catifea neagră. Cadavru tresare. Şambelanul Kaspar Zrucky z Rudz fură elixirul de viaţă lungă, amuleta magică a unui catolicism zdrunţat de loviturile de berbece ale protestanţilor şi ale turcilor, pe care împăratul îl păstra lângă inimă, speranţă a tineretii veşnice şi a unei vieţi îndelungate.

Încă înainte de a-şi apropia de buze acest nectar, Kaspar era ca beat. Este stă-

pân peste cea mai de preţ dintre comorile lui Rudolf, izvorul vieţii. Deschide flaconul fără să-şi mai aducă aminte că, în alte cazuri, licoarea n-a folosit la nimic. [...] Bea. Crede că înghite nemurire. Pieptul i se umflă cu o putere nouă şi un sânge nou îi năvăleşte în vene. Dar, la ce e bună tinereţea fără bogăţie? Or, palatul era doldora de obiecte de preţ, picturi şi bijuterii. Rudolf făcuse din castelul său o imensă besaceata, un scrin uriaş în care erau îngheşuite bogăţii inimaginabile adunate de prin toate colţurile lumii. Până la el, nici un alt monarh n-a reuşit să strângă la un loc colecţii asemănătoare.

Cine ar mai fi băgat de seamă dacă, din acest talmeş-balmeş, fabulos şi baroc, în care se amestecau lucrări de artă alături de obiecte de preţ, insolite sau malefice, Kaspar ar şterpeli câte ceva? Poate, acestea erau comorile diavolului. Probabil, alchimişti împăratului descoperiseră piatra filosofală ce schimbă metalele obișnuite în aur pur. Nuntirea contra firii dintre sulf şi mercur ar fi putut naşte lingouri de aur. Şi cum ar putea şti dacă e aşa? În aşteptare, Kaspar, are cheile de la Cabinetele cu vitrine de sticlă, cu sertare secrete, în care împăratul îngrădise minunăţii din această lume, deja se înfruptă din ele. Încă de pe când trăia Rudolf, obișnuia să subtilizeze piese rare pe care le vindea, umflându-şi buzunarele proprii. Îşi risca însă capul.

În acel du-te-vino cauzat de împrejurări, hoţul e convins că poate trece neobservat, mai ales că, fiecare este preocupat de propriile socoteli. Mâini vechi răbufnesc, pilda urii vine de sus şi nebulia se dezlanţuie. Îmbalsămarii scoteau măruntăie, creierul şi inima, când Chindsky, un alt şambelan, dă năvală peste ei, îi îmbrânţeşte, smulge inima din mâinile lor şi loveşte leşul cu ea. Ce mai înseamnă un furt pe lângă aceasta profanare? Şi, oare, hoţul hoţilor nu este cel care s-a instalat în castel, unde stăpâneşte ca domn şi stăpân? Prin îmbulzeală, se strecoară în mulţimea de bocitoare şi de preoţi, pe care, oricum, n-ar avea timp să-i corupă, să-i cumpere sau să-i convingă; indiferenţi la titlul şi la funcţia lui, dacă l-ar surprinde asupra faptului, l-ar denunţa.

Or, l-au surprins.

Arestat, închis în Turnul Alba, între cei patru pereţi sordizi, Kaspar resimte dangătele clopotelor ca pe nişte lovituri surde ce îl înjunghie. Cele o sută de clopote ale Pragăi îşi trimit ecoul în temniţa

al II-lea de Habsburg

sa și, în timp ce el își așteaptă condamnarea la moarte, preoțimea ipocrită înalță rugăciuni pentru împăratul vrăjitorilor ce ura *Tatăl Nostru*, ce nu se spovedise niciodată, ce nu ținea Paștele, ce a trăit ca un păgân și a murit în păcat, un împărat de care papa a fost fericit să scape în felul acesta. Nu contează că Praga își deplânge "bunul Senior", nici că toată Bohemia este îndoliată. Adevăratul uzurpator al lui Rudolf urmează să fie încoronat, în timp ce Kaspar va fi executat. Damnat și condamnat, n-are rost să amâne întâlnirea cu semenul lui, Iuda. Își desprinde de la brâu centura de mătase, ce ține loc de curea, face un laț strâns la un capăt iar pe celălalt capăt îl leagă strâns de una dintre barele grilajului de la fereastră.

Se spânzură.

Catafalcul imperial este așezat în capela mică ce se învecinează cu Sala Venceslav, cea atât de mare încât aici aveau loc turniruri călare.

Rudolf va sta expus, vreme de opt luni, și va fi înmormântat la 1 octombrie 1612.

Mathias nici nu se ostenește să pară îndurerat.

Soția lui Mathias, multă vreme logodita cu Rudolf, până când acesta a decis că nu se însoară cu ea, se roagă ore în șir în capela plină cu lumânări aprinse.

Călăul aruncă spânzuratul din Turnul Alba pe un cărucior și îl trage, hurducându-l, pe dealul geaman cu acela pe care se afla Castelul, până la poarta mănăstirii Strahov. Aici se oprește. Pământul sfânt al cimitirelor le este interzis celor ce singuri și-au luat viața. Alături se cascadează o groapă, menită acestor făpturi ale Iadului. Călăul răstoarnă leșul pe pământ și începe să-l lucreze pe indelete. Mai întâi, îi taie capul și îi desprinde mâinile și picioarele. Îi smulge inima din piept și o îndeasă în gura mortului descăpăținat. Apoi, tranșează trunchiul și aruncă bucățile în groapa cu var nestins.

Însă Kaspar revine, în chip de fantomă, și cutreieră orașul într-un car de foc, trece peste ulicioare, coboară în vârtej deasupra alambicurilor din Turnul Pulberăriei Mihulkar de Vikarska, unde se pripăsiseră alchimistii, după căderea nopții pătrunde în casele oamenilor, dă târcoale casei lui Faust, tropăie dinaintea locuinței celor șapte draci, pătrunde în biserică unde credincioșii se roagă pentru sufletul împăratului lor, se împreunează cu Golem, creatura de lut închipuită de Rabi Low și îl hărțuie pe Mathias.

Mathias nu are chef de glumă cu stafiile și poruncește măsurile necesare.

În cea mai mare taină, călăul scoate din groapa cu var bucățile cadavrelor aruncate în ajun, le arde și aruncă cenușa în apele Vltavei, tehnică absolut sigură pentru a le veni de hac fantomelor.

Rudolf este, în continuare, întins în sala Venceslav. Kaspar nu mai există nici măcar ca stafie. Exemplul său însă nu convinge pe nimeni. Apropiatii împăratului se servesc din avuțiile acestuia fără nici o rușine.[...]

Aceste furtisaguri individuale aproape că trec neobservate în cel mai fabulos tezaur adunat vreodată, dar ele dau semnalul unuiia dintre cele mai uriașe rapțiuni cunoscute în istorie.

Veacuri la rând, colecțiile de artă pe care Rudolf le-a strâns la Praga vor fi distruse sau împrăștiate. Ca și cum aurul spoliat de la incași cu două secole în urmă se răzbuna.

Cu riscul de a-i atrage pe hoți și știind că este furat, Rudolf nu s-a hotărât niciodată să facă un inventar al bogățiilor sale. Prima evaluare a colecțiilor sale datează din 1619, la șapte ani după moartea lui, epocă în care prăpădul lor abia începuse. S-au numărat atunci trei mii de tablouri, aparținând lui Micheangelo, Leonardo da Vinci, Rafael, Giorgione, Dürer, Holbein, Cranach, Breughel, Tizian, Tintoretto, Veronese, Rubens, două mii cinci sute de sculpturi și alte mii de obiecte de artă estimate la șaptesprezece milioane de florini, sumă ce pe atunci era de neimaginat.

RUDOLF era interesat de toate activitățile omenesti și îi plăcea să trăiască înconjurat de lucruri frumoase. Științele îl atrăgeau tot atât de mult ca și artele, iar artele îl încântau la fel de mult ca toate lucrurile nefirești din natură. Dorea să aibă el totul. Sculpturile și pânzele marilor maeștri, ce nemureau frumusețea în toate formele ei, dar și bijuterii, veselă, instrumente de măsură, globuri, alte curiozități. Dorea ca el însuși să provoace nașterea operelor de artă dar, în același timp, trimișii lui le căutau în cele patru vânturi iar Praga devenea un înalt centru de creație. Dorințele lui nu cunoșteau limite. Dacă găsea că un război împotriva turcilor este ruinător, în schimb nu i s-a părut niciodată prea mare prețul plătit pentru o lucrare de artă sau pentru un obiect oarecare ce i se părea interesant, nici nu i se părea inutilă sau scumpă întreținerea unei armate de alchimisti, artiști și artizani. Astfel, numele lui este legat pentru totdeauna de artă și dacă n-a lăsat amintirea unui mare împărat, a rămas în istorie ca un excepțional mecena.

Pasiunea lui de colecționare ce ar putea părea, uneori, bolnăvicioasă, alteori stranie, este exclusivă, obsedantă și morbidă. Aduna chiar și monstruoziități.[...]

Împăratul alchimist era atras de fața întunecată și demonică a universului. În borcane mari, erau conservați monștrii cu două capete. Era departe de el gândul de a reconstitui o carte a lumii făcute de Dumnezeu, un *orbis pictus*; dimpotrivă, încerca să-și apropie și să-și însușească obscure puteri supranaturale, cum ar fi cea *huaca* a incașilor, piatra filosofală și elixirul nemuririi.

Cel mai serios au fost păgubite colecțiile în timpul celei de a doua *ferestriade* din Praga. Acesta era un obicei al cehilor de a-i arunca pe fereastră pe reprezentanții

puterii. În ziua de 23 mai 1618, data ce marchează și începutul unei perioade de treizeci de ani în care catolicii și protestanții s-au măcelărit unii pe alții și când, trimișii protestanți din țările imperiului, furioși că Ferdinand al II-lea (ce i-a urmat lui Mathias ce i-a urmat lui Rudolf), nu respectă libertățile acordate de Cartea împărătească a lui Rudolf, aruncă pe fereastră doi funcționari imperiali, pentru care s-au ridicat și două mici coloane comemorative chiar dacă, în fapt, cei doi nu au pățit nimic, ei căzând pe o grămadă de gunoaie și hoituri de animale. În încăierarea ce s-a produs, odată cu demnitarii, au zburat pe geam și multe obiecte de artă, pe post de ghiulele care, aruncate de la o înălțime de șaisprezece metri, s-au făcut tândări.

În anul ce a urmat este întocmit primul inventar. Și parcă pentru a-i da dreptate superstiției lui Rudolf, ce nu l-a făcut niciodată de teamă că și-ar pierde colecțiile, i-a urmat imediat un jaf de neînchipuit. După bătălia de la Muntele Alb, din 17 noiembrie 1620, ducele Maximilian de Bavaria, pentru a-și răsplăti ajutorul dat lui Ferdinand, își adjudecă o mie cinci sute de căruțe încărcate cu opere de artă și obiecte de preț.

Au plecat atunci din Castel o mie cinci sute de căruțe, una după alta, cu osiile troznind de greutatea încărcăturii. De când regina din Saba a cărat comorile Etiopiei pentru a i le duce regelui Solomon, până atunci nu s-a mai văzut un asemenea transport de valori și minunății. După un astfel de jaf, s-ar putea crede că toate comorile lui Rudolf au fost cărate. Cu toate acestea, unsprezece ani mai târziu, în 1631, prințul elector de Saxa a mai găsit cu ce să umple încă cincizeci de căruțe. Pe 26 iulie 1648, preluând Castelul, Königs-mark apreciază că nici măcar o mie cinci sute de căruțe nu au fost destule pentru a-l despuia de toate bogățiile. Din prada pe care i-o trimite reginei Christina, reține pentru el cinci căruțe pline cu aur și argint.

După treizeci de ani de războaie religioase, comisia însărcinată să evalueze ce a mai rămas a consemnat numai statui sfărâmate, rame goale și câteva pânze deteriorate.

Această comisie a lucrat în pripă.

În 1749, când Maria Tereza renovează Castelul, făcând de nerecunoscut decorul în care a trăit Rudolf, vinde numeroase picturi aflate aici pinacotecii din Dresda.

Apoi, Maria Tereza a uitat.

Atât de bine a fost uitat totul încât Frederic al II-lea pune tunurile să bombardeze Castelul, se luptă numai cu obiectele de preț ce se mai găseau aici. Personalul înnebunit strânge în grabă tot ce se poate în lăzi pe care le depozitează în subteranele Castelului. În acest timp, tunurile bubuie. Uriașele lampadare stau gata să cadă. În spaima lor nenorocită, servitorii zdrobesc mai multe statui, sparg porțelanuri și cristaluri.

Dezastrul cel mare abia urmează.

Dezastrul cel mare se numește Iosif al II-lea.

Pe 13-14 mai 1782, hotărâște să transforme Castelul Hradcany, mândria poporului ceh, în cazarmă de artilerie. Pentru a face loc muniției în sălile în care Rudolf își păstra comorile, pune la cale o vânzare cu prețurile cele mai aiuritoare din câte s-au pomenit vreodată.

În ajun, a poruncit servitorilor să acopere resturile minunățiilor salvate ca prin minune (statui antice intacte

*Praga, domo si Corona Rudolphi, Re di Boemia, de
se. domo Carlo, come si vede nel print. disegno 1595
Il Diario di S. Maria di Serrenti
G. Arcimboldo*

acoperite cu pânză de păianjen, tablouri mâncate de umezeală și de care nu-i mai păsa nimănui în aceste încăperi de atâtea ori devastate), urmând să fie puse în saci, cutii și coșuri tot ce era considerat fără valoare; nenumărate statuete, monezi, cochilii, medalii, fosile, mulaje din gips, îngrămadite în saci de gunoi, au fost azvârlite de pe Podul Pulberăriei în Groapa Cerebilor și cincizeci de ani după aceea puștii din Praga vor tot scormoni în mormanul de gunoi dând la iveală minunate obiecte de artă.

La licitația ce a urmat, Iosif al II-lea a oferit capodopere de pomană, ca și cum ar fi maturat vechiturile dintr-un hambar. Or, aici se licitează Dürer, tabloul *Dasa Rosenkranzfest*, Sărbătoarea Rozariului, capodoperă pe care Rudolf a pus să fie cărată în spate, ca o relicvă, sfântă, de un om ce a trecut Alpii pe jos; este cumpărată cu numai câțiva bănuți. Statuia *Ilioneus*, cumpărată de Rudolf cu zece mii de ducăți, este vândută pentru treizeci de firfirici.

Dar, s-ar părea, nici această adevărată devastare n-a fost desăvârșită pentru că, iată, în 1876, un expert trimis de Viena descoperă alte pânze celebre, pe care, în mare secret, aranjează să fie mutate dintr-o capitală în alta.

Pentru ultima oară, Castelul a fost jefuit de ocupanții nazisti. Au fost trimise de aici, spre Germania, numeroase lăzi iar *Reichsprotektor SS Obergruppenführer* Reinhard Heydrich pune să fie înzidită coroana regelui Václav, sfântul protector al Bohemiei, și ar fi rămas pentru totdeauna în subteranele străvechiului palat gotic dacă, în timpul procesului său, Karl Herman Frank n-ar fi dezvăluit tribunalului care îl judeca locul ascunzătorii.

Și astăzi, ca după un naufragiu, ies la suprafață epave uimitoare: tablouri și alte obiecte îngropate în subsolurile Castelului continuă să iasă la iveală.

ADEVĂRATA moarte a lui Rudolf este tocmai această interminabilă risipire a valorilor adunate de el, ca o ultimă transmutație a sângelui incașilor vărsat de conchistadori, blestemul ce l-a urmărit pe monarhul ce a renunțat la sceptrul domniei pentru a aduna comori, astăzi împrăștiate în Viena, Dresda, München sau Stockholm. În Praga, spoliata sistematic, palatul Sternberg adăpostește ceea ce a mai putut fi adunat, însă nimic, nici măcar derizoriile tentative ale celor mai mari muzee de a colabora la organizarea unor expoziții temporare, n-au putut reconstitui și nici să dea o idee măcar despre cum arăta fabulosul univers creat de Rudolf, nici asupra numărului comorilor de artă, atât de numeroase încât pentru a le depozita, a trebuit să fie mărit palatul.

Vreme îndelungată, umbra lui Rudolf al II-lea de Habsburg a hălăduit prin galeuriile palatului său, jefuit până la piază de durilor, cuibărimdu-se în fantomele capodoperelor sale. Astfel, un spectru se hrănea cu umbre și acest lucru se asemăna cu visul unei eternități ratate. Și oricât ar părea de ciudat, e și acesta un mod de a supraviețui.

Prezentare și traducere de
Maria Genescu

Zeul roman al vegetației, Autumnus, înfățișat cu trăsăturile lui Rudolf al II-lea de către pictorul oficial al Curții, italianul Giuseppe Arcimboldo (1595)

O „versiune pripită” sau o ediție filologică?

ÎN NR. 48 din 2-8 dec. al *României literare*, p. 20-21, dl. Adrian Papahagi publică sub titlul *O versiune pripită* o amplă recenzie a volumului *Carmina Burana. Antologie de poezie medievală (ediție bilingvă)*, pe care l-am publicat împreună cu Lucia-Gabriela Munteanu la Editura „Polirom” în 1998. Tonul general al recenziei și aprecierile sunt dure și destul de tranșante, intenția recenzentului fiind aceea de a dovedi dacă nu inutilitatea, cel puțin caracterul superficial și grăbit al întreprinderii noastre. Îngrijorat eu însumi, cum pare să fie și dl. A.P., de invazia pe piața cărții a unor lucrări făcute de mîntuială și din interes exclusiv comercial, aș fi aplaudat intransigența recenzentului în cazul în care ar fi izvorît din bunăcredință. Intră în regula jocului ca o critică, oricît de aspră, să fie acceptată cu seninătate, cu condiția să fie justă și onestă. Or, textul publicat pe marginea cărții noastre de dl. A.P. este nedrept de la un capăt la altul, marcat de subiectivism și, ceea ce mi se pare mai grav, de rea-credință! Lipsa de consistență a argumentelor recenzentului, caracterul falacios al “raționamentelor”, impresia evidentă de pornire distructivă pe care o lasă unui cititor neutru, iată ce m-a făcut ca, după îndelungi ezitări, să mă hotărâsc să scriu aceste rînduri, nu pentru a-mi apăra “opera” - o carte care are nevoie de sprijin este o carte care se prăbușește, spunea un cunoscut moralist francez -, ci pentru a încerca să reasez lucrurile în firescul lor.

Pornirea criticistă și intenția “desființării” transpăr chiar din titlul recenziei: intitulînd-o “o versiune pripită” autorul ei ignoră în mod intenționat specificul cărții pe care își propune să o comenteze, intrucît a citit clar în introducerea noastră că are în față o *ediție bilingvă comentată, alcătuită pe principii filologice*, și nu o versiune propriu-zisă, mai mult sau mai puțin “artistică”. Textul în proză care însoțește originalul latin nu este o “versiune” autonomă! El nu este altceva decît un element al aparatului explicativ al ediției și nu are decît rolul de a-l ajuta pe cititor să înțeleagă poezia latină în specificitatea și în intimitatea sa, adică în limba originalului. Această traducere *literală* în limitele sintaxei românești nu poate fi despărțită de notele și comentariile care o nuanțează și o completează. Splendoarea poeziei medievale ar fi dispărut în întregime în urma unei “neaoșizări” forțate la care ne-ar fi obligat păstrarea metrului original pe care ar fi dorit-o dl. A.P. Riscul unei “frumoase infidelități”, pe care nu și-l poate asuma decît un poet veritabil, cu rezultate de altfel oricînd contestabile, noi nu ni l-am asumat! Procedînd astfel, nu am făcut decît să ne înscriem în cutumele editoriale occidentale ale acestei importante piese a patrimoniului cultural european medieval. Singura încercare de transpunere poetică a *cîtorva* din poemele antologiei aparține, după știința mea, poetului german Ludwig Laistner și datează din secolul trecut. Oricine examinează în paralel cu originalul această versiune germană poate constata că, dincolo de virtuțile poetice intrinseci ale textului modern, ea este atît de depărtată de original încît devine *altceva*. Trecînd peste faptul că suntem dintre cei care împărtășesc convingerea că poezia este intraducibilă și că, în principiu, doar edițiile bilingve sunt justificate, nu am simțit nici un moment vocația sau tentația “artisticității”. În acest caz, cum altfel decît lipsă de onestitate în exersarea actului critic poate fi interpretat gestul de a reproșa cuiva defecte dintr-o perspectivă pe care acesta a evitat-o programatic și explicit?

După ce concede în treacăt că “pre-

zentarea grafică a volumului și corectitudinea textului medieval sînt ireproșabile, iar notele și comentariile adesea utile”, dl. A.P. se grăbește să intre în “substanța” aprecierilor sale, contestîndu-ne competența în latina medievală sub motiv că nu este de ajuns să cunoști latina clasică pentru a te putea apropia de texte medievale, de complexitatea poemelor din *Carmina Burana*. Principiul enunțat de dl. A.P. este corect: față de latina clasică, latina medievală are trăsături particulare, în lexic și sintaxă, care trebuie cunoscute ca atare pentru a fi sesizate. Întrebarea firească pe care nu poate să nu și-o pună oricine este animat de bune intenții este însă *cine* atribuie certificate de competență în latina medievală? Raționamentul implicit al recenzentului pare să fie următorul: autorii ediției trebuie să și fi făcut studiile în România; or, în facultățile românești nu se studiază latina medievală; ergo, nu au cum să o cunoască.

Tînăr student în *anglistică* la Paris, dl. A.P. mai are încă destul timp să afle că audierea cursurilor cîtorva profesori mai mult sau mai puțin savanți, în momente mai mult sau mai puțin determinate de întîmplare, este o împejurare utilă, dar nu o condiție necesară, și cu atît mai puțin suficientă a dobîndirii unei competențe reale. Numai îndelung-răbdătoarea frecventare a marilor biblioteci, cu sacrificiile cunoscute doar de cercetătorii de vocație ne poate dota cu instrumentarul, “competenței” și cu curajul de a aborda domenii, direcții sau teme mai puțin cercetate. Cu stringere de inimă intru totuși în “logica” snobismului juvenil al d-lui A.P., care i-a putut impresiona pe unii cititori mai grăbiți, și îl informez că am “absolvit” cîteva consistente stagii postdoctorale în domenii la universitățile din Freiburg, Münster și Heidelberg (Seminar für Lateinische Philologie des Mittelalters und der Neuzeit, instituție de studii medievale cu o solidă reputație în Europa). Acumulările dobîndite cu acest prilej mi-au permis să elaborez și să public edii bilingve comentate din Sf. Augustin și Thomas de Aquino la editurile Humanitas, Institutul European și Polirom, precum și, recent (în colaborare cu Lucia-Gabriela Munteanu), volumul *Aeterna latinitas. Mică enciclopedie a gîndirii europene în expresie latină*, cel mai cuprinzător dicționar de maxime, expresii, citate latinești apărut pînă acum la noi, în care sfera latinității medievale este larg reprezentată.

Acestea fiind zise, să vedem acum care sunt obiecțiile concrete ale d-lui A.P. Răsfoind masivul volum (aprox. zece mii de versuri), recenzentul crede a fi identificat cîteva confuzii și greșeli de traducere care l-ar îndreptăți să constate din partea traducătorilor o “gravă necunoaștere a culturii medievale”. Amuzant este faptul că, de cele mai multe ori, plecînd de la juxta literală care însoțește originalul, dl. A.P. o “amendează” pe baza informațiilor, sugestiilor și variantelor de traducere din propriile noastre note și comentarii! Acesta este cazul echivalării numelui propriu *Fortuna* din *CB* 16 și 17 (figură alegoric-mitologică pentru poezii medievale creștine, și nu “zeiță” cum crede recenzentul): ni se reproșează necunoașterea semnificațiilor medievale ale acestui termen, pe care l-am tradus în text prin *Noroc* sau *Soartă* (după cum accentul pare pus de poet pe norocul la jocul de zaruri sau pe ideea de destin), dînd de altfel toate explicațiile de rigoare în secțiunea de comentarii. Nu vîd nici acum de ce ar fi fost preferabilă păstrarea ca atare a numelui latinesc! În același context, echivalarea lat. *plangere* prin rom. *a deplînge* este considerată o greșeală, recomandîndu-ni-se verbul *a căi-*

na. Or, după cum se poate constata din dicționarul de sinonime al Luizei și al lui Mircea Seche, cele două verbe românești sunt sinonime. Versul latinesc *Fortunae rota volvitur, descendo minoratus* a fost tradus de noi, cit se poate de literal “Roata norocului se învîrtește: cobor micșorat”, prilej pentru recenzent să facă o trimiteră ironică la nu știu ce joc TV de care acum aflăm pentru prima oară. Fiindcă nu slujește aici “demonstrației” sale, recenzentul ignoră sau se prefăce că nu înțelege explicația noastră din secțiunea de comentarii (p. 333): “Ambele strofe conțin descrierea unui motiv iconografic des reprezentat în arta medievală: roata norocului. În manuscrisul *CB*, deasupra bucății 18-a întîlnim o frumoasă miniatură cu această temă, înfățișînd, într-un cadru treflat, figura Fortunei, așezată în centrul unei roți, iar în cele patru puncte cardinale patru ipostaze ale destinului unui rege: ascensiunea, apogeul, prăbușirea și nimicnicia.” Așadar, în context, adj. lat. *minoratus* înseamnă chiar ‘micșorat’, adică decăzut de la o stare superioară către una inferioară în urma mișcării implacabile a roții Fortunei, și nu ‘păgubit’ cum ar dori dl. A.P. În același poem *CB* 17, distihul *est affectus et defectus/ semper in angaria* i se pare recenzentului greșit tradus de noi prin “dorința și neîmplinirea/ veșnic se află la strîmtoare” și ni se propune o interpretare mai liberă care în fond este aceeași cu a noastră: “degeaba vreau eu dacă nu pot din cauza sortii”. Întregul pasaj este de fapt ambiguu și obscur, fapt pentru care am și propus în secțiunea de comentarii (p.333) o interpretare alternativă: “Succesul și insuccesul stau veșnic la dispoziția întîmplării, după cum cade zarul”. În sintagma noastră “instrunați coardele laute” dl. A.P. este de părere că avem un pleonasm, acolo unde eu simt un ecou din mai vechile traduceri românești din poezia antică. La finalul aceleiași strofe, în fraza *quod per sortem sternit fortem/ mecum omnes plangite*, noi am optat pentru valoarea cauzală a conjuncției latinești *quod*, pe cînd dl. A.P. ne recomandă să o considerăm ca introducînd o completivă directă. Formal sunt posibile amîndouă interpretările, dar relația cauzală mi se pare mai adecvată contextului.

Cîteva observații de natură lexicală și sintactică are de făcut dl. A.P. și la traducerea *CB* 191, amplu poem aparținînd lui Arhipoeta, poate cel mai important poet latin medieval (numit de recenzent, printr-o românizare care mi se pare ușor inadecvată, Arhipoetul!). Secvența *iuvenes non possumus legem sequi duram* i se pare prost tradusă de noi prin “*cît suntem tineri*” nu putem păzi această aspră lege” și ne propune, ca alternative de introducere a frazei, formulele “tineri fiind” sau “fiindcă suntem tineri”, ca și cum acestea din urmă nu ar sugera, din punct de vedere sintactic, aceeași valoare temporal-cauzală ca și soluția aleasă de noi.

PORNIREA de a căuta nod în papură cu orice preț îl determină pe autorul recenziei să formuleze și alte obiecții minore, cum ar fi aceea că, la p. 291 a ediției noastre am tradus lat. *puella* prin rom. *fată*, termen românesc curent care i se pare, nu înțeleg de ce (“sună ca o discuție în fața blocului”!) vulgar sau argotic. Soluția sinonimică *fecioară*, pe care ne-o recomandă dl. A.P., am rezervat-o, în general, în zeci de locuri, pentru lat. *virgo*. Dar chiar acceptînd conotația ușor depreciatoare a lui *fată*, contextul poeziei goliardice nu numai că o îngăduie, dar o și reclamă, dată fiind calitatea “fecioarelor” la care aveau acces, în genere, *clerici vaganti*, în numele cărora vorbește Arhipoeta. În ace-

lași poem, strofa 7, v. 4, referindu-se la corpurile tinerilor, sensul adj. lat. *levis* este ‘grațios’, cum am tradus noi, și nu ‘slab, sensibil la dorință, neînfrinat’, cum ar dori dl. A.P.

Comentarea de către dl. A.P. a strofei 6 din *CB* 220-a este cel mai clar exemplu de manipulare răuvoitoare. Distihul latinesc *contra frigus hiemis pallium cappare,/ veris ad introitum cappam palliare* (tradus de noi, foarte strîns, prin “împotriva frigului iernii purtînd mantaua ca pe o glugă,/ iar la începutul primăverii purtîndu-și gluga ca pe o manta”), ceea ce stîrnește risul recenzentului, care atribuie secvenței, o altă semnificație decît cea reală) face parte dintr-un context umoristic, în care este ironizat un cleric zgîrcit. Din punct de vedere formal, contextul abundă în creații lexicale amuzante (*hapax legomena*), destul de transparente nu doar pentru destinatarii medievali ai poemului, ci și pentru un cititor modern instruit cit de cit în cultura medievală: *hermafroditare* ‘a hermafrodită’, *masculare* ‘a masculiniza’, *feminare* ‘a feminiza’, *caligare* ‘a inciubota’ etc. (vezi explicațiile din comentariile de la p. 394 a ediției noastre). În această serie ieșită din verva satirică a poetului se înscriu și verbele, create ad-hoc, *cappare* și *palliare*, al căror sens literal ar fi, ‘a îngluga’ și ‘a (în)măntăli’ (de la *cappa* ‘glugă’ și *pallium* ‘manta’), după cum am arătat în comentarii. Unii traducători moderni au preferat soluția strictei literalități (de exemplu, Günter Berndt inventează în germană termenii *kapuzieren* și *mänteln*). Așadar, secvenței care într-o literalitate strictă ar fi sunat “împotriva frigului iernii înglugîndu-și mantaua/ iar la începutul primăverii înmăntălindu-și gluga”, noi i-am găsit soluția citată mai sus, care exprimă nu încurcate acrobații vestimentare cum i s-a părut d-lui A.P., ci exact ceea ce contextul dezambiguizează cu multă limpezime (în special în strofele care urmează): zgîrcenia clericului care, iarnă-vară poartă același veșmînt. Extrăgînd din contextul ei nevinovata frază, recenzentul îi atribuie un sens arbitrar și absurd.

Onestitatea mă obligă să recunosc că efortul minimalizator al dl. A.P. este răsplătit, dar într-un singur caz din cele invocate de el: în strofa 10 din *CB* 191, lat. *ludum* trimite evident la jocul de zaruri și nu la “joaca (amoroasă)”, așa cum ni s-a părut nouă. Cred că în sinea sa dl. A.P. era conștient de acest fapt, de vreme ce aceasta a fost singura “obiecție” pe care mi-a comunicat-o cînd, într-o discuție pe care am avut-o la Paris după ce am aflat de recenzie fără să o fi citit, i-am cerut să-mi rezume criticile sale. Cu același prilej, tînărul anglist mi-a mărturisit că este tentat de literatura latină medievală și că și-ar începe “cariera” în această direcție cu traducerea în românește a... “Arhipoetului”. Din acel moment, pentru mine, lucrurile au devenit clare: după ce inițial mă întrebam dacă nu cumva premiul volumului nostru cu Premiul pentru traducere la Salonul Național al Cărții, noiembrie 1998 (care s-a ținut la Cluj) l-a putut irita pe clujeanul A.P., mi-am dat seama că sentimentul frustrării, determinat de constatarea că altcineva “i-a luat-o înainte”, i-a devenit un rău sfetnic. Nu-mi rămîne, în încheiere, decît să repet ceea ce i-am declarat și verbal d-lui A.P.: mă bucur sincer pentru “convertirea” sa la studiile medievale și îi urez succes în realizarea unei ediții “artistice” a textului căruiua noi i-am dat o ediție doar “filologică”.

Eugen Munteanu

Paris, 10 ianuarie

Anul Racine

◆ Fiindcă se implinesc trei secole de la moartea lui Jean Racine (1639-1699), Franța îl va comemora tot anul pe autorul *Bérénice*, prin ediții critice, ediții ieftine cu opere complete, eseuri și studii, numeroase spectacole și colocvii cu participare internațională, emisiuni TV și expoziții.

Bildungroman de tip american

◆ Literatura americană are o slăbiciune pentru tema vagabondului solitar, care cutreiera la întâmplare, în lung și-n lat, marile spații ale țării, întâlnind lumpeni, țarași, personaje bizare care au aceeași obsesie a ideii de libertate, dar și americani fixați în prejudecățile lor cu care vagabonzii nu se pot împăca. De la Huck Finn la Kerouak, acest tip de personaj este deja familiar cititorilor. În romanul său *The same river twice*, Chris Offutt adaugă la galeria cunoscută încă unul, în mare măsură autobiografic, un băiat pornit din Kentucky-ul natal într-un vagabondaj în care descoperă New York-ul, Minneapolis, Coasta de Vest, face diverse mărunte meserii, cunoaște oameni și sfârșește prin a deveni bărbat și a-și asuma răspunderea unei familii.

Strămoșul Internetului

◆ Ziarist specializat în probleme științifice la "The Economist", Tom Standage a publicat o carte intitulată *The Victorian Internet* (Ed. Walker & Co.). Internetul de pe timpul reginei Victoria nu e altceva decât telegraful, născut din dorința de a expedia mesaje rapid. Foarte documentat asupra acestei invenții care a revoluționat lumea, înlesnind comunicarea la distanță, jurnalistul îi compară pe pionierii telegrafiei cu cei ce au contribuit la crearea ciberspătiului.

Așa merg lucrurile!

◆ F.E. Dzerjinski, fondatorul CEKA, poliția politică în fruntea căreia a organizat teroarea roșie, este unul dintre calaii acestui secol, având pe conștiință milioane de crime. În 1958, dictatura recunoscătoare i-a ridicat o enormă statuie în fața sediului central al KGB-ului. În 1991, statuia a fost dată jos de pe soclu. În decembrie 1998, Duma Rusiei, cu majoritate comunistă, a hotărât cu 237 de voturi pentru și 69 contra repunerea statuii la locul ei. Acolo unde comuniștii vor să-l revadă pe Dzerjinski, a fost ridicat un monument în memoria victimelor totalitarismului. N-ar fi de mirare ca acesta să fie demolat.

După 35 de veacuri

◆ Cel mai vechi tratat de echitație nu aparține, cum se credea, lui Xenofon (*Despre arta ecvestră*), ci maestrului de călărie al regelui hitiților, Suppiliumus cel Mare. Precedându-l pe Xenofon cu 10 secole, acest maestru, numit Kikkuli, a gravat pe tablete de argilă, cu caractere cuneiforme, învățăturile sale cu titlul *Arta de a îngriji și a antrena caii*. Emilia Mas-

son, filolog specializat în scrierile vechi din Orientul Apropiat, a descifrat pentru prima oară integral și a tradus în franceză textul de pe tabletele găsite în 1834 de un arheolog francez în ruinele fostei capitale hitite, Hattusha, și rămase până de curind o enigmă. Extrem de revelator pentru succesele armatelor hitite, textul a fost publicat într-o ediție critică la Ed. Favre.

Tolstoi și doctorul său

◆ Editura Pygmalion a reunit într-un volum trei texte ale lui Lev Tolstoi, necunoscute cititorilor francezi: *Confesiunile*, din 1880, eseurile *Care e credința mea?* și *Cugetări despre Dumnezeu* (acestea din urmă, nu se știe de ce, prescurtate - fapt criticat de Christian Mouze în "La Quinzaine littéraire" nr. 752). Profităm de această informație pentru a reproduce o fotografie puțin cunoscută a autorului *Annei Karenina*: în camera sa de la Iasnaia Poliana, împreună cu doctorul care îl îngrijea.

Masaccio

◆ Franco și Stefano Borsi au publicat o monografie a pictorului florentin care, într-o viață atât de scurtă (1401-1429), a revoluționat pictura prin importanța plastică dată luminii, compoziția originală și expresivitatea personajelor. Cei doi autori demontează convinșător mitul unui Tommaso

Masaccio - geniu naiv și frust, demonstrând poziția lui în cadrul cercului de umaniști ai epocii, studiile și meditațiile ce l-au dus la conceperea arhitectonică a frescelor Capelei Brancacci din Florența. Studiul e însoțit de numeroase reproduceri ale unor detalii ce subliniază modernitatea lui Masaccio.

Antologii polițiste

◆ În țările anglo-saxone, antologiile de nuvele polițiste au multă căutare și apar mai multe zeci de astfel de volume în fiecare an. Asta explică și faptul că mulți scriitori specializați în alte tipuri de proză scriu la comandă nuvele polițiste, care de care mai ingenioase, respectând însă regulile jocului (ca să nu mai vorbim de clasicul genului, de la "bătrâni" la contemporani, mereu alăturați în tot felul de culgeri). Observând succesul comercial al acestui tip de volume, francezii au publicat și ei două antologii: *30 de rețete pentru crime perfecte*, alese de Roland Lacourbe (Ed. Atalante) și *Fiori de Crăciun* - 25 de povestiri cu crime puse în legătură cu sărbătorile din decembrie, antologate de Jean-Pierre Croquet la Ed. Le Masque. Antologiile de proză scurtă cu subiect polițist ar fi o idee rentabilă, bănuim, și pentru editurile românești.

Márquez - jurnalistul exigent

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ a cumpărat 50% din acțiunile săptăminalului columbian "Cambio", în care vrea să acorde un spațiu larg reportajelor (el conduce și o școală de jurnalism, în care formează profesioniști ai genului). Scriitorul a început să se ocupe foarte serios de "Cambio", sancționând orice greșală a subordonaților, de la erorile de informație și exprimare la greșeli de tipar (vinovații sint afișați pe un "zid al infamiei" din redacție). El nu suportă faptul că ziarele și revistele sint editate din ce în ce mai neglijent, iar asta pare să nu deranjeze pe nimeni. Iată câteva dintre regulile pe care le predă ucenicilor-ziariști: "Cititorul ține minte mai curind sfârșitul unui articol decât începutul lui"; "E mai ușor să prinzi un iepure decât un cititor"; "Ceea ce te plictisește

când scrii, plictisește și la lectură"; "Nu trebuie să-l obligi pe cititor să citească de două ori aceeași frază". Presa scrisă are încă, după părerea lui Márquez, un rol primordial: "Eram la New York în timpul loviturii de stat împotriva lui Gorbaciov. Mi-am petrecut toată ziua în camera de hotel, privind la CNN, care relata minut cu minut tot ce se petrecea la Moscova. A doua zi, m-am repezit să citească «New York Times». Ce putea să-mi spună în

plus? Ei bine, am citit ziarul de la un capăt la altul, ca și cum abia atunci descopeream evenimentele" - mărturisește García Márquez în "El País". Tot cu această ocazie, cochetând puțin, critică un ziar columbian care a titrat recent un articol *Cronica unei urgențe anunțate*. Autorul cel mai parafrazat din lume nu este de acord cu procedeele, considerându-l o lipsă de imaginație: "Chiar nu sint în stare ziaristii să-și inventeze propriile titluri?"

Debut

◆ Un nume nou în literatura elvețiană de expresie germană: Zoë Jenny, născută la Bâle în 1974. Debutul său ca romancieră, în Germania, cu volumul *Camera polenurilor*, a fost un deosebit succes: s-au vândut 80.000 de exemplare, a primit mai multe premii și editori străini au cumpărat drepturile de traducere în 15 țări. Considerat cel mai radical roman despre generația tehnologică,

Camera... are ca narator o fată pe care părinții, prea preocupați de a-și trăi propria viață, o neglijează complet, lăsând-o, fără repere și fără iluzii, într-o lume autistă. Cu o scriitură limpede și de o mare forță poetică, Zoë Jenny consideră, prin ochii eroinei sale, viața "ca o impostură împotriva căreia este dezarmat". Alături de alți tineri întâlniți întâmplător, Jo se refugiază în droguri, ca să scape de anxietăți și frustrări. Sexul e considerat de ei "ceva depășit, care nu mai amuză cu adevărat pe nimeni" și în plus, primejdios din cauza bolii sfârșitului de secol, SIDA. În final, Jo se va detașa de universul acesta devastat, pentru a-și căuta singură un sens în viață.

Servituțiile biografiilor autorizate

◆ Michael Ignatieff, biograful filosofului Isaia Berlin, a făcut în urmă cu opt ani o înțelegere cu acesta ca biografia să nu-i fie publicată decât după moarte. Spre sfârșitul vieții, Berlin (în imagine) se arăta tot mai neliniștit de conținutul cărții, solicitând mereu eliminări și modificări. "Începuse să își dea seama că această biografie va face parte din posteritatea sa. Și că el nu va mai putea controla acest viitor." Cartea lui Ignatieff a apărut recent, prilej pentru "The Observer" să sublinieze servituțiile biografiilor "autorizate", care preferă adesea un subiect mort, unuia încă în viață. Căci, în schimbul accesului la arhivele personale, corespondență și mărturiile apropiatilor, biograful trebuie să se supună vanității, discreției sau capriciilor personalității despre care scrie, să modeleze adevărul faptelor în funcție de imaginea despre sine a subiectului. Astfel, Sheridan Morley, biograful lui John Gielgud (azi în vîrstă de 94 de ani), nu își poate publica volumul încheiat de acum 5 ani, fiindcă celebrul actor are mereu ceva de modificat. Iar Robert Harris se străduiește să-l convingă pe John le Carré (67 de ani) să-l lase să publice măcar prima parte a biografiei pe care i-a consacrat-o. Pînă acum încă nu a reușit.

O Elveție kafkiană

◆ Elvețianul francofon Bernard Comment a debutat, în 1991, cu un eseu despre Roland Barthes, a publicat apoi două romane și un volum de impresii de călătorie în Cuba, iar cea de-a cincea carte a sa, *Chiar și pasările* (Ed. Bourgois) descrie cu un condei caustic, adesea cinic, o Elveție kafkiană, în care lacul Lemman devine o oglindă a paranoiei universale. Stigmatizînd la compatrioții săi mania ordinii, a neutralității și izolării, tînărul autor recu-

noaște că nu poate fi "un bun elvețian" (de altfel a optat să trăiască la Paris). Analizînd povestirile din volum în "Le Nouvel Observateur", Jérôme Garcin își adaugă propriile observații ironice asupra "vecinilor" elvețieni, care au tipărit pe bancnota de 1000 de franci efigia unui anume Augusto Forel (1848-1931), profesor de psihiatrie la Zürich, care propovăduia abstenența totală, dezvoltate teorii eugeniste și voia să curețe societatea de "paraziții intelectuali".

Revista revistelor

Bacovia în patru secvențe

În *CONVORBIRI LITERARE* nr. 1, decanul de vîrstă al scriitorilor români, Pan M. Viziurescu, scrie despre Bacovia, așa cum l-a cunoscut în deceniul al treilea. Întîi, din volumul *Plumb* și din paginile unor reviste întîmplătoare, grupul de tineri literari, încă studenți, din care făceau parte și frații Viziurescu, și-a dat seama că se află în fața unor poezii "cu totul aparte față de succesele poetice ale vremii". Despre omul care semna G. Bacovia, informațiile erau vagi: "Aproape nici nu se știa dacă mai e sau nu pe lume. În tot cazul, dacă apărea uneori în auzul nostru, se vorbea de un poet provincial căzut în uitarea afundă a Bacăului, cu năluca rătăcitoare pe uliți inaccesibile, dacă nu chiar prin cimitirul tîrgului". Apoi, în anii 1929-'30, a avut ocazia să-l vadă personal, de patru ori. Evocarea acestor întîlniri conturează din patru secvențe un portret impresionant al poetului, pe atunci în vîrstă de 48-49 de ani - un personaj abstras, taciturn și retractil, foarte asemănător celui pe care-l va întîlni Eugen Jebeleanu cu aproape un sfert de secol mai tîrziu și despre care va scrie o pagină memorabilă în jurnalul său (relatarea vizitei lui Eugen Jebeleanu și a soției sale acasă la Bacovia, incredințată în anii '80 revistei noastre, a fost scoasă din pagină de cenzură și s-a putut publica abia la începutul lui 1990. Întrebăm din nou, fiindcă a venit vorba, de ce nu se poate edita măcar o selecție din Jurnalul lui Jebeleanu?). ♦ Pan M. Viziurescu l-a întîlnit întîia oară pe Bacovia prin mijlocirea unui ofițer-poet cu un stagiul de cîțiva ani la Bacău, Gh. St. Cazacu. Acesta inițiasă în vara lui 1929 editarea - sub direcția lui Bacovia (stabilit din 1928 în București) - unei reviste, "Orizonturi noi". De fapt, Bacovia aducea doar prestigiul numelui, de revistă ocupîndu-se efectiv Cazacu și mai mulți tineri scriitori, între care Radu Gyr, frații Viziurescu, Ilarie Dobridor. Aceștia, împreună cu profesorul lor, G. Murnu, traducătorul *Iliadei*, l-au vizitat într-o după-amiază de duminică ploioasă pe Bacovia în locuința modestă din

Cotroceni, după ce primiseră îngăduința Agathe Grigorescu, și dînsa colaboratoare a "Orizonturilor...". Poetul admirat i s-a părut memorialistului nonagenar de azi sfios, stîmjenit de năvala atîtor musafiri: "Nu știu, o fi fost prea obosit sau nedeprins cu atîta lume, poate prea stîngaci pentru firea sa izolată - după cite îmi amintesc însă, n-a vorbit aproape deloc. Sta în scaunul său, într-o figurație acceptată spre a ne face plăcere, dar toată înfățișarea lui vorbea continuu și deschis în mărturisirea tăcerii, a ceva chinuit și poate a dorinței de a nu se fi găsit între noi". Profesorul Murnu - om de lume și care într-o anchetă publicată declarase: "Poezia lui Bacovia mă impresionează ca tipătul sinistru al unei păsări de noapte" - s-a simțit dator să lege o conversație cu gazda: "s-a tras cu scaunul lîngă Bacovia și, punîndu-i mina pe umăr, l-a întrebat amical: - Ei, ce mai zici poete? Ce mai faci? Ce mai lucrezi? - Bine, mulțumesc!, a răspuns el domol, dar fără urmă, deși profesorul aștepta cu gîtul întins să se înjgebe o conversație. Doamna Bacovia s-a apropiat de el și l-a îmbrățit mîngîietoare. - Le mulțumesc tuturor! - a răspuns poetul, cu o privire de înțeles către protectoarea sa". Deși vizita a mai durat, acestea au fost singurele cuvinte rostite de Bacovia. ♦ A doua întîlnire a avut loc în casa lui Cazacu, ce dorea să inițieze un soi de reuniuni literare. Bacovia, adus de soția sa, n-a fost nici de astădată mai comunicativ. A arătat un oarecare interes pentru revista lui Cazacu (în care îi aparuseră mai multe poeme), "a zis că e bună și ne-a felicitat. Desigur, o vorbă formală, spusă la îndemnul doamnei Bacovia". A treia oară, Pan M. Viziurescu s-a dus să-l anunțe pe poet că opera sa fusese pusă în dezbaterile Institutului de literatură chiar la propunerea tînărului vizitator, ce urma să conferențieze despre ea într-o ședință cu public, la Fundația. Răspunsul lui Bacovia a fost și de data aceasta laconic: "A arătat multă îndoială pentru considerația operei sale și a zis împăcat, schițînd un semn cu mina ca spre un spațiu gol: - Nu e nimic...Nu e nimic...". Iar la ședința cu pricina, firește că nu a participat decît doamna Bacovia. ♦ Și, în sfîrșit, ultima secvență, la fel de semnificativă pentru firea lui Gheorghe Vasilin, cunoscut și iubit de atîtea generații sub numele de Bacovia: "În vara anului 1930, l-am întîlnit pe Bacovia ca din senin pe o stradă mai dosnică. Era în ziua cînd venise în țară aventurierul Carol al II-lea și, firește, elementul senzational de discuție pentru oricine. L-am întrebat: Ce părere aveți maestre? A ridicat din umeri și s-a uitat la mine tîcînd. Apoi după cîteva clipe: - Vezi și d-ta ce-or spune ziarele!..."

Fantoma mineriadelor

Avînd pesemne nostalgia după tirajele din zilele mineriadei, două ziare centrale au recurs la același "cîrlig" după ninsorile de la începutul săptămîinii trecute. *NAȚIONALUL* a mers de-a dreptul, titrînd *Nu au venit minerii, dar a venit zăpada*. *JURNALUL NAȚIONAL* a preferat aluzia: *Barajul viscolului, mai tare decît barajul de la Costești*. Fantoma mineriadei a bîntuit însă prin presă și în articole care i-au fost direct consacrate. Unele au reproduș mărturii de la fața locului, mărturii despre a căror exactitate nu ne putem pronunța. *ADEVĂRUL* publică o relatare a unui "luptător de la Costești", a cărui identitate n-a fost dezvăluită. Relatarea îl incriminează pe generalul Lupu și nu numai pe el, iar marea acuzație e că barajele forțelor de ordine așe-

LA MICROSCOP

Viitorul apropiat al reformei

PE MĂSURĂ ce reforma se apropie de punctul ei critic devin tot mai limpezi cîteva probleme de viitor imediat.

Cea dintîi și poate cea mai importantă e că succesivele guverne ale României din '90 încoace au ignorat reforma aparatului funcționaresc de la noi. Această carapace, rămasă în mare parte intactă de pe vremea lui Ceaușescu, sufocă societatea. Și asta nu din vina cutărui funcționar, ci din pricină că aparatul din care fac parte funcționarii era destinat unei societăți încremenite. Impresia că o birocrație cit mai restrictivă ajută la respectarea legii ține de aceeași gîndire care înainte făcea din funcționarul de la ghișeu un soi de mare preot al ștampilei și al dosarelor și care acum îl transformă într-un candidat al clinicilor de psihiatrie. O gîndire al cărei faliment se vede în cîteva ministere blindate într-o birocrație care nu mai are legătură demult cu realitatea. Unul dintre ele, s-a văzut de curînd, e Ministerul de Interne a cărui ineficiență organizatorică putea avea consecințe catastrofale în timpul mineriadei.

Cozile uriașe din ultimele săptămîni de la porțile administrațiilor financiare spun și ele destul despre mobilitatea unui minister atît de important cum e cel de Finanțe. Un minister care, mai întîi amenință cu amenda și de-abia după aceea catadicsește să-l lămurească ce are de făcut pe cetățeanul dornic să nu calce legea. Izbînda acestui minister e de mai mulți ani una și aceeași - îi calcă pe nervi pe oamenii cinstiți. Asta în vreme ce evaziunea fiscală trăiește răsfașuri de neînchipuit în orice țară în care aparatul funcționaresc merge normal.

Fioros cu omul de rînd, funcționarul ridică din umeri a neputință pe maful fluvialului banilor negri din care nu îndrăznește să pescuiască decît buticari fără protecție sau tarabagii care vînd țigări de contrabandă. Faimosul sistem de amenzi care îl sperie pe omul amărit îl face să ridă pe marele neplătitor de

impozite.

De curînd, ministrul Finanțelor, dl. Remeș a cerut scuze cetățenilor pentru greșelile făcute de subordonații săi. Dar, vorba d-lui Brucan, a căzut vreun cap în urma acestor greșeli? S-a schimbat organigrama ministerului?

Aceeași birocrație a ștampilei și dosarelor a transformat reforma, în Ministerul Sănătății, într-o titaniadă în care scapă cine poate. Fostul ministru al Sănătății, Ion Bruckner, doctorul care și trezit din somn putea spune cum trebuie făcută reforma, a căzut victima unei cabale a funcționarilor înspăimîntați de perspectiva dispariției plocioanelor și a pacientului de tip victimă. Urmașii săi, poate că bine intenționați, n-au avut și nu au talentul reformator al d-lui Bruckner, care știa cu precizie în ce condiții poate fi lansată la apă noua sistemă de asistență medicală în România, astfel încît ea să poată prelua la timp sarcinile de tot soiul ale plutei avariate care e vechiul mod de organizare al *sănătății*, în România.

Autoritatea doctorului Bruckner și puterea sa organizatorică n-ar fi dus în nici un caz la situația actuală din Ministerul Sănătății, situație în care ministrul și secretarul său de stat par a face parte din guverne diferite, aflate simultan la putere, iar reforma a ajuns în teritoriul nimănui.

O a doua mare problemă a reformei e cea a comunicării. Premierul Radu Vasile, care apasă pe acceleratorul reformei ca nici unul dintre predecesorii săi, nu pare convins încă de valoarea explicației publice a ceea ce face. În vreme ce foștii prim-miniștri nu scăpau nici un prilej de a se adresa țării pentru a povesti cum vor face reforma, dl. Radu Vasile nu găsește vreme pentru a spune de ce face reforma. Aceasta tăcere lasă mult prea mare loc speculațiilor catastrofice și nedumeririi tot mai lipsite de speranță, cărora nu purtătorii de cuvînt ai premierului ar trebui să le răspundă.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediție. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1999: 3 luni - 39.000 lei; 6 luni - 78.000 lei; 1 an - 156.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipărit la
C&R Graphic S.A.

24 pag - 3.000 lei
La redacție: 2.000 lei

Cronicar